PS Acad. Melchisedec Ştefănescu

Viața și Scrierile
lui
Grigorie Țamblac

Adaptare a textului
de Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș

Teologie pentru azi

București
2010

Textul adaptat de către noi este conform ediției: *Viéța și Scrierile luĭ Grigorie Țamblacŭ* de Episcopulŭ Melchisedec, Membru alŭ Academieĭ Române, Bucuresci, Tipografia Academieĭ Române, 1884, 109 p.

Grigorie Țamblac

Grigorie Țamblac este una dintre puținele persoane eclesiastice românești a cărei amintire s-a păstrat pe tărâm literar în secolul al XV-lea, când limba literară de la noi, ca de altfel și la popoarele slave, era *slavona-sudică*, după cum se numea la noi, adică *cea sârbească*.

Amintirea și faptele lui însă s-au păstrat: 1. în scrierile sale, conform colecțiilor păstrate în biblioteci din Rusia, Serbia și Moldova; 2. la scriitorii ruși din secolul al XV-lea, care au scris despre Biserica și literatura rusă; și 3. în letopisețele Moldovei și în însemnări istorice, păstrate în cărțile vechi, care mai există în Moldova.

Din toate aceste informații rezultă faptul, că Țamblac a fost *un român de peste Dunăre*, care s-a născut *în Bulgaria*. A fost educat la Constantinopol și apoi a venit în Moldova, unde a fost atașat la mitropolia Sucevei, ca ieromonah al mitropoliei din Suceava, cât și ca dascăl și predicator al Marii Biserici a Moldovei.

Din Moldova a trecut în Rusia și a fost cel dintâi mitropolit al Litvei[1], care își avea jurisdicția asupra Rusiei vestice.

De acolo a trecut în Serbia, unde a fost egumen al mănăstirii Deciana. Apoi, pe la sfârșitul domniei lui Alexandru cel Bun și sub urmașii acestuia, îl găsim din nou în Moldova, participând la dezbaterile Sinodului de la Florența, pentru ca apoi să devină mitropolit al Moldovei și egumen al *mănăstirii Pantocrator*, adică *al mănăstirii Neamț*.

Pe baza acestor date istorice ne vom strădui să ilustrăm viața și activitatea literară și arhipastorală a acestui distins bărbat al Bisericii [Ortodoxe] Române și al celei slave, care a trăit în secolul al 15-lea.

Ca atare, vom grupa toate datele pe care le avem în următoarele capitole:

1. Despre familia lui Țamblac și despre locul nașterii și cel al educației;

[1] A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Latvia.

2. Timpul când a venit prima dată în Moldova;

3. Despre mitropolitul Ciprian, unchiul lui Țamblac;

4. Despre mitropolia lui Țamblac din Rusia apuseană;

5. Despre timpul petrecut în Serbia;

6. Despre a doua sa venire în Moldova;

7. Despre scrierile pe care acesta le-a lăsat în urmă și care dau mărturie despre cunoștințele, vocația și zelul său pastoral;

8. Despre tradiția pe care Moldova a păstrat-o despre Grigorie Țamblac.

1. *Familia românească și locul nașterii lui Țamblac*

Cronicarii noștri moldoveni îl numesc pe Grigorie: *Țamblic*, pe când scriitori ruși îl numesc, cu precădere: *Țamblac* și *Samvlahu*, deși se găsesc și unii care îi schimonosesc numele de familie în *Țimvlac*[2] sau *Semivlah*[3].

Cu toate acestea, scriitorii ruși îi derivă numele de la кам(ы)[4] și *vlahu*, care arată *originea românească* a familiei lui Grigorie Țamblac sau *vlahă* sau, mai pe înțelesul nostru, pe aceea de: *român neaoș*.

Terminația numelui, aceea de la *Țamblacu*, *Samvlahu* sau *Semivlahu* ne spune faptul că el a fost o persoană care a trăit și a lucrat și cu grecii și cu slavii și cu românii, motiv pentru care autorul nostru este, deopotrivă, și al grecilor și al bulgarilor și al românilor și al rușilor și al sârbilor.

Familia Țamblac este pomenită și în cronicile bizantine ale secolului al XIV-lea. Așa se face că, pe la anii 1330-1350, un anume *Arsenie* avea acest nume de familie și el era dregător la curtea imperială de la Constantinopol. Arsenie poseda o însemnată avere în orașul Tesalonic[5].

Grigorie mărturisește, în panegiricul pe care l-a făcut mitropolitului Ciprian al Moscovei, că s-a născut în capitala Bulgariei, adică la Târnovo, unde a fost primit cu mare strălucire de către Eftimie, patriarhul Bulgariei; că [mitropolitul] Ciprian l-a vizitat și pe fratele său, adică pe tatăl lui Grigorie; că Grigorie, deși, pe atunci, era copil, l-a ținut bine minte pe mitropolit și [de aceea își amintește] că a fost binecuvântat de către acesta prin punerea mâinilor peste capul său. Însă de atunci nu l-a mai văzut nici măcar la bătrânețe.

Altceva nu mai știm despre copilăria lui Țamblac. Numai că aici subliniem faptul, pe baza acestei mărturii, că în anul 1379, când a fost vizitată familia Țamblac, la

---

[2] Устрялов, Русск. Исторія, 1849, t. I, p. 168.
[3] Истор. русск. Церкви. Филарета, 1862, t. II, p. 4.
[4] Literă presupusă.
[5] Istoria cantacuzinilor, 1. II, cap. 22, p. 267 și 24, p. 273, cartea a III-a, cap. 42, p. 488-489, cartea a IV-a, cap. 32, p. 838.

Târnova, de către mitropolitul Ciprian, Grigorie spune că atunci era *de vârsta copilăriei*, adică ar fi avut vreo *10-12 ani*.

Iar din faptul că părinții lui Țamblac ocupau o poziție socială de frunte în capitala Bulgariei, se poate deduce cultura extinsă a fiului lor, care prin știința și atuurile sale a ajuns să fie unul dintre cei mai importanți păstori și părinți ai Bisericii ortodoxe din veacul al XV-lea.

Eu cred că Țamblac și-a desăvârșit cultura în capitala imperiului bizantin, de unde a venit în Moldova, la porunca patriarhului [ecumenic], după cum mărturisește în *Cuvântul* său, rostit la data de 20 decembrie, la pomenirea Sfântului Filogonie [patriarhul Antiohiei][6].

Lăudând evlavia poporului din Biserică, care venise să-l asculte, spune printre altele: „așa ne veselește de mult sporirea voastră, încât vom vesti acest lucru îmbucurător, adică *sporirea voastră*, *și patriarhului* care ne-a trimis” [aici].

El a petrecut o vreme și în Muntele Athos, unde a învățat viețuirea monahală, precum ne dă să înțelegem din *Al patrulea cuvânt* al său, unde a spus: „Eu cunosc Muntele Atonului!”.

Grigorie Țamblac a venit în Moldova fiind ieromonah, pentru că cele dintâi *Cuvinte* ale sale sunt intitulate: „ale lui Grigorie, smeritul monah și prezbiter”.

[6] A se vedea: http://ro.orthodoxwiki.org/20_decembrie.

2. *Timpul primei veniri a lui Țamblac în Moldova*

Alexandru cel Bun[7], când a ajuns pe tronul Moldovei, a găsit o mare divergență între Biserica Moldovei și Patriarhia [ecumenică] de la Constantinopol.

Țara îl dorise ca *mitropolit* pe Iosif, persoană aleasă din clerul local și rudă cu domnitorul țării. Din acest motiv a fost hirotonit de către mitropolitul Galiției, ca episcop pentru episcopia de la Cetatea Albă (’Ασπρο Κάστρον), care era sub jurisdicția bisericească a mitropoliei Galiției.

Patriarhia de Constantinopol însă, dorid să aibă jurisdicția și asupra Moldovei, trimise ca mitropolit al Moldovei pe mitropolitul grec *Ieremia*, decretându-l, de la Constantinopol, drept „mitropolit al Moldovei”.

Dar țara nu l-a primit. Din acest motiv patriarhul s-a mâniat și a excomunicat și pe mitropolitul Iosif cât și întreaga țară [a Moldovei].

Acest lucru se petrecea sub predecesorul lui Alexandru cel Bun, sub Iuga Vodă[8].

Însă în timpul lui Alexandru cel Bun, prin intervenția curții imperiale și a domnitorului Munteniei Mircea-Vodă[9], s-a trimis la Patriarhia de la Constantinopol o delegație și aceasta a cerut iertarea mitropolitului Iosif și ridicarea excomunicării deasupra țării, obținându-se un răspuns afirmativ la ambele cereri.

Ca răspuns din partea patriarhului, au sosit în anul 1401, la Suceava, doi trimiși patriarhali, adică „*cinstitul între ieromonahi și părinte duhovnicesc și călugăr al patriarhiei, Domnul Grigorie [Țamblac] și preacinstitul Dascăl al Sfintei Evanghelii și diaconul, Domnul Emanoil, arhontele, întru Duhul Sfânt iubiți fii ai smereniei noastre*, după cum spune Patriarhul Matei în răspunsul său, *ca să cerceteze acestea acolo, la fața*

---

[7] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_cel_Bun.
[8] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Iuga_al_Moldovei.
[9] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_cel_B%C4%83tr%C3%A2n.

locului, pentru mai multă încredințare și lămurire a adevărului"[10] etc.

Din aceasta se observă, că cel dintâi *Cuvânt* al său, de care am amintit mai sus, a fost rostit de Țamblac în Biserica Mitropoliei din Suceava, în calitatea sa de trimis al Patriarhiei, ca să împace conflictul religios din Moldova.

Primele 8 *Cuvinte* ale lui Țamblac poartă titlul: „ale monahului și prezbiterului". Patru dintre ele conțin indicii de continuitate între ele, pe de o parte iar, pe de altă parte, ne dau de înțeles că Țamblac a petrecut în Moldova mai mult timp și că el și-a rostit *Cuvântările* tot în Suceava.

Vom reproduce aici câteva fraze din cel dintâi *Cuvânt* al lui Țamblac, pe care l-a rostit în orașul Suceava, în calitate de delegat al patiarhului [ecumenic] Matei, din care am citat și mai sus.

Și aceste cuvinte sunt prețioase, fiindcă ele ne formează o idee despre evlavia pe care o aveau moldovenii la începutul secolului al XV-lea.

Țamblac, adresându-se credincioșilor aflați în Biserică, spune la un moment dat: „Văd dragostea voastră, care primește cu dulceață cuvântul învățăturii, precum un pământ bun și gras primește semințele...

Și pentru aceasta vă laud râvna voastră cea caldă mai înainte de toate, sârguința de a veni la Biserică, așa precum copiii vin la mama lor, după cum vine bolnavul către doctor, precum vine cel însetat ca să bea din izvor, după cum corabia tinde către liman.

Și, tot așa, și pe noi ne veselește sporirea voastră, fapt pentru care vom fi vestitorii ei, a bucuriei pentru fapta cea bună, și față de patriarh, care ne-a trimis aici".

Iar în alt loc al ei spune: „Dar și despre învierea de obște, pe care o așteptăm cu toții, vă voi vorbi dragostei voastre, pentru că știu nesațiul dorinței voastre pentru aceasta, din care fapt și eu m-am aprins mai mult spre iubirea voastră.

Căci de câte ori am semănat în auzul vostru ceva din Dumnezeiasca Scriptură, voi, ca un pământ bun și gras, în puțin timp ați arătat răsărirea acelor semințe, fapt pentru care ne-am veselit pentru cele de dinainte și ne-am umplut de osârdia de a ne ocupa și de altele.

---

[10] *Cf.* corespondenței păstrate în *Cronica Romanului*, partea I, p. 75-80.

De aceea fericesc osârdia pe care o aveți spre a învăța”[11].

Iar pentru mine nu e nicio îndoială faptul, că *ieromonahul Grigorie*, trimisul patriarhului [în Moldova], este Grigorie Țamblac, de care noi ne ocupăm.

Și a fost ales de patriarh, și pentru că era *român din naștere*, dar și pentru că el *cunoștea limba* și *istoria românilor*, [români] cu care patriarhul era în tratative și cu care dorea să stabilească legături duhovnicești între patriarhia de la Constantinopol și Moldova.

În cele spuse anterior am subliniat faptul, că în anul 1379, cînd mitropolitul Ciprian, unchiul său, a vizitat orașul Târnovo, Țamblac era încă copil și locuia în casa părintească, adică avea circa 10-12 ani.

În funcție de această vârstă de atunci, putem spune că în anul 1401, când a fost trimis de către patriarh în Moldova, avea mai mult de 30 de ani, poate chiar 35 de ani.

Pentru că noi credem, că Grigorie Țamblac, după ce și-a terminat misiunea de *împăcare bisericească* între *Moldova* și *Patriarhia de Constantinopol*, la dorința lui Alexandru cel Bun, cât și a mitropolitului Iosif, a rămas în Moldova în calitate de *Dascăl* și de „*Prezbiter* al Bisericii celei mari a Moldovei”, adică al Mitropoliei Sucevei.

Titlul de „Prezbiter al Marii Biserici a Moldovei” îl găsim deasupra titlurilor mai multor *Cuvinte* ale lui Țamblac, mai înainte ca el să devină mitropolit al Kievului.

Titlul său de *Dascăl*, adică de *profesor*, după cum se spune astăzi, s-a conservat în unele însemnări istorice din cărțile vechi ale Moldovei, însemnări care, deși nu cu o mare *exactitate istorică*, păstrează trăsăturile principale ale vieții lui Țamblac.

Astfel, într-o carte sârbească[12], care cuprinde mai multe ierurgii arhierești, scrise[13] de însuși Țamblac, găsim o însemnare, unde printre celelalte trăsături ale vieții lui Țamblac e amintită și aceea de *învățător* sau de *dascăl* în țara Moldovei: бывшаго прежде учителя

[11] Șevyrev, op. cit., p. 386.
[12] Adică scrisă în limba slavonă.
[13] *Compuse* de către el sau *transcrise* de către el?

эемли молдовлахiйскiя a fost (mai înainte de a fi mitropolit) Dascăl în țara Moldo-Vlahiei[14].

Pahomie, episcopul Romanului, ne-a lăsat, pe la începutul veacului al XVIII-lea, într-o carte sârbească[15], aflată la Mănăstirea Neamț[16], această însemnare despre Țamblac: „Aici se aflǎ și mucenicia Sfântului Ioan cel Nou [de la Suceava] [17], scrisă de Sfântul Grigorie Țamblac, care a fost primul dascăl al Moldovei”[18].

Calitatea de *dascăl*, în Moldova, a lui Grigorie Țamblac, în timpul lui Alexandru cel Bun, ne pune în fața stabilirii unui adevăr istoric și anume, că Alexandru cel Bun, încă din primii săi ani de domnie, a înființat o *Școală* la Suceava.

Alexandru cel Bun, care a organizat țara în conformitate cu statele civilizate ale vremii lui, a organizat Biserica prin înființarea a trei mitropolii[19], a organizat dregătoriile țării, și de aceea nu putea să nu înființeze și o școală, pentru formarea oamenilor cărturari, adică pentru trebuințele Bisericii și ale statului, care nu se pot satisface fără să înveți carte.

Primul dintre moderni, care a vorbit despre *Școala* din Suceava de pe vremea lui Alexandru cel Bun, a fost A. Hașdeu, conducătorul școlii de la Hotin. Iată ce a spus acesta, într-un discurs către elevii școlii menționate, în anul 1837, la examenul din 25 iulie, vorbind despre vechea năzuință a Moldovei către civilizație:

„Prințul Alexandru cel Bun, primind diadema împărătească de la împăratul grec Andronic Paleologul, a întemeiat în Suceava o școală juridică după modelul celei din Constantinopol, în care, oameni învățați, aduși din Bizanț, tâlcuiau pravilele numite *Vasilicale*, precum

---

[14] Despre această însemnare, precum și despre nota istorică din ea vom vorbi într-alt loc din această carte.

[15] Slavonă.

[16] A se vedea:
http://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Neam%C8%9B.

[17] Idem: http://sfantulioancelnou.ro/.

[18] A se vedea *Catalogul cărților slavone* din biblioteca Mănăstirii Neamț, și anume *Sbornicul* nr. 106.

[19] Letopisețele Moldovei spun că Alexandru cel Bun a înființat o mitropolie și două episcopii. Însă cronicarii [moldoveni] le-au numit pe două dintre ele *episcopii*, precum se practica faptul în vremea lor.
Dar documentele istorice numesc *mitropolii* și episcopiile de la Roman și Rădăuți, în tot cursul veacului al XV-lea. Iar cea de la Roman poartă acest titlu și în veacul al XVI-lea.

și școală greco-latină-slavonă pentru clerul bisericesc, în care mitropolitul Teocrit era singurul care tâlcuia învățătura bisericească dreptmăritoare”[20].

D. Hașdeu nu ne arată însă izvorul de unde a luat informația, că exista școli în Suceava în timpul lui Alexandru cel Bun. Însă informațiile pe care noi le-am strâns despre viața lui Țamblac confirmă această informație, și anume că Țamblac a fost *cel dintâi dascăl* al Moldovei, la Suceava.

Însă suntem datori să rectificăm greșeala strecurată în discursul lui A. Hașdeu și să spunem, că în Moldova nu a existat niciun mitropolit cu numele de *Teocrit*, ci au existat doi cu numele de *Teoctist*. Însă niciunul dintre ei nu a fost contemporan cu Alexandru cel Bun. *Teoctist I* a trăit pe la jumătatea veacului al XV-lea.

Și de aceea conchidem, că Grigorie Țamblac, în întâia sa perioadă de existență în Moldova, a fost dascăl la școala din Suceava, și predicator și prezbiter al Bisericii celei mari a Moldovei, adică al Mitropoliei Sucevei.

La această perioadă a activității sale predicatoriale se referă cuvintele din antetul scrierilor sale: „ale lui Grigorie, smeritul monah și prezbiter”.

Aceste *Cuvinte* rămase de la el [după cum am spus și anterior] sunt în număr de 8:

1. *Despre Dumnezeieștile Taine*. Acesta tratează faptul, cum trebuie să se cerceteze pe sine cel care dorește a se împărtăși și despre neținerea de minte a răului, despre datoria pe care o are omul de a se pocăi în cele cinci zile premergătoare Crăciunului, și despre iudeii care întrebau: *Oare Dumnezeu și-a luat femeie, pentru ca să nască un fiu?* Și tot aici vorbește despre Fericitul Filogonie, arhiepiscopul Antiohiei.

Și *Cuvântul* acesta [după cum am mai spus] a fost rostit la 20 decembrie, la pomenirea Sfântului Filogonie.

2. *Despre cei adormiți*, despre viața pe pământ ca *o călătorie*, despre Antihrist, și despre învierea morților, și cum că viața omenească este plină de deșertăciune și

[20] *Cf. Curierul român*, 1839, nr. 10 şi 11. De asemenea: Isahar al D. Eliadi, p. 71.

de osteneală, și despre moarte ca *somn* și *repaos de osteneli*, și despre milostenie.

Se pare că acest al doilea *Cuvânt* al său a fost rostit într-una dintre sâmbetele, când se face pomenirea celor adormiți.

3. *Despre viața monahală*, care este asemenea Îngerilor, și împotriva celor care se îmbogățesc din nedreptate și răpirea bunurilor altora.

Din conținutul său intern se vede că are legătură cu al doilea *Cuvânt* și că s-a rostit după el.

4. *Cuvânt de laudă la adresa Cuvioșilor Părinți*, ținut în sâmbăta lăsatului sec de brânză.

Din începutul acestuia se deduce faptul că el a fost rostit după cel de al 3-lea.

5. *Cuvânt la nașterea Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan*. Supratitlul: „Grigorie, monahul și prezbiterul".

6. *Cuvânt de laudă adus corifeilor Sfinților Apostoli Petru și Pavel*. Supratitlul e aidoma cu cel de la *Cuvântul* al 5-lea.

7. *Cuvânt la preacinstita naștere a Prea Sfintei, Stăpânei noastre, Născătoarea de Dumnezeu*. Supratitlul fiind ca și la cele două de deasupra.

8. *Cuvânt de laudă pentru Sfinții trei tineri și pentru Prorocul Daniel*, despre ispitele și greutățile care vin în viața Sfinților pentru dovedirea virtuților lor și despre Sfânta Euharistie.

Acestea sunt cele *8 Cuvinte*, păstrate în limba slavonă, care au ajuns până la noi. Însă Țamblac, în Mitropolia Moldovei, fără îndoială, le-a rostit în limba română. Căci dacă le rostea în altă limbă, ele nu ar fi fost înțelese de către popor, care nu știa slavona.

Iar faptul că poporul român, aflat la Suceava, înțelegea predica lui Țamblac, îl mărturisește chiar predicatorul nostru, în cuvintele pe care le-am citat mai

sus, și care vorbesc despre iubirea cu care era ascultată predica sa.

Și redau din nou pasajul unde Țamblac îi lăuda pe moldoveni pentru iubirea cu care îl ascultau: „de câte ori am semănat în auzul vostru ceva din Dumnezeiasca Scriptură, voi, ca un pământ bun și gras, în puțin timp, ați arătat răsărirea acelor semințe” etc.

Însă eu mai cred faptul, că Țamblac, în Moldova, a rostit mult mai multe predici în limba română. Însă, din păcate, limba noastră, neavând pe atunci carte și nici scrisoare, ele s-au pierdut, afară numai de un mic număr dintre ele, păstrându-se numai acelea pe care Țamblac le-a tradus în limba slavonă, pentru a le transmite posterității. Fiindcă slavona, pe atunci, avea literatură și era comună cărturarilor români, atât celor bisericești cât și celor civili.

Urmărind mai departe viața lui Țamblac, aflăm că el a rămas în Moldova numai până în anul 1407, când a fost chemat în Rusia, de către unchiul său, mitropolitul Ciprian al Moscovei, precum spune însuși Țamblac în panegiricul pe care i l-a făcut lui Ciprian.

3. *Mitropolitul Ciprian al Rusiei*

Aici vom întrerupe, pentru o vreme, biografia lui Grigorie Țamblac, pentru a face cunoștință cu un alt bărbat de seamă al veacului al XIV-lea, care a trăit până la începutul veacului al XV-lea.

E vorba despre Ciprian, mitropolitul Rusiei, un alt român de origine și descendent din familia lui Țamblac.

Și am luat informațiile despre el din cartea lui Muraviev, intitulată: Житія святыхъ росiискои Церкви, также иверскихъ и славянскихъ și, pe 16 septembrie, se descrie viața acestui Sfânt ierarh între paginile 235-276.

Ciprian s-a născut în orașul Târnovo, capitala Bulgariei. S-a nevoit și s-a călugărit la Muntele Athos. În anul 1377 a fost hirotonit de către patriarhul Filotei al Constantinopolului, și trimis în Rusia, pentru a fi mitropolit.

Patriarhia [ecumenică] dorea să-și păstreze vechiul obicei și anume, pe acela de *a numi*, de-a dreptul, pe mitropoliții Rusiei, însă marii cneji [21] începuseră deja să își manifeste pretenția, ca ei *să recomande* Patriarhiei pe candidații la *treapta de mitropolit*.

Marii cneji ai Rusiei mai pretindeau și faptul, ca în Rusia să fie numai un mitropolit, la Moscova, pentru întreaga Rusie, pentru că ei tindeau în politica lor să unească toate *cnezatele* sau *provinciile* sub sceptrul marelui cneaz al Moscovei.

Kievul însă, cât și Novgorodul, doreau și ele mitropoliți. În Moscova, la acea vreme, trăia încă mitropolitul Alexie, care se intitula: *Mitropolit a toată Rusia*.

Politica Patriarhiei, aceea de a avea *mai mulți mitropoliți* în Rusia, era contrară politicii moscovite, aceea de a avea *numai un mitropolit* pentru toată Rusia.

Din acest motiv, se subînțelege faptul, de ce mitropolitul Ciprian a fost primit necălduros de către ruși. Cu toate acestea, Ciprian a rămas în Kiev pentru

[21] Prinții ruși.

mai mulți ani, până ce a murit Alexie, mitropolitul Moscovei.

Marele cheaz Dimitrie Donscoi[22] n-a dorit să îl primească pe Ciprian la Mitropolia Moscovei, pentru că devenise mitropolit și venise în Rusia fără voia lui, și l-a ales drept *candidat la mitropolie* pe duhovnicul lui: pe *Mihail Mitiai*.

Acesta a fost trimis la Constantinopol, împreună cu o mare suită de clerici și de laici, pentru a fi hirotonit drept *mitropolit*.

Dar odată ajuns în portul Constantinopolului, Mitiai, candidatul la mitropolie, a murit pe neașteptate.

Însă suita lui, pentru ca să nu fie zadarnică întrega lor călătorie, a ales, dintre ei, drept candidat, pe *Pimen Pereiaslavski*, și l-au prezentat patriarhului.

Ciprian, după o așteptare de doi ani în Kiev, văzând că nu a fost băgat în seamă de marele cneaz, nici măcar atunci când mitropolia era vacantă, s-a întors, în grabă, la Constantinopol, mai înainte ca să vină trimișii cneazului pentru hirotonia noului mitropolit și aceasta, pentru ca să-și susțină dreptul său de *Mitropolit al Rusiei*.

Aici însă, la Constantinopol, se petreceau schimbări multiple. Patriarhul Filotei, protectorul mitropolitului Ciprian, fusese destituit și închis într-o mănăstire și, în locul său, fără alegere sinodală, noul împărat a pus pe un anume *Macarie*.

Însă împăratul care îl pusese patriarh a pierdut, în mod neașteptat, tronul imperial, iar Sinodul îl declară pe Macarie drept *răpitor* al scaunului patriarhal, îl destituie și îl trimite în exil.

Decizia sinodală a fost semnată și de către mitropolitul Ciprian. Sinodul, în anul 1380, l-a ales drept patriarh pe *Nil*.

Ciprian, fiind susținut de către Patriarhie, se reîntoarce în Kiev, moment în care a vizitat Târnovo, locul nașterii sale.

Și ne vom opri puțin aici, pentru ca să-l ascultăm pe Grigorie Țamblac, care descrie modul în care a fost primit mitropolitul Ciprian de către cei din Târnovo. Iar citatul următor e de la Șevyrev, care a citit panegiricul lui Țamblac:

[22] A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Dmitry_Donskoy.

„Cumplită ispită și multe necazuri l-au întâmpinat pe Ciprian în calea sa (spre Constantinopol) pe țărmul Bugului[23]: el a fost jefuit.

Dar patria lui i-a acoperit acest necaz cu bucurie și cu cea mai caldă primire. S-a veselit Ciprian, când a văzut că Biserica din țara lui e condusă de un om demn, de Eutimie.

Locuitorii cetății, aidoma valurilor unui râu ce curge repede, s-au răspândit peste tot pentru a-l întâmpina pe ierarh. Nimeni nu a rămas în casă, nici măcar păzitorii caselor.

Neguțătorii nu și-au închis dughenele, ci și-au lăsat mărfurile în piață. Robii au lăsat pe stăpâni, industriașii au lăsat lucrul lor. Și locuitorii Târnovului, alături de străinii din cetate, au ieșit în afară de cetate [pentru ca să-l întâmpine].

Chiar și tata, care nu își părăsea casa, și-a uitat rușinea și s-a dus împreună cu poporul. Bătrânii și neputincioșii se târau în urma tuturora.

Era o mare dulceață pentru popor ca să vadă sfânta față a lui Ciprian. Căci nu numai prin învățătură și prin cuvânt, ci prin însăși privirea sa introducea în suflet toate cele bune.

Unii se apropiau de el, se atingeau de picioarele lui, îi sărutau mâinile; pe când alții îl priveau de departe și se mulțumeau numai cu binecuvântarea sa.

Femeile, îndeosebi, se prosternau cu umilință înaintea ierarhului, și îi puneau pe copii și pe bolnavi sub picioarele lui. Căci harul credinței se revărsa pe urmele sale, ca în timpurile apostolice cele cu multă putere [dumnezeiască].

Binecuvântarea lui sfințea pe poporul credincios și dăruia mângâiere în suferințe"[24].

---

[23] Șevyrev, lângă numele râului *Bug*, pune în paranteză numele *Istru*, ceea ce înseamnă, că în unele manuscrise ale panegiricului lui Țamblac, în loc de *Bug* e *Istru*, adică *Dunărea*.
În cazul acesta trebuie să presupunem, că Ciprian s-a dus la Constantinopol prin Moldova, adică a trecut Dunărea, pe la Chilia, pe unde era, din vechime, punct de trecere peste Dunăre, și unde și alți călători străini au fost jefuiți, după cum ne arată documentele istorice.
Tradiția despre hoția antică de la Dunăre s-a păstrat până astăzi în gura poporului român din Moldova, în expresia: *haraminul de Dunăre*.
Haramin = haiduc.

[24] Șevyrev, op. cit., p. 170.

Marele cneaz, informându-se cu privire la cele petrecute în Constantinopol și aflând de moartea candidatului său favorit și de uneltirile noului candidat, ale lui Pimen, de a deveni mitropolit fără voia lui, l-a recunoscut pe Ciprian drept *mitropolit*, l-a chemat la Moscova, și la 23 mai 1381 a fost primit acolo, cu mare solemnitate, de către marele cneaz și de poporul moscovit.

Pimen, al doilea candidat la mitropolia Moscovei, a rămas în Constantinopol, unde, prin mijlocirea banilor, a căpătat și el demnitatea de *mitropolit al Moscovei*, și a plecat spre scaunul său.

Marele cneaz însă a dat ordin ca să nu fie primit la Moscova, ci să-i ia toate însemnele mitropolitane și să-l exileze ca pe *un călcător de lege*.

În 1382, cu ocazia unei răscoale în Moscova, Ciprian, neputând domoli mulțimea înfuriată, a fost și el prădat și s-a retras în Tver.

Cneazul Tverului era în dușmănie, în această vreme, cu cel al Moscovei. Din acest motiv, marele cneaz Dimitrie Donscoi s-a mâniat pe mitropolitul Ciprian și l-a destituit din scaunul mitropolitan al Moscovei și l-a grațiat pe urgisitul Pimen și l-a pus mitropolit al Moscovei.

Ciprian se retrage din nou în Kiev. Marele cneaz însă, deși la mânie l-a adus pe Pimen la mitropolia Moscovei, pentru că nu avea încredere în el, a mijlocit pe lângă Patriarhie ca să fie ales mitropolit al Moscovei Dionisie, episcopul Suzdalei, care a și plecat la Constantinopol.

Patriarhul însă, hirotonind pe acest al 3-lea mitropolit [pentru Moscova], l-a chemat pe Pimen la judecată, la Constantinopol, care fusese denunțat pentru faptul că ocupase mitropolia în mod ilegal.

Dionisie, întorcându-se în Rusia, a socotit că trebuie să aștepte în Kiev, până ce se vor stabili lucrurile cu privire la mitropolia Moscovei. Însă Vladimir, cneazul Kievului, i-a interzis să slujească și l-a certat, pentru că s-a făcut mitropolit fără voia cnejilor ruși.

Dionisie a murit în Kiev, după un an de zile după ce fusese oprit să slujească.

Pimen, mitropolitul Moscovei, ducându-se la judecata Patriarhiei din Constantinopol, a fost reținut

acolo timp de 3 ani, unde și-a făcut multe datorii dar a izbutit să fie din nou numit drept *mitropolit* al Moscovei.

Tot atunci patriarhia *a întărit* și scaunul de mitropolit al lui Ciprian la mitropolia din Kiev.

Pimen, întorcându-se la Moscova, a făcut să se iște din nou ceartă și mare dezbinare între el și marele cneaz, încât Pimen, după 9 luni de zile, a fost nevoit să se reîntoarcă la Constantinopol și să ceară ajutorul patriarhului. Însă când a ajuns în oraș a murit.

Marele cneaz trimite o delegație la Patriarhie prin care a cerut strămutarea lui Ciprian de la Kiev la Moscova și recunoașterea lui ca *singurul mitropolit* a toată Rusia.

Strămutarea s-a petrecut prin confirmarea patriarhului Antonie. Ciprian, fiind însoțit de către cinci episcopi, doi greci și trei ruși, a părăsit Kievul și s-a strămutat în Moscova, în anul 1390.

A fost primit cu mare solemnitate de marele cneaz Vasilie Dimitrievici și de Eudochia, mama sa.

Ciprian a administrat Biserica Rusiei cu mare demnitate, până la moartea sa, adică până pe 16 septembrie 1407. În total el a păstorit Biserica Rusiei aproape timp de 30 de ani.

Lăsând altora [datoria] de a scrie pe larg viața mitropolitului Ciprian, noi ne vom mărgini numai la a spune, că el a fost unul dintre cei mai mari arhipăstori nu numai ai Rusiei, ci dintre toți ai Bisericii Ortodoxe, fiind un om eminent și ca monah și ca ierarh și ca om de litere.

Activitatea sa, mai ales cea literară, o descrie bine profesorul Ștefan Șevyrev în lecția a 13-a a operei sale: Исторія Руссой Словесностй, partea a III-a, Moscova, 1858, p. 169-187.

Cu patru zile înainte de moartea sa, Ciprian a scris o gramată de iertare pentru turma sa, care, după cum el a voit, s-a citit în catedrala Adormirea [Maicii Domnului] din Kremlin, la înmormântarea sa.

Citirea gramatei bunului păstor a fost însoțită de plângerea și tânguirea poporului din Biserică.

El a fost înmormântat în această catedrală, în locul pe care el însuși îl însemnase, adică lângă perete, în latura dreaptă, alături de mitropoliții de dinaintea lui: Petru și Teognost.

Pentru că la mormântul său au început să se facă minuni, în anul 1472 Sfintele sale Moaște au fost dezgropate și el a fost numărat împreună cu Sfinții Bisericii Ruse, fiind pomenit la 16 septembrie.

Profesorul Șevyrev ne spune, că mitropolitul Ciprian s-a preocupat și de propaganda latină[25], care începuse să-și întindă mrejele sale în Rusia sudvestică.

Atenția față de aceasta și combaterea acestei propagande dușmănoase la adresa Ortodoxiei se făcea cu mare greutate de la Moscova, pentru depărtarea dintre ea [și alte ținuturi] și pentru greutatea cu care se comunica.

Ciprian, în toată arhipăstorirea sa la Moscova, abia putuse să viziteze de două ori eparhiile sale sudvestice.

Această grijă a sa l-a însuflețit să aibă un mitropolit și la Kiev, pentru ca să poată lupta, din apropiere, cu papalitatea ofensivă.

De aceea el l-a chemat la sine pe nepotul său Grigorie Țamblac. Și de aici încolo revenim la biografia lui Țamblac.

---

[25] Romano-catolică.

4. *Grigorie Țamblac merge în Rusia și devine mitropolit al Kievului, având jurisdicția asupra ortodocșilor din marele ducat al Litvei*

Deși n-am găsit nicio dovadă despre locul de unde Țamblac a plecat în Rusia, conform cu cele pe care le-am stabilit anterior, noi afirmăm că Țamblac a plecat din Suceava, pentru ca să meargă la Moscova și a plecat pe calea spre Litva.

Când a ajuns la râul Neman, el a primit vestea tristă a morții uchiului său Ciprian.

Iar Țamblac, vorbind despre această întâmplare, în panegiricul închinat unchiului său, spune: „locul de Gheenă, pentru mine, a fost râul Neman, care curge prin Litva, și aici întâmpinându-ne vestea nu puteam nici a plânge"[26].

Dacă ne aruncăm privirea pe o hartă a Rusiei din secolul al XV-lea, vedem că marele cnezat al Litvei se întindea, la sud, până în Moldova, de care îl despărțea râul Nistru[27].

Ieșind din Moldova, Țamblac s-a dus drept la Vilna, capitala Litvei, pe lângă care curge râul Neman.

Cu alte cuvinte, Țamblac era în Vilna când a primit vestea despre moartea unchiului său, deși el nu spune acest lucru, în mod lămurit, în panegiricul pe care l-a rostit la Moscova, la mormântul unchiului său și aceasta, fără îndoială, din motive politice.

Țamblac, fiind chemat în Rusia de către Ciprian, pentru mitropolia Kievului, care era sub domnia marelui cneaz al Litvei, nu spera să ajungă la această demnitate fără consimțământul marelui cneaz al acestei țări.

De aceea el a trebuit să se oprească la Vilna, unde era reședința marelui cneaz al Litvei, care atunci era *Vitold*.

---

[26] Șevyrev, op. cit., p. 382-383.

[27] Din acele vremuri ale învecinării cu Litva, cred că a rămas expresia românească: *Litvă spurcată*. Litva s-a încreştinat abia la sfârșitul secolului al XIV-lea. Locuitorii ei aveau moravuri crude și murdare.

Trebuie să presupunem, că Țamblac s-a dus la Vilna cu recomandare de la Alexandru cel Bun, domnitorul Moldovei, care era în bune relații cu Vitold, marele cneaz al Litvei, și fratele regelui polon Vladislav Iagelo[28].

În timp ce mitropolitul Ciprian dorea înființarea mitropoliei de Kiev, pentru a apăra Ortodoxia de papalitate, și marele cneaz al Litvei, Vitold, dorea acest lucru, însă din considerente politice.

Din acest motiv, candidatul la mitropolie, Țamblac, a fost binevenit pentru Vitold, cu atât mai mult pentru faptul, că Țamblac era străin și neimplicat în politica moscovită. Și de aceea i s-a părut a fi mult mai propriu pentru planurile sale politice, prin care dorea să se despartă *Rusia sudvestică* de *cea moscovită*.

Să ascultăm însă ce ne spune istoricul Filaret, istoric al Bisericii Ruse, care descrie împrejurările politice și bisericești din Rusia sudvestică, vorbind despre politica lui Vitold, pe care el îl numește *Vitovt*, conform cronicilor rusești.

„Peste Rusia sudvestică domnea cnejii Litvei. Eparhiile sudvestice erau foarte departe de Moscova, care era reședința mitropoliei Rusiei.

Și au existat două împrejurări principale, care au despărțit sudvestul Rusiei de autoritatea mitropoliei Moscovei.

Vitovt, marele cneaz al Litvei, privea cu neliniște legătura provinciilor supuse lui, în materie de credință, cu o mitropolie ce exista într-o țară străină.

Adunarea veniturilor din eparhiile sudvestice în profitul mitropoliei Moscovei și nu în profitul țării Litvei, i s-a părut insuportabilă lui Vitovt.

Clerul din eparhiile sudvestice era de acord cu Vitovt, pentru că mitropolitul din Moscova ajungea foarte rar în eparhiile sudvestice.

Cu toate acestea, despărțirea de mitropolia Moscovei nu s-a făcut fără greutăți și fără certuri.

Biserica rusească avusese numai un mitropolit până acum și era învățată să primească mitropolitul de la Constantinopol.

---

[28] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Vladislav_al_II-lea_al_Poloniei.

Totodată exista temerea, că cneazul Litvei, fiind romano-catolic, va influența pe mitropolitul din subordinea sa nu în folosul Ortodoxiei.

Această împrejurare nu putea să nu-l pună pe gânduri pe patriarhul de la Constantinopol. Moscova, și ea, nu putea să renunțe ușor la vechea onoare și anume aceea de *capitală spirituală* a Rusiei.

Vitovt însă dorea acest lucru atât de mult încât s-a încumetat să lupte cu toate piedicile. Când a murit Ciprian, în anul 1406[29],Vitovt a trimis la Constantinopol pe Teodosie, episcop de Poloțk, spre a fi confirmat ca mitropolit de Kiev.

Patriarhul Constantinopolului, Antonie, încă din 1393, pe când trăia Ciprian, pusese ca mitropolit peste întreaga Rusie pe un grec erudit și strict, pe Fotie. Din acest motiv, patriarhul Matei n-a dorit să consfințească pe Teodosie ca mitropolit de Kiev, ci l-a trimis în Rusia pe Fotie, care a sosit în Kiev în 1409 și în Moscova în 1410[30].

Vitovt s-a scârbit de refuzul patriarhului și a cerut faptul, ca măcar Fotie să rămână pentru totdeauna la Kiev.

Fotie, atât în 1411, cât și în 1412 a vizitat eparhiile sudice, a hirotonit în Kiev un episcop pentru Smolensk, în Luțca unul pentru Turov, a fost și în Galiția, dar s-a întors în Moscova.

Și, după cum se observă, noul mitropolit Fotie nu era de acord cu opinia predecesorului său Ciprian, aceea de a înființa o a doua mitropolie rusească la Kiev.

Și marele cneaz al Moscovei, Vasilie Dimitrievici, era de aceeași părere.

Vitold însă, marele cneaz al Litvei, a rămas neclintit în hotărârea sa, aceea de a înființa o mitropolie separată, în Kiev, pentru cnezatul său.

---

[29] Noi am spus, mai sus, că anul morții sale e 1407, după mărturia lui Șevyrev.

[30] Șevyrev, în opera citată, în biografia mitropolitului Fotie, spune că marele cneaz Vasilie Dimitrievici, după moartea mitropolitului Ciprian, a cerut de la patriarhul Matei să trimită un mitropolit pentru întreaga Rusie.
Patriarhul l-a ales pe Fotie, care era un grec originar din Morea, și care venise la Constantinopol cu însărcinări din partea stareţului său Acachie, mitropolitul Moreei.
Fotie a fost făcut mitropolit și trimis în Rusia, însă el nu cunoștea limba rusă, fapt pentru care a luat cu sine pe ieromonahul bulgar Pahomie și pe monahul grec Patrichie. Toate datele *cf.* Исторія Руссой Словесностй, partea a III-a, lecția a 15-a, p. 314-315.

În această vreme, Grigorie Ţamblac îşi aştepta în Vilna viitorul, pe atât de îmbucurător, pe cât era de greu şi de trist prezentul.

În acest interval de aşteptare, Ţamblac a fost de două ori la Moscova, fără doar şi poate pentru a se face cunoscut şi a-şi dobândi trecere la înaltele sfere guvernamentale.

Din întâia sa vizită în Moscova, în anul 1410, ne-a rămas panegiricul pe care l-a făcut la mormântul unchiului său Ciprian.

Şi reproducem aici câteva pasaje din acest panegiric, aşa după cum le găsim în opera lui Şevyrev:

„Pe el l-a născut patria noastră”;

„S-a dus de aici bunătatea aceea, care covârşea lucirile soarelui, iar pentru voi a fost cea mai dulce, căci vă suntem dintre cei mai buni fraţi, pentru că şi părintele vostru, care este motivul plângerii noastre, a fost frate cu tatăl nostru”;

„Noi sfânta lui faţă ne-am învrednicit puţin timp a o vedea, pe când eram copil. Şi îndată s-a dus de la noi, încât ajungând acum spre bătrâneţe, nu l-am mai văzut nicidecum, căci sunt de atunci ca la 30 de ani, când el plecând de la noi a venit în această mare şi împărătească cetate”;

„Atunci, fraţilor, l-am văzut noi pe acest mare luminător şi sfinţitele lui mâini atingâdu-se de capul nostru, totodată binecuvântându-ne şi grăindu-ne mai înainte cele ce aveau să se întâmple cu noi”.

Vorbind despre iubirea poporului pentru Ciprian şi după moartea acestuia, oratorul spune: „Dragostea voastră către Părintele se întinde nu numai până la doi sau trei ani, care au trecut, ci în toată întinderea anilor”;

„Iar mie, râul Neman, care curge prin Litva, mi-a fost în loc de Gheenă, căci acolo ne-a întâmpinat vestea, de nu puteam nici să plângem”[31].

Panegiricul acesta poartă în titlul său numele: „Grigorie, monahul şi prezbiterul, egumenul mănăstirii Plinairului”.

Titlul de *egumen al mănăstirii Plinairului* e un lucru nerezolvat de istorici, atâta timp cât toţi biografii lui Ţamblac nu cunosc această mănăstire.

---

[31] *Cf.* Idem, p. 382-383.

Şevyrev se mulţumeşte doar cu derivarea numelui localităţii din limba greacă (πλην + ἀήρ = *afară de aer*, adică ceva ce nu există în atmosfera pământului nostru).

Şi, cu adevărat, Ţamblac nu avea atunci niciun post determinat în Biserica Rusiei sau altundeva, ci era un simplu candidat la mitropolie, ales pentru aceasta de către Ciprian şi adoptat de către Vitold, marele cneaz al Litvei.

A doua călătorie spre Moscova, Ţamblac a făcut-o în anul 1414, care este anul în care a fost ales mitropolit al Litvei[32].

Însă nici această vizită la Moscova nu a avut alt rezultat, decât acela că a fost martor la minunile săvârşite de către o icoană făcătoare de minuni, adusă în Moscova de la Coloci, adică de la moşia cneazului Andrei Dimitrievici[33].

Rămânând fără succes toate încercările sale făcute la Moscova, pe calea bunei înţelegeri, pentru dobândirea unei a doua mitropolii, marele cneaz Vitold, în anul 1414, a întrunit sinodul de la Novgorod, pe toţi cnejii supuşi Litvei, şi pe toţi episcopii eparhioţi, precum se vede din gramata confirmării mitropolitului Ţamblac primită din partea lui Vitold.

Episcopii prezenţi au fost 8 la număr: al Poloţkului, al Smolenscului, al Cernigovului, al Turovului (Pinscului), al Luţcăi, al Vladimirului, al Holmului şi al Peremislei.

Vitold a spus în faţa Sinodului, că Fotie, mitropolitul Moscovei, nu numai că negijează provinciile sudice, dar le şi distruge prin dări.

Şi le-a cerut episcopilor să renunţe la ascultarea faţă de Fotie, să-şi aleagă un nou mitropolit şi să-l trimită, pentru consacrare, la Constantinopol.

Episcopii însă, pentru că respectau dispoziţiile patriarhale, nu s-au învoit cu cneazul mult timp, dar au fost nevoiţi, în cele din urmă, să consimtă voii lui Vitold.

Şi ei l-au ales pe eruditul şi bunul Grigorie Semivlahu.

---

[32] S-a petrecut după ce a fost ales de către Sinodul de la Litva.
[33] Filaret, *Istoria Bisericii Ruse*, tomul al II-lea, 1862, p. 155.

Fotie a dorit să înlăture acest lucru printr-o întâlnire personală cu Vitold, însă, pentru că nu a fost primit de către el, s-a întors la Moscova.

Vitovt îl trimite pe Țamblac, însoțit de o ambasadă a sa, la patriarhia din Constantinopol, pentru a fi consacrat și confirmat ca *mitropolit al Kievului*.

Acest lucru îl aflăm și dintr-o circulară a mitropolitului Fotie, scrisă împotriva alegerii lui Grigorie.

Patriarhul Constantinopolului, Eutimie (1410-1416), l-a respins pe Grigorie în mod categoric, fără doar și poate pentru că fusese prevenit de către Fotie, care vedea în noua mitropolie *o primejdie* pentru Biserica Ortodoxă Rusă.

În favoarea lui Fotie, și împotriva lui Grigorie, a fost și împăratul bizantin Manuil Paleologul[34], care era înrudit cu casa marelui cneaz al Moscovei, anume *Ion*, fiul împăratului Manuil, luase în căsătorie, în anul 1414, pe *Ana*, fiica marelui cneaz Dimitrie Vasilievici.

Vitovt, iritat de acest al doilea refuz al patriarhiei, în luna martie, a trimis o altă ambasadă la împărat și la patriarhul din Constantinopol, cu declarația, că dacă ei nu vor consimți ca să dea Rusiei sudice un mitropolit, pe acesta îl vor alege înșiși episcopii țării.

Acest lucru li s-a comunicat și ambasadorilor împăratului și ai patriarhului care se întorceau din Moscova.

După rugămintea acestora, Vitovt a amânat data consacrării mitropolitului celui nou până la data de 14 noiembrie, deși, în primă fază, se decisese să se aștepte hotărârea patriarhală numai până la data de 15 august.

Termenul final se apropia dar răspunsul se lăsa așteptat.

Se convoacă un nou Sinod la Novgorod. Nici atunci, unii dintre episcopi, nu doreau să îl consacre pe Grigorie fără voia patriarhului.

Dar Vitovt a stăruit în decizia sa și Grigorie Țamblac a fost consacrat mitropolit în ziua de 15 noiembrie [1415].

Sinodul și-a justificat alegerea în felul următor: în Bulgaria și în Serbia, de multă vreme, episcopii locali îl aleg pe arhiepiscop.

---

[34] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Manuel_al_II-lea_Paleologul.

Rusia era sub *Iziaslavu*. Însuși patriarhul trimitea în Rusia câte doi sau trei mitropoliți în același timp.

Dar ce e mai important e acela că harul Duhului Sfânt nu se mărginește la persoane și canonul cel vechi dă voie episcopilor să pună horepiscopi.

Și Sinodul a scris: „Noi păstrăm canoanele Părinților, blestemăm eresurile, îl cinstim pe patriarhul de la Constantinopol și pe toți ceilalți, având aceeași credință cu ei, însă respingem autoritatea nelegiuită pe care și-o arogă împărații greci în treburile bisericești”.

Gramata consacrării lui Grigorie s-a întărit prin decizia lui Vitovt. În această gramată se arăta tot parcursul lucrurilor până la consacrarea sa ca mitropolit.

Între alte lucruri scrise în ea, Vitovt pomenește și de acuza, venită din partea unora, cum că el nu ar fi fost de *credință ortodoxă* și de aceea suferă Biserica, și totodată se justifică în această gramată a lui Grigorie, subliniind faptul că el nu l-a ales pe Grigorie ca mitropolit prin autoritatea sa ci a chemat în Sinod pe toți cnejii ruși, pe episcopi și pe arhimandriți.

Și datele de până aici sunt de la Filaret, istoricul Bisericii Ruse.

Astfel, la data de 15 noiembrie 1415 începe arhipăstorirea lui Țamblac în Rusia apuseană și anume la Kiev, având titlul de *arhiepiscop al Kievului, al Galiției și al întregii Rusii*, contrar voinței mitropolitului de la Moscova și a patriarhului de Constantinopol, alegere statutată de Sinodul provinciilor sudvestice ale Litvei și cu confirmarea marelui cneaz Alexandru Vitovt.

Istoria Rusiei ne spune, că mitropoliții Litvei petreceau mai mult la Vilna, capitala marelui ducat, uneori în Novgorod, arareori la Kiev și aveau sub jurisdicția lor pe pe episcopii ortodocși ai Poloțcului, Smolenscului, Cernigovului, Brianscului, Turovului, Luțicăi, Vladimirului, Helmului, Galiției[35].

Arhipăstorirea lui Țamblac însă a fost foarte mult combătută și de la Constantinopol și de la Moscova.

Fotie a scris o enciclică, pe larg, către episcopi, în care dovedea că Grigorie e pus *nelegitim*, pentru că nu a

---

[35] Устрялов, Русск. Истор. , I, p. 189.

fost pus de către patriarh sau după voia patriarhului și le cerea să nu comunice cu el, ca unul care e *nelegitim*[36].

Într-o altă epistolă, de data aceasta trimisă către episcopii Litvei, Fotie îi învinuie foarte mult pe Grigorie și pe episcopii care l-au pus mitropolit, și îi îndeamnă pe toți credincioșii să nu mai comunice cu cei care au stricat *vechea ordine bisericească* și care și-au încălcat legământul de a fi fii credincioși ierarhului Moscovei.

Grigorie a mărturisit, că a mers la Constantinopol la patriarh, și a încercat prin multe daruri ca să capete învoirea aceluia de a-l ridica la treapta de *mitropolit*, însă nu a fost ascultat de către acesta ci respins.

Cu toate acestea însă, sprijinul pe care îl avea din partea cneazului Vitovt, alegerea sinodală și râvna sa pentru Ortodoxie, l-au făcut pe Țamblac ca să nu se teamă de amenințările și învinovățirile ierarhului Moscovei, care, între altele, aveau la bază faptul, că Grigorie ar trece la romano-catolicism.

Însă predicile cu multă elocvență ale lui Țamblac ajungea până în Rusia moscovită, unde numele său era hulit.

Cronicile rusești spun însă, că la un moment dat mitropolitul Țamblac l-a întrebat pe protectorul său Vitovt: *de ce se ține de credința latină și nu de cea ortodoxă, careia îi urmează rușii, care cuprind partea cea mai mare a supușilor săi*.

Marele cneaz i-ar fă răspuns atunci: „Dacă voiești ca eu și toți litvenii să fim de legea ta, adică ortodocși, apoi du-te la Roma și dovedește-i papei și înțelepților lui neortodoxia lor. Dacă nu, pe voit toți vă convertesc, de îndată, la credința romană[37]".

Și, într-adevăr, Vitovt l-a trimis pe Țamblac nu la Roma, precum spun cronicile rusești, ci la *Sinodul de la Constanța/Konstanz*[38].

Acest Sinod, care în Apus e socotit ca *al 16-lea ecumenic*, a început în 1414 și a durat până în 1418. La acest sinod a trimis și împăratul Manuil Paleologul două delegații, cea dintâi fiind de 21 persoane, iar, peste doi ani, a plecat a doua.

---

[36] *Cf.* Filaret, *Istoria Rusiei*, tomul II, p. 1-7.
[37] Romano-catolică.
[38] A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_Constance.

Aceste delegații au plecat cu scopul de a declara, că ortodocșii primesc unirea cu Biserica Romei, nu numai în credință ci și în slujbe, dacă li se dă ajutor împotriva turcilor[39].

Sinodul acesta s-a întrunit în Apus pentru a curma dezordinea ce se iscase în Biserica Romei, în timpul schismei celei mari, care s-a petrecut acolo după mutarea scaunului papal la Avignon.

Regele Poloniei și cneazul Litvei doreau să își arate zelul lor pentru Biserica Romei, spre a se apăra de acuzele primite din partea germanilor.

Delegația Litvei, fiind compusă din Grigorie Țamblac și alți patru episcopi, au ajuns la Konstanz pe la finalul ședințelor sinodului.

Ea a fost prezentă în sinod la ședința din data de 18 februarie 1418, împreună cu trimișii împăratului Manuil, care erau împuterniciți ca să trateze problema unirii bisericești.

Sinodul acesta, fiind ocupat cu chestiuni grave ale Bisericii apusene, precum: detronarea unui papă, alegerea altuia, judecata și condamnarea lui Hus[40] și a lui Ieronim[41] la ardere [pe rug], etc., nu a putut să se ocupe de chestiunea *unirii bisericești*, și aceasta s-a amânat pentru altă vreme. Lucru care s-a petrecut peste 20 de ani, la *Sinodul de la Florența*[42].

Delegațiile ortodoxe, greacă și litvană, au fost primite pompos și în tot timpul petrecerii lor acolo nu numai că nu au suferit niciun fel de strâmtorare, ci li s-a permis și să își săvârșească slujba lor[43].

Noi presupunem, că la acest sinod Grigorie Țamblac a fost împuternicit ca să reprezinte și Biserica Moldovei.

---

[39] *Cf.* Pichler, *Geschicht. der kirchl. Trennung.*, p. 383.
Poate fi downlodată de aici:
http://books.google.ro/books?id=E5EYAAAAYAAJ&ots=4weaxdv5Fo&dq=Pichler.%2C%20Geschicht.%20der%20Kirchl.%20Trennung.&pg=PR10#v=onepage&q&f=false.

[40] A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus.

[41] Idem: http://en.wikipedia.org/wiki/Girolamo_Savonarola.

[42] Idem: http://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_Florence.

[43] Despre delegația greacă a se vedea la Siropulos, *Vera historia unionis non verae...*, L. II, c. 5-6.
Despre cea litvană a se vedea: Wessemberg, *Die Grossen Kirchenversammlungen der 15 und 16 Jahrhunderts*, 2 Band, 5, 255.
Despre ultimul autor citat:
http://en.wikipedia.org/wiki/Ignaz_Heinrich_von_Wessenberg.

Ea s-a putut petrece după intervenția curților Poloniei şi Litvei, cu care domnitorul Alexandru cel Bun era în relații amicale, precum și după intervenția împăratului bizantin, care umbla morțiș după *unirea Bisericilor*, pentru ca să determine tot apusul romano-catolic să lupte împotriva turcilor.

Prin această *reprezentare* a Moldovei de către Țamblac se poate înțelege tradiția păstrată peste timp, că Țamblac a fost, din partea lui Alexandru cel Bun, la sinodul apusean.

Tradiția aceasta, cu timpul, a fost falsificată, schimbându-se din cadru *Constanzul* cu *Florența*, ca și când sinodul de la Florența s-ar fi ținut pe timpul lui Alexandru cel Bun și trimisul său la Florența ar fi fost Țamblac.

Însă în 1419, când Țamblac se întoarce la Litva, el pierde scaunul de mitropolit. Numele său, de aici încolo, nu mai apre în cronicile rusești.

Unii au crezut că el ar fi murit în 1419, precum Filaret, istoricul Bisericii Ruse. Alții însă arată chiar locul îmormântării lui în Biserica catedrală din Vilna, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, care fusese *a uniților* [cu romano-catolicii] și apoi, în timpurile din urmă, redată ortodocșilor, și reînnoită în anul 1865[44].

Există însă o notă foarte importantă despre Țamblac și în catalogul mitropoliților Kievului, făcută de Mihail Cazacinski, arhimandrit de Sluțka, unde se spune că Grigorie nu a fost *doar 4 ani mitropolit* (adică între 1415-1419) ci *22 de ani* și adaugă totodată, că Grigorie, încă trăind, din cauza pizmei lui Fotie al Moscovei, a plecat din scaunul arhieresc[45].

Din această însemnare rezultă, că Țamblac s-a retras din scaunul de mitropolit al Litvei după câțiva ani, a plecat de acolo și a mai trăit încă mult timp.

Însă unde s-a retras? Cronicile rusești nu ne dau acest amănunt. Însă cronicile din Moldova și alte documente istorice ne arată faptul, că a trăit în Moldova după moartea lui Alexandru cel Bun, în timpul

[44] A se vedea Соврем. Листокъ., 1865, nr. 76, p. 5.
[45] Зариски Одесскаго общества, 1844, p. 292. Articolul: Славяиская надпись въ Килійскои Церкви святаго Николая.

Sinodului de la Florența, care s-a ținut între anii 1438-1439, precum vom vedea mai departe[46].

Referindu-ne la *cauzele* pentru care Țamblac și-ar fi putut părăsi scaunul, enumerăm:

1. marea ură pe care a stârnit-o mitropolitul Fotie al Moscovei în clerul rusesc, care nu putea să suporte lângă el *un rival periculos*;

2. dorința lui Vitold de a-l converti la romano-catolicism, împreună cu toți ortodocșii păstoriți de către el, căruia el i s-a opus.

Filaret, istoricul bisericesc rus, descrie în următorii termeni râvna lui Țamblac pentru Ortodoxie:

„Grigorie, ajungând mitropolit în Rusia apuseană, s-a supus unei aspre acuzări din cauza împărțirii mitropoliei. Însă nici Fotie nu l-a acuzat niciodată că a făcut vreo concesie romano-catolicismului.

Dimpotrivă, Grigorie a înfruntat în mod deschis părerile latinilor despre Sfânta Euharistie".

Și aici istoricul enunțat mai sus, ne citează din *Cuvântul* lui Țamblac despre împărtășire: „Asemenea iudeilor fac și aceia, care aduc jerfă Domnului din azime...neascultându-l pe învățătorul neamurilor, pe Pavel, care strigă și zice: <În noaptea în care S-a predat, *luând pâine*..., nu zice: *azimă*...[Pentru că] pâinea nu se numește niciodată *azimă*, ca una care nu e *desăvârșită*.

Căci cum se poate numi *pâine* hrana formată din apă și fără aluat, care poartă chipul mortalității? Căci în a 14-a zi a lunii, seara, se junghia mielul, când și Stăpânul nostru, lăsând jertfa cea rânduită de Lege, S-a jertfit pe cruce >".

Și aceeași râvnă pentru Ortodoxie, după mărturia aceluiași istoric, a arătat Țamblac și la Sinodul de la Constanz, unde a spus că e gata să vorbească despre credința sa dar el nu se supune papei[47].

O a treia cauză a depărtării lui Țamblac de la mitropolia Litvei ar putea fi schimbarea politicii lui Vitold, care era între două curente politice potrivnice, unul *moscovit* iar celălalt *polon*, contra cărora el trebuia

[46] Multe dintre datele despre Țamblac le-am preluat dintr-o revistă teologică rusească: Твореія святыхъ отцевъ, publicată în Moscova, anul X, nr. 2, p. 235, 237-240, 244, 247-249.

[47] *Cf.* Filaret, *Istoria Rusiei*, tomul II, p. 55, 56.

să se lupte, luându-și drept aliat când pe unul, când pe celălalt.

Când Vitold, pentru a micșora influența Moscovei asupra Litvei, a despărțit Biserica Litvei de cea a Moscovei, și a înființat o mitropolie proprie, în care mitropolitul a fost Țamblac, o persoană străină de politica Moscovei, acest lucru a fost pe placul Poloniei.

Însă, la scurtă vreme, Vitold a trebuit să se apere de politica cotropitoare a Poloniei.

Istoricul rus Ustrialov, descrie politica lui Vitold față de vecinii săi ruși și poloni în următorii termeni:

„Vitold s-a îngrijit, în mod necontenit, de păstrarea indepedenței principatului Litvei. Din acest motiv, el a întemeiat în statul său o mitropolie separată de cea a Moscovei.

Pentru că nu a putut să fie indiferent la dependența clerului ortodox [rus] apusean de ierarhul Moscovei, de aceea, sub pretextul că Fotie nu se îngrijește de turmă, a cerut de la patriarhul de Constantinopol un mitropolit diferit pentru statul său.

Însă, fiind refuzat de către patriarh, acesta a poruncit episcopilor, cu propria sa autoritate, să-l aleagă pe Grigorie Țamblac drept *mitropolit al Kievului*.

Episcopii, mult timp, nu s-au învoit sfatului său, și au acceptat numai când au fost siliți și amenințați chiar cu moartea.

Rupând legătura spirituală cu Moscova, Vitold s-a hotărât să rupă și legătura politică pe care o avea cu Polonia, și pentru a pune principatul său pe picior de egalitate cu Polonia, dorea să își aroge titlul de *rege*.

Iagelo, regele Poloniei, pe de altă parte, influențat de sfaturile clerului romano-catolic, s-a silit din răsputeri să înlăture acest lucru atât de dăunător Poloniei, l-a rugat pe papă ca să nu-i dea binecuvântare, a deturnat pe împărat, n-a precupețit darurile și, în cele din urmă, când nimic nu a funcționat, în mod viclean, a consimțit să îi dea lui Vitold *coroana polonă*.

Marele cneaz [a renunțat la planurile sale] și a chemat pe multe capete încoronate în Litva pentru a fi martori la încoronarea sa. Însă moartea sa năprasnică a năruit toate planurile sale”[48].

---

[48] Ustrialov, *Istoria Rusei*, vol. 1, p. 168.

Cum că desființarea mitropoliei Litvei și îndepărtarea mitropolitului Grigorie din ea a fost *o necesitate temporară* a politicii lui Vitold, se poate deduce și din aceea, că această mitropolie s-a înființat din nou sub urmașii săi și, în Rusia, a continuat să existe două mitropolii ortodoxe independente una de alta, până la căderea Rusiei apusese sub stăpânirea Moscovei.

Iar aceasta o cerea atât politica polonă, cât și cea papală, după vechea maximă: „divide et impera”[49], devenită comună atât machiavelilor[50] politici cât și celor religioși.

Așadar lupta lui Vitold cu Polonia l-a silit să caute alianța cu Moscova, fapt pentru care a trebuit să îl jertfească pe Țamblac și să se împace cu Biserica Moscovei, supunând din nou mitropolia Litvei sub jurisdicția celei a Moscovei.

Și, într-adevăr, istoria Bisericii Ruse ne spune, că îndată după retragerea lui Țamblac, Vitold s-a împăcat cu Fotie, care de la sine s-a întâlnit cu Vitold, împreună cu un ambasador grec.

Împăcarea s-a făcut în anul 1420, în luna lui iunie, și Fotie a redevenit mitropolit și peste Rusia sudvestică, după cum fusese și înainte de venirea lui Țamblac.

După împăcare, Fotie a dat o encliclică pastorală către preoții și mirenii ortodocși din Litva, în care, printre altele, a spus:

„iarăși a introdus Hristos, pe smerenia mea, în Biserica Sa, prin sfaturile marelui cneaz Alexandru [Vitold]”[51].

Din locul citat anterior din istoria lui Ustrialov se observă în ce *ipostază nefavorabilă* a fost pus Grigorie Țamblac drept *mitropolit al Litvei*: a fost ales fără bunăvoința episcopilor locului, era o persoană străină de țara lor, încălca dreptul acelora care erau *ai locului*, a fost respins de către mitropolitul Moscovei, cât și de către patriarhul Constantinopolului, ambii având doi sprijinitori puternici: pe țarul Moscovei și pe împăratul bizantin Mihail Paleologul.

---

49 În latină: *împarte și conduce*.
50 Aluzie la Niccolò Machiavelli: http://ro.wikipedia.org/wiki/Niccol%C3%B2_Machiavelli.
51 *Cf.* Filaret, *Istoria Rusiei*, tomul II, p. 7.

Și astfel, Țamblac, după o arhipăstorire de 4 ani asupra Litvei, care i s-a adus atâtea împotriviri, a fost pus în fața unei grele alternative: ori se retrage de unul singur de la conducerea mitropoliei Litvei ori va fi destituit cu neciste.

Și, se pare, că el a ales prima opțiune. Pentru că a considerat, că omul de știință, omul moral, omul cu simț și devotament creștinesc nu trebuie să cadă în ițele perverse ale diplomației lumești.

5. *Țamblac părăsește mitropolia Litvei și se retrage în Serbia*

Din cauza mitropoliei Litvei, Țamblac a devenit neplăcut și pentru Moscova și pentru patriarhia de la Constantinopol. Polonia și Litva, amble romano-catolice, îl urau din cauză că era un adversar religios al lor.

Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, era amic și în bune relații și cu Polonia și cu Litva și cu Moscova, și cu curtea bizantină și cu patriarhia ecumenică de la Constantinopol.

Și, din acest motiv, el nu prezenta garanția unui *azil sigur*, unde să se retragă fostul mitropolit al Litvei.

De ce însă nu s-a retras la Târnovo, de unde era originar? Pentru că Bulgaria își pierduse independeța politică și bisericească, fiind sub dominația turcilor încă de la începutul secolului al XIV-lea.

Atunci capitala Bulgariei, Târnovo, a fost arsă și dărâmată iar Euthimie, ultimul patriarh al ei, care îl cunoștea pe Țamblac, a fost destituit și exilat, murind în exil.

Patriarhia bulgară a fost desființată și Biserica Ortodoxă de aici era administrată de către mitropoliți greci trimiși de patriarhia de la Constantinopol.

De aceea, Țamblac nu putea să meargă nici acolo.

Singurul loc de scăpare ce îi mai rămăsese era Serbia, care mai avea o parte din independența sa politică și bisericească.

Domnitorii Serbiei se numeau *despoți* pe atunci, deși erau sub suzeranitate turcească. Mitropolia era autocefală, nefiind depedentă de patriarhia [de la Constantinopol].

Și spre Serbia s-a îndreptat și Țamblac pentru a-și găsi azilul dorit.

Dovada acestei alegeri o găsim chiar în scrierile sale. Din panegiricul făcut de Țamblac Sfintei Parascheva, se deduce faptul că a rostit acest *Cuvânt* în Belgradul Serbiei, unde se aflau pe atunci Sfintele Moaște ale Sfintei noastre.

La finalul *Cuvânului*, Țamblac adresându-se despotului George al Serbiei, care era de față, îi laudă

cucernicia și îi cere rugăciunile ei asupra lui și asupra țării, numindu-l: *domnul nostru, George*[52].

Din istorie se știe, că acest despot sârb, *George* sau *Iurie Brancovici*, a domnit între anii 1427-1457[53].

Așa că, pe la începutul domniei lui George și aproape de moartea lui Alexandru cel Bun, Grigorie Țamblac trăia în Serbia.

O altă dovadă a faptului că Țamblac era în Serbia la acea dată o găsim în *Istoria despre țarul sârb Ștefan Dușan*[54], scrisă de Grigorie Țamblac, unde se numește pe sine egumen al mănăstirii sârbe *Deciana*/ *Visoki Decani*[55].

Mănăstirea aceasta există până astăzi și, după spusa ÎPS Mihail, mitropolit în Serbia, ea se află în vechea Serbie, aproape de Prizren și aparține de mitropolia de Ipec.

Despre mănăstirea în discuție se face referire și în viața Sfântului Nicodim de la Tismana[56].

Ea se numește în această carte *Visoka Deciana*/ *Visoki Decani* și în ea se află Moaștele Sfântului Ștefan[57], craiul Serbiei și ctitorul Mănăstirii, și se specifică și faptul, că mănăstirea nu e departe de Novi-Pazar, ai cărui locuitori merg întotdeauna ca să se închine la Sfintele sale Moaște[58].

---

[52] Mai jos, vom reproduce tot acest fragment din *Panegiricul Sfintei Parascheva* compus de către Grigorie Țamblac.

[53] Голубинкс. истор. православн. Церкв. Болгар. Сербск. Молдовлахск., p. 441.

[54] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%9Aaratul_S%C3%A2rb.

[55] Idem: http://www.kosovo.net/edecani.html.

[56] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicodim_de_la_Tismana.

[57] Idem: http://www.kosovo.net/svkrlj.html.

[58] *** *Viața Prea Cuviosului Nicodim*..., București, 1883, p. 78. Acesta e fragmentul la care se face referire aici:

Turcĭ, și prin rugămintea lor în multe rendurĭ și kezeșuirea pentru noĭ, de a bea a voitŭ Turciĭ, de ne-aŭ datŭ drumu, însĕ înderăt în Servia, ĭar nu înainte, la ḑisa monastire Patriarchie. Dar fiind cu apropiere acéstă mônăstire de ḑisul orașŭ Novi-Pazar, cale de patru césurĭ, cât și altă mônastire, ce-ĭ ḑice Visoca Deciană, care și acéstă sântă mônăstire are întregĭ sânte móșce ale sântuluĭ Craĭ Stefan, ctitorul acesteĭ sânte monastirĭ. Merg în toțĭ aniĭ ḑișiĭ christianĭ din Novi-pazar, pentru înkinare, și tămăduire la totŭ felul de bóle la ḑisele sântele monastirĭ, cariĭ și aceștia, cu care am vorbitŭ și ĭ-am întrebatŭ pentru sântele móșce ale sântuluĭ, asemenea ne-a spus, precum s'aŭ ḑis maĭ sus, că suntŭ sântele móșce la ḑisa monastire Patrierchie, de se numeșce Sântul Nicodim cu adevĕratŭ și fărĕ degetŭ, cum și ḑioa prăznuiriĭ sântuluĭ, în 26 Decembrie, precum și aice în

Așadar, în Serbia, Grigorie Țamblac a fost primit cu simpatie pentru învățătura și cuvioșia lui și a fost pus egumenul uneia dintre cele mai importante Mănăstiri ale Serbiei.

În acea mănăstire, fiind în preajma patriei sale Târnovo, credem noi că Țamblac a scris panegiricul patriarhului Euthimie [al Bulgariei], ultimul patriarh al Târnovului[59].

Și aici e de subliniat faptul, că în timp ce toate *Cuvintele* lui Țamblac, rostite de el ca mitropolit al Litvei, poartă titlul de: *Grigorie episcopul* ori *arhiepiscopul Rusiei*, tot ceea ce a scris după ce nu a mai fost mitropolit a semnat cu titlul de *monah*, *prezbiter* sau *egumen*.

Și acest lucru ne dă să înțelegem, că treapta de *arhiepiscop* și de *mitropolit* îl dezgustase foarte mult, încât nici nu mai dorea să amintească de ele, mulțumindu-se să se numească cu una dintre treptele bisericești inferioare lor.

Pe la anii 1419-1420, când credem că Țamblac a venit în Serbia, domnea acolo despotul Ștefan, supranumit *Decianul* (1389-1427). Și Țamblac a fost bine primit de acest despot al Serbiei și a fost pus egumen al mănăstirii pe care el o zidise, adică *Deciana*, așa cum se numea ea în vechea Serbie.

Din biografia acestui despot, scrisă de către Țamblac, în calitatea sa de egumen al mănăstirii Deciana, se înțelege că Țamblac a fost la înmormântarea lui la Belgrad, în anul 1427.

Cu această ocazie, patriarhul sârb Nicodim, care venise de la reședința sa în Belgrad, precum și voievodul oștirilor (*George*, succesorul lui *Ștefan*), l-au însărcinat pe Țamblac ca să scrie biografia răposatului despot.

Țamblac, după 4 ani [de cercetare și scriere], a împlinit această însărcinare, făcându-i o biografie destul de extinsă domnului sârb răposat.

Marea iubire pe care o arată Țamblac persoanei răposatului despot (subiectul scrierii sale) și laudele

---

Cartea din care s-a citat acum poate fi downloadată de aici: http://tismana.afcn.ro/.

[59] Noi îl cunoaștem, cu precădere, ca *Sfântul Patriarh Eftimie al Târnovului*, a cărui viața o avem, în română, într-o ediție recentă: http://www.sophia.ro/Viata-Sfintei-Filofteia-de-la-TA%A2rnovo.-Viata-SfA%A2ntului-Patriarh-Eftimie-de-TA%A2rnovo-de-autor-ro-381.htm.

aduse virtuțiilor acestui domn, ca: *creștin desăvâșit*, *mare viteaz*, *om politic și diplomat abil*, *stimat de către toate curțile domnitorilor vecini*, ne arată faptul, că Țamblac și-a împlinit și datoria de conștiință față de răposat, pe care îl considera *protectorul* și *binefăcătorul* său.

Și ne vom opri puțin la *biografia* sau la *panegiricul* pe care Țamblac i l-a făcut despotului Ștefan. Și noi cităm acum din biografia lui Ștefan, pe care o găsim în *Viețile Sfinților*, pe luna octombrie, pe care a scris-o Muraviev, în care sunt incluse viețile mai multor Sfinți sârbi, și care poartă numele: *Viața Sfântului și Dreptului Ștefan, noul despot al sârbilor*.

Pentru a scrie [viața Sfântului despot Ștefan], Muraviev s-a folosit de un manuscris sârb, numit *Serbliac* sau *Viețile Sfinților sârbi*, scris în secolul al XVI-lea[60].

Muraviev începe astfel viața Sfântului despot Ștefan: „Scriitorul [vieții sale], care a fost contemporan cu viața despotului Ștefan, era cu totul pătruns de durere pentru pierderea acestui mare bărbat al Bisericii și al țării sârbe".

El îl aseamănă cu Moise, care l-a condus pe Israel 40 de ani prin pustie (pentru că și Ștefan a domnit aproape 40 de ani). Și îl asemănă apoi și cu alți mari bărbați Sfinți din istoria Bisericii Vechiului Testament, precum Iisus al lui Navi, profetul Samuil, împăratul David, împăratul Solomon, profetul Daniel, și apoi l-a lăudat pe împăratul Kyr al Babilonului.

Iar de la lauda adusă lui Ștefan, Țamblac trece la lauda țării și a poporului sârb. Și el laudă această țară pentru temperatura bună a aerului și pentru roadele îmbelșugate produse de pământul ei.

Aseamănă Serbia cu *raiul pământesc*, iar pe râul *Istru* sau *Dunărea*, care trece pe lângă Serbia, îl aseamănă cu râul *Fiso*n, despre care Biblia spune că acesta curgea din rai, lăudând și râul *Sava*, ca pe cel mai însemnat râu [al Serbiei], care curge în Dunăre.

Despre poporul sârb el spune următoarele: „Să nu gândească cineva însă, că eu, dacă le laud pe cele

---

[60] A se vedea: Muraviev, *Viețile Sfinților ruși, iviri și sârbi. Luna octombrie*, p. 222-274.

neînsuflețite, voi tăcea despre ultima și cea mai bună creatură a lui Dumnezeu, adică despre *om*.

Bună este țara, care produce spicul grâului, și dă 30, 60 și o sută, însă mult mai bună este ea prin fiii ei. Și ei sunt *bărbați* mai mulți decât toți, ceea ce e de toată cinstea în om, după spusa înțeleptului Solomon, dar și pentru toată lucrarea.

Și oriunde sunt chemați se grăbesc spre a asculta, sunt reținuți la vorbire când lucrurile le stau împotrivă, însă se grăbesc spre a răspunde oricui îi întreabă și se înarmează și pentru cele de-a dreapta și pentru cele de-a stânga, după vorba Apostolului (II Cor. 6, 7).

Cu curăția trupească și cu sângele cel luminat [sârbii] covârșesc toate semințiile [pământului]. Pe lângă aceasta sunt milostivi și iubitori de prieteni. Dacă vreunul ajunge în sărăcie, alții le împlinesc pe cele trebuincioase lui din averea lor.

Oricui le cere ei sunt gata să-i servească, nu numai cu *darea*, dar și cu *o îndoită iubire de oameni*, după cum spune Solomon: „cel care îl cinstește pe sărac face milă cu el” (Pilde 14, 31)[61].

Iar viața lor în această țară este după cum învață Biserica lui Dumnezeu, și nu ca la alte popoare, care încalcă așezămintele ei. Aici, din vârstă tânără, de la cel mai mare și până la cel mai mic, sunt învățați cu toții ca să cerceteze, de două ori pe zi, Bisericile lui Dumnezeu.

Iar cinstea lor către părinți este atât de mare, că niciun fiu, nici chiar în casa lui, nu îndrăznește să guste hrană împreună cu tatăl său, ci ca un servitor stă la masa lui.

Și acest lucru se poate vedea nu numai la cei bogați, ci și la oamenii grosolani și care se află în ultimă sărăcie.

Niciodată nu se aude ca cineva să fie scârbit de tatăl sau de mama sa, ci întru Hristos împlinesc toate poruncile, și unul pe altul se cinstesc mai mult, și se salută unul pe altul numindu-se *domn*, decoperindu-și capul...

[61] În LXX însă, avem următoarea afirmație aici: „Cel care îl înșeală pe cel sărac [nu] face decât să Îl mânie pe El, iar cel care Îl cinstește pe El îl miluiește pe cel sărac”.

Iar mai presus de toate virtuțile există aceea, pe care o laudă Apostolul [Pavel], pentru că dragostea e covârșitoare la poporul sârb”.

După aceasta, Țamblac descrie și laudă viața ascetică din mănăstirile și sihăstriile Serbiei. Și descrierea denotă faptul, că el a văzut și a cunoscut multe țări și popoare, știindu-le moravurile și deprinderile mai puțin *lăudabile*, în comparație cu sârbii contemporani sieși.

După această caracterizare generală a Serbiei și a sârbilor, scriitorul nostru ne vorbește despre originea lui Ștefan, enumerându-i pe toți predecesorii lui, începând de la Vulcan, întâiul *crai* sau *rege* al Serbiei și până la cneazul Lazăr, care împreună cu soția sa Milița, l-au născut pe despotul Ștefan.

Lazăr[62], în bătălia de la Kosovo, căzând în mâinile turcilor, a fost luat rob de către Baiazid, împreună cu toate căpeteniile sârbești și a fost decapitat în data de 15 iunie 1389, zi în care este pomenită în Serbia, până astăzi, martirizarea acestui domnitor.

Moaștele lui au fost aduse și puse în mănăstirea Ravenița, zidită de însuși Lazăr în timpul domniei sale, unde se păstrează până astăzi. Iar Serbia, după bătălia de la Kosovo, a devenit plătitoare de tribut către turci, iar Ștefan, fiul lui Lazăr, a fost pus de către Baiazid pe tronul umilit al Serbiei.

În anul 1395, puternicul Baiazid și-a adus oștile asupra Ungrovlahiei și a trecut Dunărea ca să se bată cu slăvitul voievod, robul lui Dumnezeu, *Mircea*. Mult sânge s-a vîrsat atunci din ambele tabere.

Împreună cu sultanul erau, dintre domnitorii creștini, craiul Marco al Bosniei și puternicul Constantin [?], care au pierit acolo. Și împreună cu ei era și cneazul Ștefan al Serbiei, care se lupta de partea autocratului Orientului[63].

Vorbește apoi de bătălia de la Nicopole[64], dintre Baiazid și monarhii Europei, care făcuseră o nouă cruciadă împotriva turcilor. Ștefan s-a luptat, împreună cu Baiazid, contra lui Timur[65].

---

[62] A se vedea: http://orthodoxwiki.org/Lazar_of_Serbia.
[63] Adică de partea sultanului.
[64] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/B%C4%83t%C4%83lia_de_la_Nicopole.
[65] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Timur_Lenk.

La întoarcerea sa din acest război, trecând prin Constantinopol, a fost foarte bine primit de împăratul Ioan, care conducea imperiul în locul lui Manuil, care se dusese la Roma să ceară ajutor împotriva turcilor.

Împăratul bizantin l-a onorat pe Ștefan cu titlul de *despot* și l-a încoronat cu diademă.

Profitând de timpul de pace, Ștefan zidește în Belgrad mitropolia Serbiei, împreună cu Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, și o înzestrează cu pământuri și case. Lângă ea, în grădină, zidește și o Biserică în cinstea *Sfinților Trei Ierarhi*, pentru a servi ca [Biserică] a cimitirului, unde se vor îngropa arhiepiscopii sârbi.

Mai zidește și o bolniță/un spital pentru străini, cu o Biserică în cinstea Sfântului Ierarh Nicolae [al Mirelor Lichiei].

În anul 1407 a început să zidească, într-un loc retras și pustiu, ales de către el, o mare mănăstire închinată Prea Sfintei Treimi.

Pentru zidirea ei s-au făcut mari cheltuieli, aducându-se meșteri străini din Orient. Aici i-a adunat pe cei mai buni monahi, atât din Serbia cât și de la Muntele Athos, și le-a rânduit viață chinovială și, curând, această lavră, prin dărnicia lui Ștefan, a început să covârșească în bunăcuviință vechile lavre sârbești și grecești de la Muntele Athos.

Mănăstirea era împodobită cu aur, cu marmură și cu mozaic. În ea despotul Ștefan și-a pregătit și cimitirul în care a dorit să fie îngropat.

A fost sfințită în duminica Cincizecimii, când se prăznuiește Prea Sfânta Treime, și la această mare solemnitate a participat patriarhul sârb Kiril, cu tot sinodul de arhierei al Serbiei, cu egumeni și prezbiteri, de față fiind despotul și întreaga adunare nobiliară.

Și aceasta e mănăstirea Deciana, în care, după cum am spus mai sus, se păstrează până astăzi Sfintele Moaște ale Sfântului Ștefan Decianul, ctitorul ei.

Și noi am dat aceste detalii pentru ca să se vadă considerația imensă de care s-a bucurat Țamblac, în Serbia, din partea despotului Ștefan, atâta timp cât a fost pus egumenul celei mai mari, mai frumoase și mai însemnate mănăstiri din Serbia. Poate că el a fost *primul egumn* al lavrei după sfințirea acesteia.

Continuând biografia lui Ștefan, Țamblac spune, că în luptele dintre cei trei sultani, pentru tronul lui Baiazid[66], Ștefan a luat partea lui Musa. Acesta a fost alungat de către Soliman și s-a refugiat în Valahia și, după îndemnul lui Mircea, a ridicat armele împotriva fratelui său.

Soliman însă s-a aliat cu grecii împotriva lui Musa, iar sârbii erau de partea lui Musa. În bătălia de sub zidurile Constantinopolului, pe care Musa dorea să îl cucerească, s-a terminat defavorabil pentru el și a scăpat numai prin fugă.

De asemenea și Ștefan a scăpat [de mânia lui Soliman] numai datorită unui favor special primit din partea împăratului grec Manuil, care l-a condus cu corăbiile sale până la gurile Dunării, în țara Valahiei, unde a fost primit cu cinste de slăvitul voievod Mircea, care de mult timp dorea să se îndulcească de vederea feței sale.

Voievodul [român] i-a dat cai și însoțitori de drum, pentru ca să se întoarcă acasă fără primejdie, și însuși Mircea l-a petrecut prin toată provincia sa până la orașul *Golubeți* [Голубецъ].

Musa, fiind persecutat de Soliman, a fugit în Serbia, la despotul Ștefan.

Apoi acesta continuă descrierea războielor între pretendenții tronului turcesc Soliman, Musa și Mahomed, până la moartea lui Musa.

Despotul Ștefan îi susținea când pe unul, când pe altul.

Ștefan a fost căsătorit cu Angelina, nepoata împăratului Manuil.

El suferea de podagră. De aceea, temându-se de moarte, încă de pe când trăia, l-a desemnat drept *succesor* pe ginerele său George, care era căpetenie a armatei sârbe și luase parte la multe bătălii, ca ajutor al turcilor.

În ultimii săi ani de domnie, despotul Ștefan a mai purtat două războaie: unul împotriva sultanului Amurat, care îl bănuia pe despot că s-a unit cu ungurii și de aceea l-a atacat și altul împotriva Bosniei, și în ambele a fost învingător.

---

[66] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/Baiazid_I.

În cele din urmă moare în data de 19 iulie 1427. Iar Țamblac exclamă:

„Ce țipete pline de plâns nu s-au auzit atunci! Lacrimi de sânge curgeau din ochii tuturor, și fiind disperați de mâhnirea cea mare se plecau la pământ. Toți îl plângeau nu doar ca pe *un părinte*, ci ca pe *un părinte iubit*”.

El a fost înmormântat în mănăstirea [Treimii] făcătoare de viață [Deciana], unde își alesese locul.

Iar Țamblac încheie: „Iar noi, chiar dacă nu vream și era peste puterile noastre, am primit de la sfântul patriarh al țării sârbești și al litoralului mării, domnul Nicon, care venise atunci în Belgrad, și de la voievodul oștirilor, și de la ceilalți aleși, însărcinarea de a scrie despre viața acestui Sfânt despot.

Dar atunci, din cauza timpului nefavorabil, am amânat acest lucru.

Însă după trecerea a 4 ani de la adormirea lui, însuși el, Fericitul, mi s-a arătat în vedenia somnului și m-a amenințat cu pedeapsă pentru neascultare, poruncindu-mi să-mi împlinesc făgăduința.

Iar lucrul care mi se părea a fi imposibil de făcut, pe acela m-am sârguit să îl duc la bun sfârșit...

Dacă alții, care i-au cunoscut mai bine faptele, și care au conviețuit cu el, fiind mai destoinici să vorbească despre el și mai ageri la minte ca mine, vor scrie și ei despre viața lui, atunci acest lucru este foarte bun.

Însă, dacă nimeni până astăzi nu s-a îngrijit să scrie viața sa, atunci să fie bine primită această nedesăvârșită și smerită scriere, pe care am făcut-o pentru a împlini porunca.

De aceea, ajungând noi la liman și curățindu-ne de mâhnire, strigăm acestea către dânsul:

Bucură-te, bunule împlinitor al poruncilor dumnezeiești!;

Bucură-te, cel care ai fost luminat împodobit cu stăpânirea cea pământească!;

Bucură-te, Davide al nostru în sfaturile cele înțelepte!;

Bucură-te, noule Solomon întru înțelepciune!;

Bucură-te, tăinuitorul cel negrăit al milosteniei!;

Bucură-te, dreapta cea pururea deschisă a darurilor celor mari!;

Bucură-te, înfrumusețătorul palatelor celor dumnezeiești!;

Bucură-te, cel ce ai impropriat tot ce este ales în omenire!;

Bucură-te, cel ce de departe, întotdeauna, ai propovăduit cele dumnezeiești!;

Bucură-te, despotule Ștefan, podoaba domnitorilor!;

Slavă Celui ce te-a dat pe tine spre lauda creștinilor pentru generațiile viitoare!".

Și de aici observăm adânca smerenie a monahului Grigorie, care nu se putea decide să înceapă scrierea vieții acestui mare bărbat al Serbiei, și care nu și-a permis să amintească nimic despre relațiile sale personale cu el și nici despre modul cum l-a protejat și de protecția căruia s-a bucurat în timpul domniei lui Ștefan, despotul Serbiei.

Iar din această operă a lui Țamblac deducem faptul, că el a rămas în Serbia încă 4 ani după moartea lui Ștefan, și anume în timpul domniei lui George Brancovici, succesorul lui Ștefan.

Însă din această perioadă mai avem încă o operă a lui Țamblac, și anume panegiricul său făcut la pomenirea Sfintei Parascheva, ale cărei Sfinte Moaște se aflau pe atunci în catedrala de la Belgrad.

Și vom reproduce aici un fragment din panegiricul acesta, pentru interesul istoric pe care îl reprezintă.

Însă, înainte ca să facem acest lucru, trebuie să dăm câteva minime date despre viața Sfintei Parascheva[67], ale cărei Sfinte Moaște, acum, se află în România, la Iași.

Ele au fost aduse la noi de Vasile Vodă, din Constantinopol, în anul 1641, și au fost depuse în mănăstirea cea nouă a Sfinților Trei Ierarhi.

Viața Sfintei Parascheva a fost scrisă de către Euthimie/Eftimie, ultimul Patriarh bulgar de Târnovo[68].

---

67 Idem: http://www.sfantaparascheva.com/.

68 Sfântul Euthimie/Eftimie de Târnovo a trăit la finele secolului al XIV-lea. El a fost cel din urmă patriarh al Bulgariei, înainte ca bulgarii să fie cuceriți de către turci. După ce turcii au ocupat Bulgaria și orașul Târnovo, ei au transformat catedrala patriarhală de la Târnovo în geamie.

În Mineele rusești, numite Четьи Минеи, care în românește sunt traduse sub numele *Viețile Sfinților*, se pune la începutul Vieții Sfintei Parascheva această notiță, pe margine: „scrisă de Euthimie, episcopul Târnovului”[69].

Însă Muraviev, în *Viețile Sfinților ruși, iviri și slavi*, adunate și publicate de către el cu 20 de ani în urmă, descriind viața Sfintei Parascheva, ne spune că Euthimie a scris numai acea parte din viața ei, care se termină cu strămutarea Sfintelor ei Moaște de la Epivat la Târnovo iar restul vieții sale a fost scris de către Grigorie Țamblac, fostul mitropolit al Rusiei.

După opinia scriitorilor bisericești, Sfânta Parascheva ar fi trăit pe la începutul veacului al XI-lea.

S-a născut într-o familie nobilă și cucernică, în satul Epivat din Tracia, aproape de orașul Silivria. A fost educată în casa părintească.

Era foarte cucernică și iubitoare încă din copilărie, încât își da săracilor chiar și hainele și podoabele pe care i le dăruiau părinții ei, fapt pentru care a fost dojenită și certată de multe ori.

După moartea părinților ei (alții spun că în timpul vieții lor), Parascheva se ascunde în pustietate, unde își dedică întreaga ei viață contemplației duhovnicești.

Ea avea și un frate, care s-a călugărit și el, și care, mai apoi, pentru virtuțile sale, a fost hirotonit episcop.

Parascheva a călătorit și la locurile sfinte, a fost și în Constantinopol, în capitala imperiului, unde a cercetat toate Bisericile.

S-a întors în cele din urmă în satul ei natal, în Epivat, locuind lângă Biserica Sfinților Apostoli, trăind până la moartea ei într-un loc necunoscut.

După ce Sfintele sale Moaște au fost preaslăvite, ele au fost scoase din mormântul umil în care erau și așezate în Biserica Sfinților Apostoli.

Când cruciații au ocupat Constantinopolul și au devenit stăpânii imperiului bizantin, Ion Asan[70] era regele românilor și al bulgarilor.

Euthimie/Eftimie a fost exilat în mai multe localități din Macedonia unde a și murit. Viața sa a fost scrisă de către Grigorie Țamblac. Despre acest însemnat bărbat și despre scrierile sale vom da mai multe amănunte cu altă ocazie.

[69] *Luna octombrie*, ziua a 14-a, p. 71.

[70] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Dinastia_As%C4%83ne%C8%99tilor.

Epivatul, unde se aflau Sfintele sale Moaște, a ajuns sub dominația francilor [romano-catolici]. Regele Asan a cerut Sfintele Moaște ale Sfintei Parascheva de la franci și, primindu-le, le-a adus în Târnovo, unde era capitala regatului său.

Aici se sfârșește scrierea lui Euthimie despre Sfânta Parascheva.

Continuând istoria Moaștelor Sfintei Parascheva, Țamblac, în panegiricul pe care l-a făcut în Belgrad, ne dă următoarele detalii istorice despre ele:

„După ce au trecut mulți ani de prosperitate ai statului bulgar, s-a ridicat deodată o furtună înfricoșătoare din partea unui împărat barbar asupra slăvitei cetăți a Târnovului.

Sultanul Baiazid a descins în țara bulgarilor, a acoperit-o ca pe *un cuib de pasăre* cu mâna sa cea puternică, însă apropiindu-se de capitala țării s-a oprit pentru un timp, fiind contrariat de tăria ei.

Fiindcă, din toate părțile, era îngrădită de munți prăpăstioși și înconjurată de ziduri înalte, iar, pe dinăuntru, era întărită cu cinstitele Moaște ale plăcuților lui Dumnezeu.

Barbarul și-a simțit neputința în fața ei. Însă, după cum i s-a spus lui Moise, de către Domnul, în mânia Sa asupra lui Israel: *nu te ruga pentru oamenii aceștia*, și Prorocului Ieremia: *ieși din cetatea aceasta, căci rugăciunea ta, ca un perete de aramă o îngrădește împotriva mâniei Mele*, așa și aici, dacă n-ar fi fost păcatele oamenilor, niciodată nu s-ar fi putut cuceri aceasta, despre care îmi e greu să povestesc”.

Și continuă Țamblac: „Știu, că dacă aș descrie dragostei voastre cu de-amănuntul ceea ce s-a întâmplat atunci, v-aș face să fiți triști și să plângeți, însă pentru solemnitatea acestei zile tăcem, chiar dacă povestirea noastră ar fi fost folositoare, și voi vorbi în cuvântul meu numai despre Cuvioasă.

Și când toate cele care erau slăvite în cetatea aceea au fost aduse în fața cuceritorului, au fost aduse și Cinstitele Moaște, care fuseseră dezbrăcate de podoabele cele prețioase și învăluite în niște trențe.

Le-a cerut însă și le-a dobândit de la sultanul turc stăpânitorul Moldovlahiei[71], care domnea peste orașele

[71] La Muraviev, *Mircea* e numit „domn al Moldovlahiei”.

de la Dunăre și el a adus la sine această comoară, dar nu pentru mult timp.

Pentru că regele Ungariei, Sigismund, trecând Dunărea, a cuprins țara Valahiei, și s-a așezat în Nicopole împreună cu oștirea francilor.

Stăpânitorul otoman, Baiazid, renunțând la asediul asupra Constantinopolului, și-a întors armele asupra acestor doi dușmani, și o strașnică luptă a apusului și a răsăritului a avut loc pe câmpia de la Nicopole.

Multe mii de franci au pierit atunci în Dunăre. Victoria a fost de partea ismaelitenilor și îngâmfatul lor duce a intrat în hotarele Valahiei. Fără frică i-a ieșit întru întâmpinare domnitorul acelor hotare, fiind încurajat de vestea de pace.

Însă Mircea a fost trădat, legat și exilat în Brusa. Căci nenumăratele lui comori au fost dorite de către sultan și au ajuns ale lui.

Dar s-a întâmplat, ca cucernica cneghină a Serbiei, Angelina, văduva Sfântului și pururea pomenitului cneaz Lazăr, să îl viziteze pe puternicul stăpânitor otoman și nu singură, ci împreună cu cei doi fii ai ei, despotul Ștefan și cu Vulcan, fratele lui și împreună și cu cneghina Eutimia, soția viteazului despot Ugleș.

Cneghina Serbiei era împodobită cu toate virtuțile pustnicești și pe mulți îi întrecea cu înțelepciunea. Și ea s-a apropiat cu îndrăzneală de sultan, care a stimat-o pentru aceasta, și a cerut de la el nu oarecare cetăți, nici pământuri împrejmuitoare (adică avere de scurtă durată, a cărei dulceață trece repede), ci fiind însuflețită de o înaltă dragoste către Cuvioasa, a cerut Sfintele ei Moaște.

Necredinciosul sultan a râs la cererea ei cucernică și a întrebat-o: *Pentru ce nu îmi ceri ceva mai prețios, în loc de niște oase uscate și nemișcătoare?* Însă cucernica femeie, întărindu-și cuvântul ei, i-a propus să îi dea în schimbul lor întreaga ei avere pentru această comoară.

Atunci, lăudând virtutea ei (pentru că și barbarii stimează virtutea), s-a învoit cu cererea acesteia. Iar ea,

---

Însă noi ne îndoim de faptul că așa ar fi fost scris în orginalul lui Țamblac, pentru că el deosebea *Moldovlahia*, adică *Moldova*, de *Ungrovlahia*, adică de *Muntenia*.
Însă aici ni se dă impresia că amândouă țările române ar fi fost sub conducerea lui Mircea și că ele s-ar fi numit *Moldovlahia.*

cuprinzând cu dragoste Sfintele Moaște ale Sfintei, s-a lipit de ele cu buzele și cu inima, vărsând lacrimi de bucurie.

Și neavând la sine o raclă sfințită, ea le-a înfășurat cu aromate și cu veșminte aurite, și cu mare cinste le-a strămutat în țară. Acolo le-a pus în Biserica ei, și precum ea a păstrat trupul Cuvioasei de mâinile barbarilor, nădăjduid a se ferici, împreună cu dânsa, în Împărăția Cerurilor, așa și Domnul a apărat și mărit împărăția ei pământească.

Când țările dimprejur, până la urmă, au fost dărâmate de barbari, încât abia se mai puteau găsi în ele Biserici și preoți, această țară [72] a fost păzită de Dumnezeu și, deși a fost atacată mulți ani de către vrăjmași, ea a înflorit ca o vie îngrădită, pentru rugăciunile Cuvioasei.

Locuitorii ei, sub umbrirea cucernicilor lor crai (regi), se împodobeau cu cucernicie.

Unde însă, în acele țări sau cetăți, sunt atâtea locașuri monahale, unde să petreacă, în tăcere, imitatorii Serafimilor, care întraripează privirea lor de la pământ la cer? Unde sunt, ca aici, episcopi și prezbiteri și unde mai găsim atâta cucernicie atât la stăpânitori, cât și la cei stăpâniți?

Doar aici, unde a binevoit a fi Cuvioasa, când Domnul a luat de la dânsa slava bulgărească și i-a dăruit-o pe cea sârbească, căci așa a plăcut proniei Lui”.

Și, la final, biograful nostru exclamă: „Însă ce dar vrednic îți voi aduce ție, Cuvioasă [Maică]?

Căci atunci, la timp, nu m-am pregătit spre întâmpinarea ta, deși acum spun ceea ce doream să spun atunci: tu, ca o mamă iubitoare, primește darul meu cel de pe urmă ca pe cele dintâi, deși nimic nu e vrednic de tine!

În ceas bun ai venit tu la noi, frumoasă mireasă a lui Hristos, porumbiță curată, aurită de Sfântul Duh, lauda fecioarelor și locuitoare a pustiei, convorbitoare cu Îngerii, care ai plantat pe pământ raiul cel inteligibil cu virtuțile tale.

Te fericim pe tine, frumusețea poporului sârb, apărătoarea și păzitoarea lui, cu care se laudă țara noastră!

---

[72] Serbia.

De câte ori stăpânii barbari au vrut să facă rău ţării tale, şi să necinstească locul unde zac Moaştele tale, tu, ca o arhistrategă vitează, cu puterea dată ţie de Mirele cel dumnezeiesc, ai întors întru ruşine faţa lor.

Ceata împărăteselor ţarilor[73] înconjoară cinstită racla ta, aducându-ţi ţie daruri cu cucernicie. Căci tu eşti împărăteasă (ţarínă), deşi nu ai împărăţit pe pământ.

Fiindcă binefaceri necontenite curg de la racla ta, prin multele tale minuni şi vindecări.

O, Cuvioasă Maică Parascheva, cea care vezi acum *faţă către faţă*, ceea ce mai înainte vedeai *prin oglindă* şi *prin ghicitură*, roagă-te pentru pacea întregii lumi şi pentru cucernicul nostru despot domnul George, care la tine şi-a pus nădejdea sa!

Apără-l de cei potrivnici şi pe toţi cei care s-au adunat acum în Biserica ta umbreşte-i cu ocrotirea ta. Iar pe începătorii turmei celei cuvântătoare întăreşte-i, ca să pască turma încredinţată lor la păşunile cele duhovniceşti, şi să o introducă în Împărăţia cea cerească”[74].

Şi acum vom extrage câteva noţiuni istorice privitoare la ţara noastră, din istoria Sfintei Parascheva şi a Moaştelor ei, după cele spuse de către Ţamblac în acest panegiric.

1. Mai întâi de toate aflăm, că panegiricul a fost rostit de către Ţamblac în Belgradul Serbiei, la pomenirea Sfintei Parascheva (negreşit pe 14 octombrie), în prezenţa despotului George al Serbiei sau Iurie Brancovici, a familiei domnitoare şi a poporului sârb al capitalei.

Despotul George Brancovici a domnit în Serbia între 1427 şi 1457.

Tot aici Ţamblac ne spune despre sine, că pe când Angelina a adus Moaştele Sfintei în Serbia, luate de la sultan, el era acolo.

Acest lucru se observă din cuvintele sale spuse către Sfântă: „căci atunci, la timp, nu m-am pregătit spre întâmpinarea ta, deşi acum spun ceea ce doream să spun atunci”.

---

[73] Aluzie la doamnele şi domniţele ţarilor sârbi.

[74] Acest fragment după *Cuvântul* lui Ţamblac, pe care l-a rostit la Belgrad, l-am reprodus aşa după cum l-am găsit în rusă, tradus din sârbă în rusă de Muraviev, în viaţa Sfintei Parascheva, din luna octombrie, p. 307-312.

2. Țamblac, fiind contemporan cu evenimentele, vorbind despre domnul Munteniei, Mircea cel Mare, care a domnit între 1383 și 1419, ne furnizează despre el următoarele date istorice:

a) că era stăpân deplin [властитель дръжавствовавшии] pe cetățile de la Dunăre;

b) că el a cerut și a dobândit Moaștele Sfintei Parascheva de la sultanul Baiazid și le-a transportat de la Târnovo în țara muntenească, lucru din care se poate trage concluzia că Mircea devenise *aliatul* sultanului;

c) că regele Sigismund al Ungariei, împreună cu aliați apuseni, a pornit război împotriva lui Baiazid, a ocupat țara muntenească și Mircea a fost bănuit de faptul că *s-a asociat* cu ei;

d) că după bătălia de la Nicopole (1396), turcii, ieșind învingători, și-au gonit dușmanii până peste Dunăre, moment în care mulți dintre fugari s-au înecat în fluviu;

e) că Baiazid, fiind mânios, a trecut în Muntenia, a prădat-o și a devastat-o;

f) că Mircea, crezând în propunerile de pace ale lui Baiazid, a avut curajul să îi iasă în întâmpinare, dar că, atunci când s-au întâlnit, acela, într-un mod trădător, l-a legat și l-a exilat în Brusa;

g) că tot ca răzbunare a luat, cu oceastă ocazie, Moaștele Sfintei Parascheva, pe care le-a dăruit apoi cneghinei Angelina, care le-a transportat la Belgrad;

h) în fine, că Mircea era un domnitor foarte bogat și toate „nenumăratele lui comori” au căzut în mâna vrăjmașului Baiazid.

Iar asupra acestor date istorice ne pronunțăm în următorii termeni:

a) că până la alianța cu turcii Mircea era stăpân deplin și neatârnat de nimeni peste toată Muntenia și dincolo de Dunăre (Ungrovalahia), peste toate cetățile de peste Dunăre, împreună cu toate teritoriile lor adiacente. Avea supremație și asupra Olteniei și, se pare, că și peste Moldova, adică el domnea peste toată România actuală[75] și peste țărmul drept al Dunării, cu cetățile sale de la Marea Neagră, având stăpânire și asupra Bugecului / Buceagului tătăresc.

[75] Care nu cuprindea și Transilvania, pentru că această carte a fost editată la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Acest lucru îl aflăm din titlurile pe care le avea Mircea în hrisoavele pe care le semna la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul celui de al XV-lea:

„Domnitor a toată țara Ungrovlahiei și a laturilor muntene (Запланинским странам) și a celor două laturi de pe toată Dunărea și până la Marea cea mare (Marea Neagră) și la cetatea Drastra (Silistra)”.

Într-un hrisov din anul 1406, Mircea adaugă la titlurile sale și pe acela de: „domn al părților tătărești, duce al Almașului și al Făgărașului, și domn al Banatului Severinului”[76].

Însă același Mircea, în gramatele sale din anii 1382 și 1387 se numește pe sine: „domn de sine stăpânitor (самодержавпый) a toată țara Ungrovlahiei”[77].

De asemenea, și alți domni de mai înainte, precum Vladislav, în anul 1342, s-a numit: „domn a toată Ungrovlahia”[78].

Deși, precum am opinat mai sus într-o notă, că nu credem că Mircea s-a intitulat *domn al Moldovlahiei*, după cum spune Muraviev, totuși trebuie să recunoaștem faptul că Mircea, la finele secolului al XIV-lea, avea dorința de a domni peste toată România actuală, adică și peste Moldova.

Iar acest lucru se poate observa din amestecul său în treburile Moldovei. Despre acest fapt ne spune, pe scurt, chiar *Letopisețul moldovenesc*, când arată, că domnia lui Iuga Vodă s-a sfârșit prin aceea, că „a fost luat la sine de Mircea, domnul muntenesc”.

Și din aceasta se înțelege că și Alexandru cel Bun, succesorul lui Iuga, a fost pus domn tot de către Mircea[79].

Oare din aceste titluri ale lui Mircea, prin care el se arată *stăpânitor*, nu există vreunul care să indice *supremația* sau *pretenția la supremație* și asupra Moldovei? Eu cred că da: există.

Și eu văd această exprimare a *supremației* în expresiile din titlul său: „Господинъ...Запланинскымъ

[76] Despre aceste hrisoave a se vedea: Venelin, Вдахо-болгарския грамата, p. 18-22.

[77] Idem, p. 9 și 26.

[78] Idem, p. 5.

[79] *** *Letopisețul moldovenesc*, tomul I, Iași, 1852, p. 102. Despre acest lucru am mai scris și în *Cronica Romanului*, partea I, p. 69.

ещеже и татарскым странамъ”, adică: „Domn al țărilor de dincoace de munte și al celor tătărești”.

Și care sunt *țările de dincoace de munte* și cele *tătărești*? Și noi înțelegem că ele sunt, în afară de Banatul Severinului [80], pe care Mircea îl numește deosebit de celelalte, partea de la Olt și până la Milcov și apoi Moldova, care sunt situate pe marginea sud-estică a Carpaților, pentru că toate sunt *zaplanie* sau *peste munte* sau *pe lângă munte*.

Iar prin *țările* sau *laturile tărărești* noi înțelegem Bugecul/ Buceagul și latura apuseană a Mării Negre, unde locuiau tătarii.

Asupra acestora din urmă, adică asupra *părților tătărești* ale Moldovei, știm că domnii munteni și-au revendicat domnia, lucru care a fost curmat în momentul, când cetățile Chilia și Akerman (Cetatea Albă) au văzut sub dominația turcă.

Iar că prin expresia: Запланинскыя страны, adică *țările* sau *laturile din partea sud-estică* a Carpaților, care erau locuite de români, se înțelege latura dinspre Carpați a României actuale, ne putem convinge și din aceea, că Mircea, în afară de Amlaș/Almaș și Făgăraș, pe care le numește deosebit, nu posedă nimic peste munți, adică în *Transilvania* sau *Ungaria*.

De aceea prin Запланинскія страны el înțelege *provinciile românești* în general, adică cele situate dincoace de Carpați, în România actuală, latură în care se poate înțelege, fără îndoială, și Moldova.

Запланина, în mod literal, înseamnă *latura de peste munte*. Însă, după cum românii au schilodit limba slavonă, acest cuvânt poate înseamna și *lângă munte* sau *de munte*.

Запланина, în înțelesul originar al cuvântului, e o transliterare a latinescului *Transalpina*, cu care scriitori unguri numesc țara românească de dincoace de Carpați.

Dar Запланина în Țara Românească și *Muntenia* sau *Țara muntenească* în Moldova au fost aduse în România de dincoace [de Carpați] prin coloniștii români strămutați aici din Transilvania, în veacurile XIII și XIV, și s-au folosit aici tot cu înțelesul pe care îl aveau

---

[80] Prin *Banatul Severinului* se înțelege *Oltenia actuală,* adică partea dintre Carpați și Olt.

în Transilvania, adică pentru a desemna *țările* sau *laturile situate la sud-estul Carpaților*.

În Țara Românească cuvântul Запланина sau *Muntenia*, cu timpul s-au pierdut, fiind înlocuite de cuvântul: *Ungrovlahie*. Însă în Moldova s-a păstrat pentru a denumi *Ungrovlahia* sau *Valahia*.

Așadar, când Mircea se numește *domn al țărilor sau al laturilor de lângă munții Carpați*, Запланинским странамъ, putem să întrevedem aici și pretenția lui de a domni și peste Moldova.

Această pretenție, deși nu se mai regăsește la [alți] domnitori munteni [ulteriori] în titlurile lor, totuși, într-o anume vreme, ei au manifestat pretenția de stăpânire asupra părții de lângă Carpați, adică peste județul Putna și Munții Vrancei de astăzi.

Și cearta aceasta s-a încheiat la începutul secolului al XVI-lea, prin pacea dintre Bogdan Vodă al Moldovei și Radu cel Mare al Munteniei.

b) Țamblac ne mai spune, că după bătălia de la Nicopole, turcii au trecut în Țara Românească sau în Muntenia, au devastat țara și după ce Baiazid a chemat pe Mircea să închie cu el pace, iar acesta călcându-și făgăduința, l-a prins și l-a exilat în Brusa, a făcut toate acesta pentru că era ademenit de tezaurul pe care îl avea Mircea.

Însă Mircea i-a promis lui Baiazid alianța sa, a fost eliberat din exil, s-a reîntors la tronul său și a domnit până în 1419, perioadă în care a avut alianță cu turcii, asigurându-și astfel țara și independența internă, lucru pe care, mai târziu, peste aproape 100 de ani, l-a făcut și Bogdan Vodă, pentru a asigura Moldova.

În fine, încheiem aceste observații istorice ale noastre cu aceea, că toți domnitorii români, fie că erau munteni sau moldoveni, încă din timpurile cele mai vechi, au încercat, cu diverse ocazii, să unească țările române într-una singură, pentru ca să facă *un popor* și *o țară*, *o Românie mare* și *nedespărțită*, care prin forțele sale proprii, fizice și morale, să poată rezista în fața cuceritorilor din afară.

Iar din cele spuse până acum noi am văzut, că Țamblac a rămas în Serbia încă 4 ani după moartea lui Ștefan Decianul, în timpul domniei lui George Brancovici, adică pnă la anul 1431.

Însă se observă faptul, că anii aceştia din urmă nu i-au fost favorabili în Serbia. El însuşi dă de înţeles acest lucru, când vorbind despre cauza care l-a întârziat să scrie viaţa despotului Ştefan, zice că a fost împiedicat de *timp nefavorabil*.

Şi acest *timp nefavorabil*, în cele din rumă, l-a determinat să plece din Serbia, şi să caute în altă parte azil pentru bătrâneţile sale.

Se pare că faptul că era *străin* şi *poziţia bună* pe care o ocupa în Serbia, ca egumen al celei dintâi mănăstiri a Serbiei, au nutrit în inimile multora invidie şi rivalitate, fapt pentru care Ţamblac a trebuit să părăsească, odată cu egumenia, şi ţara sârbească.

Iar dacă facem socoteala vârstei lui, înţelegem că la anul 1431 trebuie să fi avut circa 65 de ani, şi aceasta pe baza faptului, că la întâia sa vizită în Moldova, în 1401, el ar fi trebuit să aibă circa 32-35 de ani.

Cronicile noastre şi alte consemnări istorice ne asigură de faptul că, în timpul Sinodului din Florenţa, Ţamblac se afla în Moldova. Ba chiar scrierile din urmă ale lui Ţamblac ne asigură de acest lucru: că el se afla în Moldova, după cum vom vedea în continuare.

De aceea noi afirmăm, fără pic de îndoială, că Ţamblac, după ce şi-a plătit datoria de recunoştinţă faţă de protectorul său, despotul Ştefan, a părăsit Serbia şi a venit iarăşi în Moldova pe la anii 1431-1432.

6. *A doua venire a lui Țamblac în Moldova*

Vom începe discuția asupra celei de a doua perioade a lui Țamblac în Moldova, invocând documentul istoric, care atestă petrecerea lui în Moldova în anii din urmă ai vieții sale, după cum mărturisesc cronicarii țării.

Vornicul Ureche, descriind domnia lui Alexandru cel Bun, începe astfel capitolul al V-lea:

„În anul 6940 (1432) [de la facerea lumii], în zilele acestui Alexandru Vodă, s-a făcut sobor mare în Florentina [Florența], ca să se poată uni Biserica răsăriteană cu cea a apusului, datorită multei neîngăduințe și certurilor pentru capitolele legii, la care sobor a participat însuși patriarhul Țarigradului [Constantinopolului] și împăratul Ion Paleologul, alături de mulți episcopi și mitropoliți. Iar din țara noastră a fost trimis Grigorie Țamblac” ș. c. l.[81]

Miron Costin însă, rectificând și completând întru câtva informația lui Ureche despre misiunea lui Țamblac, arată faptul că el nu a fost trimis la *Florența* ci la *Constantinopol*: „A trimis și Alexandru Vodă, cu voia țării, soli împreună cu Grigorie Țamblac. Dar solii lui Alexandru Vodă nu l-au aflat nici pe patriarh și nici pe împăratul de la Țarigrad.

Dar nedorind să se întoarcă acasă fără rezultat, s-au dus la Ohrida, unde l-au găsit pe episcopul de Ohrida și i-au dat lui solia, pentru că erau trimiși pentru învățătura legii, și au luat de acolo și preoți și cărți sârbești pentru întreaga rânduială bisericească”[82].

Însă aici trebuie să stabilim *adevărul istoric* despre Sinodul de la Florența, pentru ca să dispară contradicția care pare a exista între spusele cronicarilor moldoveni, care par să nu fi știut, că Sinodul de la Florența nu s-a ținut pe timpul lui Alexandru cel Bun, adică în anul 1432, ci între anii 1438-1439.

Tratativele de unire ale Bisericilor, care au provocat sinodul de la Florența, s-au început cu mulți

[81] Abreviere: *și celelalte*.
[82] *Letopisețul* lui Miron Costin, tomul I, p. 106.

ani înainte, prin trimiteri de delegații dintr-o parte și alta, pentru ca să se discute asupra contradicțiilor existente și pentru ca să se realizeze unirea, cea atât de dorită, mai ales de către împăratul Constantinopolului Ioan Paleologul, care vedea că turcii îi vor destrăma imperiul, și spera, ca prin această unire a Bisericilor, să aducă toate puterile creștine, prin papă, în favoarea sa și împotriva turcilor.

Aceste tratative au intrat pe o traiectorie finală începând cu anul 1431, când a devenit papă Eugeniu al IV-lea[83], care era de partea ideii unirii, și la care a sosit o delegație grecească de la Constantinopol pentru a trata despre unire.

Tratativele au durat până în anul 1437, pentru că existau neînțelegeri asupra locului unde să se țină sinodul. Unii au propus Bazelul, alții Constantinopolul, alții Ferara, pe când alții Florența. Amânările au survenit și din cauza discordiilor existente în Apus între *papă* și *clerul său*[84].

Trebuie însă să presupunem, că invitația de a participa la Sinodul pentru unirea Bisericilor s-a făcut din timp pentru Moldova, fără îndoială, mai întâi, din partea Constantinopolului, pe când Alexandru cel Bun era în viață, adică pe la 1431 sau 1432, anul morții lui Alexandru.

Alexandru cel Bun a consimțit la faptul de a trimite la Constantinopol o delegație, pentru a se informa asupra scopului viitorului sinod. Iar în fruntea acelei delegații a fost Țamblac.

Iar oricât de *laconice* ni s-ar părea informațiile primite din partea cronicarilor moldoveni, ele sunt foarte prețioase pentru noi, pentru că ne vorbesc despre faptul, că la sfârșitul vieții lui Alexandru cel Bun, Țamblac era în Moldova, și că el a fost desemnat drept conducătorul delegației din partea țării, conform lui Ureche, pentru sinodul ce trebuia să se întrunească la Florența, iar după

[83] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Papa_Eugen_al_IV-lea.

[84] Despre tratativele purtate înainte de sinodul de la Florența a se vedea: Pichler, *Geschichte der kirchlichen Trennung*..., I Band, Seite 384-389.
Cartea citată poate fi downloadată de aici:
http://books.google.ro/books?id=E5EYAAAAYAAJ&ots=4webzeu9Kt&dq=Pichler%2C%20Geschichte%20der%20kirchlichen%20Trennung&pg=PR2#v=onepage&q&f=false.

Miron Costin, pentru a se duce la Constantinopol, pentru a trata despre probleme *ale legii*, adică *ale Bisericii*.

Iar noi trebuie să presupunem, că după plecarea lor, l-a scurt timp, s-a produs moartea lui Alexandru cel Bun și, odată cu ea, s-a schimbat și politica Moldovei față de Imperiul bizantin și față de Patriarhia de la Constantinopol.

Tot cu această ocazie trebuie să observăm faptul, că încercările bizantine de a unii Biserica Ortodoxă cu cea romano-catolică erau *rău privite* și *cu neîncredere*, atât de către români cât și de slavii din sud, pentru că nu figurează printre delegați nici membri din Muntenia și nici din Ohrida, și nici de la vreo mitropolie sârbească.

Chiar și Biserica Rusiei era împotriva acestor *încercări de unire* iar țarul rus a trimis un singur delegat, în persoana mitropolitului grec Isidor, și asta numai din cauza insistențelor împăratului bizantin și cu condiția, ca delegatul rus să nu primească *nicio schimbare* în credința și obiceiurile ortodoxe[85].

Ca să înțelegem mai bine rezultatul misiunii lui Țamblac în Constantinopol, trebuie să ne facem o idee mai lămurită asupra ceea ce se întâmpla în Moldova și în Biserica Moldovei la acea dată.

Potrivit datelor istorice, știm că la începutul domniei lui Alexandru cel Bun era mitropolit Iosif, primul mitropolit al Moldovei.

Patriarhia de la Constantinopol însă nu a dorit să-l accepte și a trimis în Moldova un mitropolit grec de la Constantinopol, pe care însă Moldova nu l-a primit.

Și l-au refuzat pe acest mitropolit grec, până ce patriarhia de la Constantinopol, datorită tratativelor diplomatice purtate, l-a recunoscut pe Iosif și mitropolia Moldovei.

După moartea mitropolitului Iosif însă, petrecută pe la anul 1416, țara a ales un nou mitrpolit: pe Macarie. Însă el nu a fost recunoscut de către patriarhul Eutimie, care dorea să aleagă un mitropolit grec.

În cele din urmă, Macarie a fost recunoscut drept *succesorul* mitropolitului Iosif.

Mitropolitul Macarie trebuie să fii păstorit până pe la anul 1430-1431, pentru că în anul 1429 el se numește pe sine *mitropolit al Moldovei*, în inscripția grecească a

---

[85] Filaret, *Istoria Rusiei*, tomul II, 4 § 16, p. 67-70.

unui epitaf, făcut de el în Constantinopol, în anul 1429 și dat de către el în Mitropolia Sucevei[86].

Aici se spune că epitaful s-a făcut pe vremea lui Alexandru și că Macarie purta titlul de: „Mitropolit al Moldovlahiei și al părților de lângă mare”[87].

Se înțelege așadar de aici, că pe la finele domniei lui Alexandru cel Bun a murit mitropolitul Macarie.

Poate că tocmai această vacantare a scaunului de mitropolit, în aceste vremuri grele, a motivat chemarea lui Țamblac din Serbia în Moldova sau el a venit în Moldova din motive personale și această venire a lui a fost la timpul oportun.

Ținându-ne, în mod strict, de detaliile lui Miron Costin, care spune că Grigorie Țamblac, împreună cu delegația moldovenească, a fost trimis la Constantinopol de către Alexandru cel Bun, de aceea putem afirma faptul, că Țamblac a venit în Moldova încă pe când trăia Alexandru sau poate că el a venit chiar la cererea lui Alexandru.

Alexandru cel Bun cunoștea de mult timp vrednicia lui Țamblac. Vitold, marele duce al Litvei, murise de mult timp și în locul său domnea fratele său Svitrigailo, prin urmare Alexandru nu avea nicio susceptibilitate politică de înlăturat în privința lui Țamblac, în fața puternicului său vecin, cu care era amic.

---

[86] Această însemnare istorică despre epitaf am găsit-o într-un letopiseț bizantin, tradus în românește (foaia 323) și scrisă de către Gavriil Dascălu în anul 1723. Eu am dăruit acest letopiseț Bibliotecii Seminarului din Huși, pe când eram rector la acest seminar, între anii 1856-1861.
Vezi alte note istorice despre Biserica Moldovei și în opera lui Golubinschi: Краткій очеркъ православныхъ Церкней, Moscova, 1871, p. 376-377.

[87] Patriarhia de la Constantinopol numise drept *succesor* al lui Iosif pe un mitropolit numit *Antim*, însă nefiind primit în Moldova s-a tuns ca monah (?) într-o mănăstire. Însă, după aceea, fiind rugat de Sinod, a redevenit episcop, împotriva canoanelor.
Despre acest Antim amintește ieromonahul Grigorie Mama[s], care în anul 1446 era patriarh al Constantinopolului.
A se vedea Golubinski, Нстор. правосл. Ц. Волгарск. Сербск. и Молдовалашской, p. 377.
În letopisețul bizantin de care am amintit, la anul 6937 (1429), se spune despre mitropolitul Macarie și despre epitaful său, că epitaful avea următoarea inscripție în limba greacă: „Acest sfânt și dumnezeiesc ἀμνός (miel) s-a făcut în timpul domniei robilor lui Dumnezeu Alexandru Voievod și a Marinei, prea evlavioasa, și a fiului lor Ilie, prin conlucrarea Preasfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei și al părților de lângă mare, în anul 6936 (1428)”.
Tot aici el spune că epitaful s-a făcut la Constantinopol și că a fost dat în Mitropolia Sucevei.

De aceea, Alexandru, împreună cu sfatul țării, l-a ales drept succesor al lui Macarie pe Grigorie Țamblac și, cu ocazia pregătirilor pentru sinodul care plănuia *unirea Bisericilor*, l-a trimis la Constantinopol, printre altele și pentru a primi *recunoașterea patriarhală*.

Cronica moldovenească subliniază faptul, că delegația moldoveană negăsindu-l acolo pe patriarh, și nici pe împărat, s-a dus la Ohrida, și s-a consultat cu arhiepiscopul pentru lucrurile bisericești, pentru care nu găsise lămuire la Constantinopol.

Însă modul laconic în care se exprimă cronica lasă multe lucruri nedezlegate.

Dacă nu era la Constantinopol, nici patriarhul și nici împăratul, nu putea să îi aștepte?

În lipsa lor nu era nimeni care să gireze afacerile Bisericii și ale imperiului?

Nu erau acolo nici miniștrii împăratului, nici sinodul sau alți demnitari ai patriarhiei, cărora să le lase solia?

Ce a determinat delegația din Moldova, ca să mai facă încă un lung drum până la Ohrida, spre a dobândi de acolo rezultatul, pe care nu l-a putut obține la Constantinopol?

Însă toate aceste întrebări ni se deslușesc, dacă înțelegem politica Constantinopolului, atât pe cea imperială, cât și pe cea bisericească, atât din trecut, cât și din timpul de care ne ocupăm.

Această politică tindea să aibă acoliții ei în toți mitropoliții ortodocși, fie că vorbim de imperiul bizantin sau de toate țările ortodoxe.

În *prezentul istoric* de care ne ocupăm, politica bizantină dorea să aducă toate țările ortodoxe în discuția despre *unirea religioasă* cu Apusul romano-catolic, fiindcă de la această *unire* aștepta *victoria împotriva turcilor*, pentru a-și apăra imperiul și capitala.

Mitropoliții greci, prezenți peste tot în mediul ortodox, erau cei mai favorabili ideii.

Iar pentru a înțelege acest lucru vom cita un caz analog, din Rusia moscovită.

În vara anului 1431, murind Fotie, mitropolitul Moscovei, inamicul lui Țamblac, țarul, clerul și senatul rus l-au ales ca *succesor de mitropolit* pe *Iona*, bărbat

recunoscut pentru cuvioșia sa, și care, în cele din urmă, a fost înscris în rândul Sfinților ruși.

Însă, la Constantinopol, a fost numit mitropolit pentru Moscova un mitropolit grec, Isidor, originar din Tesalonic, cunoscut om devotat politicii unioniste a împăratului Paleologul, și care fusese delegatul împăratului și la Sinodul de la Basel, care a precedat celui de la Florența, și unde dobândise amiciția papei Eugeniu al IV-lea.

Vasile, marele cneaz al Moscovei, din cauza înrudirii sale cu curtea bizantină, și ținând cont de grelele împrejurări prin care trecea aceasta, nu s-a opus.

Isidor a fost primit ca mitropolit al Moscovei, apoi, mergând la Sinodul de la Florența, împotriva voinței marelui cneaz, a fost cel mai înfocat apărător al unirii și a subscris decretului de unire.

Prin acest act al său și-a atras iubirea papei, încât, după moartea patriarhului Iosif la Florența, a propus grecilor să-l aleagă patriarh, lucru neacceptat de către ei.

După sinod, Isidor, întorcându-se în Moscova, împotriva așteptării tuturor, a pomenit, în mod public, în Biserică, numele papei, lucru pentru care a fost aspru înfruntat de către marele cneaz și întemnițat.

Însă, scăpând de acolo, pe furiș, a fugit la Roma și a fost cinstit de papă până la moartea sa.

Acesta a fost ultimul mitropolit pe care Constantinopolul l-a trimis în Rusia. Rușii nu au mai dorit să fie conduși de către politica bizantină, lucru care s-a întâmplat prin căderea imperiului sub dominația turcească.

După fuga lui Isidor, în Moscova, a devenit mitropolit Iona, cel care fusese ales anterior[88].

Astfel, tendința politicii bizantine, de a se amesteca, prin patriarhie, în politica țărilor ortodoxe, le-a silit, mai întâi de toate, pe țările slave, de la sud, de a se debarasa de politica patriarhiei de la Constantinopol, fapt pentru care și-au format Biserici autocefale, păstrând numai unitatea dogmatică și canonico-disciplinară cu patriarhia.

[88] Filaret, *Istoria Rusiei*, tomul al II-lea, p. 67-72 și Ustrialov, *Istoria Rusiei*, tomul I, p. 188, 189.

Mai întâi a purces la acest lucru statul româno-bulgar de peste Dunăre, apoi statul sârb și, împreună cu ele, statele române de dincoace de Dunăre și apoi Rusia.

Iar ceea ce s-a întâmplat în Rusia la vacantarea scaunului de mitropolit, s-a întâmplat și în Moldova.

După moartea mitropolitului Macarie, țara l-a ales pe Grigorie Țamblac. Însă patriarhia a trimis în Moldova un mitropolit grec.

De aceea, se înțelege faptul, că delegația moldoveană, condusă de către Țamblac, fost mitropolit al Litvei, nu a fost bine văzută la Constantinopol. În această circumstanță, s-au rupt relațiile cu patriarhia de la Constantinopol și s-a reînnoit vechea relație cu Ohrida, acum arhiepiscopie autocefală, care deținea drepturile *Justinianei Prima*, fondată de împăratului Justinian în anul 541 după Hristos, și căreia i se subordonase, din punct de vedere canonic, Bisericile din *privincia Dacia*, adică provinciile de acum din sudul Ungariei, Bosnia, Serbia, Transilvania, Moldova și Muntenia[89].

Ohrida sau după pronunția sa grecească: *Ahrida*, pe la jumătartea secolului al XV-lea, se afla sub stăpânirea Serbiei.

Fără îndoială, că arhiepiscopul Ohridrei era Nicon, pe care Țamblac îl cunoscuse, și despre care Țamblac vorbește în viața despotului Ștefan, numindu-l: *patriarh al Serbiei*.

Mitropolia aceasta și-a păstrat autocefalia și sub turci, chiar dacă nu mai avea independență politică[90].

Aici, în Ohrida, locuiau și români și slavi. Locuitori ai României au rămas acolo până astăzi, bineînțeles într-un număr mult mai mic decât în vechime. Mulți însă dintre ei s-au slavizat sau grecizat.

Iată cum descrie un călător rus, acel oraș, pe la anul 1840:

„Ahrida se află pe malul lacului nord-estic Ahrida, așezată pe două mari dealuri de la țărmuri și pe colinele lor. Are o priveliște frumoasă și pitorească, dar interiorul ei nu corespunde exteriorului ei.

---

[89] *Justiniana Prima* se află în Albania și se numește *Praevalis* până astăzi. A se vedea: *Geschichte der christlichen Kirche*, tomul I, 1882, p. 121.

[90] A se vedea Golubinski, cu opera citată anterior, p. 106-145, unde se face istoricul arhiepiscopiei de la Ohrida și al ierarhilor ei.

În interior, e un orășel sărac și noroios, însă nu cu puțini locuitori. Populația Ahridei, în timpul de față, e formată din bulgari, valahi, turci, greci și albanezi. Majoritatea o formează bulgarii, din care, o treime, sunt musulmani.

În total sunt 9.000 de locuitori în Ahrida. Vechea catedrală arhiepiscopală, Sfânta Sofia, e prefăcută de turci în geamie”[91].

Judecând după spusele cronicarilor moldoveni și după consecințele istorice ale mergerii la Ohrida, putem spune că rezultatele au fost următoarele:

1. neparticiparea moldovenilor la sinodul unionist, care era în pregătire;

2. recunoașterea supremației arhiepiscopiei de Ohrida de către Mitropolia Moldovei;

3. recunoașterea mitropolitului Grigorie Țamblac de către arhiepiscopul de Ohrida;

4. cererea și dobândirea de acolo de cărți și de preoți pentru rânduielile bisericești săvârșite în limba slavonă, care erau proprii și Moldovei.

Și deducem de aici, că preoții aduși de Țamblac de la Ohrida trebuiau să fie români cunoscători de limba slavă, precum era și Țamblac. Căci dacă nu ar fi fost români, cum s-ar fi înțeles cu poporul pe care îl păstoreau?

Și acum se produce separarea Bisericii Moldovei de Constantinopol, pe care evenimentele ulterioare (Sinodul de la Florența și căderea Constantinopolului) au cimentuit-o și, cu încetul, s-a pregătit și format autocefalia Bisericii Moldovei și a întregii Românii.

Separarea Moldovei de Constantinopol a durat două veacuri, până în timpul domniei lui Vasile Lupu.

Principele Dimitrie Cantemir, considerând drept *cauză* a ruperii Moldovei de Constantinopol *unirea cu Roma*, la sinodul de la Florența, primită de patriarhul de la Constantinopol, aduce drept *dovadă* epistola patriarhului Partenie al Constantinopolului către Vasile Vodă, în care acesta, amintind *cauza dezbinării*, îl roagă pe Vodă să încheie relațiile bisericești cu Ohrida și să reînnoade vechile relații cu Biserica cea Mare.

---

[91] Idem, p. 144, 145.

Și pentru aceasta, reproducem chiar scrisoarea patriarhului Partenie[92], care spune, în mod literal, acest lucru:

„Facem cunoscut și dăm în scris Măriei Tale, că Biserica Moldavă, odinioară, a fost supusă Bisericii Răsăritului, ca mamei sincere și binevoitoare a întregii creștinătăți, și că mitropolitul ei, ca toți ceilalți, primeau binecuvântare de la ecumenicul scaun al Constantinopolului.

Așa a fost câteva secole (?), până când, sub împărăția lui Ioan Paleologul, pseudopatriarhul Mitrofan a subscris deciziilor sinodului de la Florența, și prin aceasta a adus în suspiciune [bine]meritată pe întâiul și ecumenicul scaun al Constantinopolului înaintea tuturor celor iubitori de Biserica Ortodoxă.

Dar după tulburările acestea, s-au stins îndată și autorii și instrumentele bolii celei rele, și Sfânta Biserică a lui Dumnezeu, ca Mireasă fără pată a Mielului celui Sfânt, a intrat iarăși în pacea de mai înainte și în splendoarea ei cea veche. Și, deodată cu acestea, a încetat și căderea sa și toate suspiciunile adverse.

Așadar ne pare *lucru greu* și *necuviincios* ca Biserica moldovenească, care a fost una dintre membrii de frunte și cei mai aleși ai Bisericii Catolice, acum să nu își mai caute sfințirea mitropoliților săi la scaunul cel mai mare [de la Constantinopol], ci la cel mai mic [de la Ohrida].

Drept aceea, atât smerenia noastră, cât și întregul Sfânt Sinod, îl roagă, cu toată umilința, pe Măria Ta, a binevoi a restitui membra cea mai nobilă a Bisericii iarăși scaunului celui mai nobil, și să ordoni ca Mitropolia Moldovalahiei (așa cum numesc grecii Moldova) să-și ceară binecuvântarea, ca și mai înainte, de la scaunul nostru ecumenic și patriarhal.

Căci, cu siguranță, aceasta va fi întru lauda lui Dumnezeu și spre onoarea mamei noastre, a Bisericii Catolice”.

---

92 Pe timpul lui Vasile Vodă au fost doi patriarhi ecumenici cu numele *Partenie*, unul fiind numit: „cel Bătrân” iar altul: „cel Tânăr”. Cel pe care îl cităm e Partenie cel Bătrân, care era patriarh la anul 1640.
În timpul lui s-a ținut *Sinodul de la Iași*, la care face aluzie și Cantemir în finalul scrisorii. A se vedea: Meletie, *Istoria Bisericii*, partea a II-a, tomul III, p. 167-168.

Și Cantemir adaugă amănuntul, că în timpul *Sinodului de la Iași*[93], din ordinul lui Vasile Vodă, s-a făcut și actul de relegare spirituală a Mitropoliei Moldovei de Patriarhia de la Constantinopol, act care a fost confirmat, mai apoi, de către toți patriarhii, cât și de patriarhul Ohridei[94].

Să revenim însă la delegația moldoveană care a mers la Ohrida. Țamblac, pentru că fusese mitropolit al Rusiei apusene, n-a avut trebuință de *hirotonie*, ci numai de *recunoașterea* unei Biserici surori și autocefale.

De aceea, împlinindu-și misiunea pe care i-a dat-o țara și delegația care îl însoțea, s-a întors acasă, și a început să administreze Mitropolia Moldovei.

E adevărat însă că documentele noastre istorice nu îl numesc pe Țamblac *mitropolit al Moldovei*, însă nu ne arată niciun alt mitropolit, care să fi păstorit în acea vreme.

De aceea timpul de la moartea mitropolitului Macarie și până la mitropolitul Teoctist, adică mai bine de 20 de ani, nu păstrează niciun nume de mitropolit al Moldovei.

Pentru a înțelege această *lacună* ne vin în ajutor scriitorii străini.

Le-Quien[95], în opera sa *Oriens christianus* (tomul I, p. 1252) ne spune, că încă din timpul certii dintre papa Eugeniu și Sinodul de la Basel, despre locul unde să se țină sinodul de unire al Bisericilor, papa a corespondat și cu diverse persoane din țările ortodoxe invitându-i la *unire*.

Dintre corespondențele papei cu ortodocșii, Le-Quien amintește pe cea cu împăratul din Trapezunt, cu Boleslav, marele cneaz al Litvei, și pe cea cu mitropolitul Grigorie al Moldovlahiei.

Trebuie să reamintim faptul, că Sinodul de la Basel, început în 1431, a durat mulți ani și că Sinodul de la Florența i-a întrerupt lucrările numai pentru o vreme.

Șincai, în *Cronica* sa (tomul I, p. 393), ne dă și anul în care papa Eugeniu a corespondat cu mitropolitul

---

[93] A se vedea: http://ro.orthodoxwiki.org/Sinodul_de_la_Ia%C5%9Fi.

[94] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Academiei, București, 1875, p. 159-160.

[95] A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Michel_Le_Quien.

Grigorie: 1435. Și acesta ne spune, pe scurt, ce cuprindea epistola papală:

„Eugeniu al VI-lea, papă al Romei, în anul 1435, în luna martie, i-a scris din Florența lui Grigorie, Mitropolitul Moldovei, o epistolă, despre care Aloisie Guera spune:

<Grigorie, Arhiepiscopul Moldovei, fiind primit cu toată cinstea de către Patriarhul Eugeniu, i-a făgăduit, în fața sa, că va ține toate obiceiurile Bisericii Romei.

De aceea Eugeniu a primit mare încredințare că acesta îi va aduce pe toți cei de sub el, de lege grecească [adică *ortodoxă*], la mărturisirea aceleiași credințe [romano-catolice].

Adică, aceeași mărturisire să o ceară Grigorie de la ai săi, cea despre purcederea Sfântului Duh, și despre conducerea Bisericii Romei>" ș. c. l.

Astfel, din scrisoarea papei Eugeniu se observă că la anul 1435, în Moldova, mitropolit era Grigorie Țamblac, că papa îl cunoștea în mod personal și că el i-ar fi promis papei că va primi toate obiceiurile Romei și că îi va face și pe cei ai săi să le urmeze.

Nota aceasta ne dă unele indicii care *se potrivesc* cu viața lui Țamblac, pe când altele sunt *smintitoare* și *în afara adevărului istoric*.

Căci, cu adevărat, în acel an, Grigorie era mitropolitul Moldovei, după cum am văzut. Însă nu putem admite faptul că el s-a dus la Roma ca să îl întâlnească pe papă, ci papa îl cunoștea personal de la Sinodul de la Constanz, unde Eugeniu, mai înainte de a fi papă, a lucrat energic pentru acest sinod.

Pichler, în opera sa: *Geschichte der kirchlichen Trennung*, vol. 1, p. 385, ne spune, că „încă înainte de întronizarea sa (1431), Eugeniu a fost trimis ca delegat în Orient, încă și la Constanz a fost activ pentru *unire*".

Și, în această situație, fără doar și poate, papa conversase, în mod particular cu Țamblac, pentru că sinodul de aici nu tratase nimic public și, în mod oficial, despre *unire*, ci a amânat această problemă pentru altă dată.

Răspunsurile nedecise ale lui Țamblac au putut, poate, să îi dea speranțe lui Eugeniu că are un bun purtător de cuvânt în persoana lui și, în această scrisoare, se raporta la aceste amintiri ca la *o cvasi-*

decizie a lui Grigorie de a adopta toate doctrinele și obiceiurile Romei și a îndupleca la aceasta și pe păstoriții săi.

Sau poate că Aloisius Guerra, de la care Șincai împrumută descrierea conținutului epistolei a exagerat, cum le este obiceiul scriitorilor romano-catolici, în profitul Bisericii lor.

Iar noi am observat că Țamblac nu a fost credincios *Bisericii Romei* ci *Bisericii Ortodoxe* și ne convinge de acest fapt și din atitudinea sa față de *Sinodul de la Florența*.

De aceea eu cred, că scriitorii romano-catolici, vorbind despre epistola papei Eugeniu către Grigorie, mitropolitul Moldovlahiei, îl confundă pe [Grigorie] Țamblac cu un alt *Grigorie*, tot bulgar de neam, [dar] ucenic al lui Isidor, mitropolitul Moscovei, prin care Isidor a corespondat cu papa pentru pregătirea sinodului, trimițându-l la Roma ca pe un confident al său și căruia, la întoarcere, papa i-a dat și o carte de siguranță pentru drum (salvus conductus), de care menționează Theiner[96] în *Monumenta...Slavorum Meridionalium*, tomul I, p. 374[97].

Acest Grigorie a fost împreună cu Isidor și la Florența, apoi, după sinod, s-a întors cu el la Moscova, și de acolo a fugit împreună cu stăpânul său la Roma, continuând de acolo intrigile romano-catolice de *unire* ale Bisericii Ortodoxe Ruse cu Roma.

Sub protecția papei și a lui Isidor, acest Grigorie, pe la jumătatea secolului al XV-lea, a devenit mitropolit al Rusiei apusene[98].

Din cele spuse mai sus, noi suntem convinși de faptul că papa i-a scris lui Grigorie în anul 1435, aceluia care a devenit mitropolit al Sucevei după moartea mitropolitului Macarie.

Însă se pune aici următoarea întrebare: cine a fost mitropolitul grec, rivalul lui Țamblac, ales la Constantinopol? Răspunsul îl aflăm din istoria Sinodului de la Florența.

---

[96] Idem: http://en.wikipedia.org/wiki/Augustin_Theiner.
[97] Pentru download:
http://www.archive.org/details/monumentaspecta01umjegoog.
[98] Filaret, *Istoria Rusiei*, tomul 2, cap. 4, p. 71. De asemenea și la Ustrialov, *Istoria Rusiei*, tomul I, p. 189.

Între cei care au semnat ședințele acestui sinod, care au fost 25 la număr, găsim și un mitropolit care semna ca *al Moldovlahiei*, adică *al Moldovei*.

Iar la finalul ultimei ședințe, mai întâi, au semnat papa și cardinalii, apoi împăratul și clerul ortdox. Între clericii ortodocși semnatari ai actelor sinodale de la această ultimă ședință, pe locul al treilea, de la urmă în sus, găsim următoarea subscriere: ο ταπινος μητροπολιτης Μολδοβλαχίας καὶ τον τοπον ϵπϵχον τοῦ Σϵβαστίας Δαμιανος αρκϵτός ϵπϵγραψα.

Adică: „smeritul mitropolit al Moldovlahiei și locțiitorul Sevastiei, Damian, am subscris cu mulțumire”.

Și astfel aflăm care era mitropolitul grec, dorit de Constantinopol, pentru Moldova, în timpul lui Grigorie Țamblac.

Împreună cu mitropolitul Damian, după episcopii și abații latini, a mai susbscris sinodului încă o persoană bisericească, care se declară membră a Bisericii moldovene: „Archypresbyter Constantinus et vicarius muldoblachensis subscripsit”. Adică: „arhiprezbiterul Constantin și vicarul moldovlah a subscris”.

Însă noi credem că această persoană, care nu face parte dintre membrii ortodocși, ci a fost pusă în rândul abaților latini, nu poate fi membră a clerului ortodox moldovean, ci trebuie să fi fost superiorul misiunii romano-catolice din Moldova, precum o arată și numirea lui, aceea de *vicar al papei* în Moldova (vicarius apostolicus).

Chiar și pronunția schilodită a numelui țării (muldoblachensis) arată că era străin de neamul nostru și de limba română.

Iar treapta de *arhiprezbiter* e una romano-catolică.

La români se întrebuința titulatura de *protopop*/*protopopas*, în greacă și latină[99].

[99] Aici avem încă o dovadă a faptului, că în secolul al XV-lea, romano-catolicii nu aveau episcopi în Moldova, ci doar conducători de misiune numiți *vicari apostolici*.
A se vedea pentru asta datele despre ședințele Sinodului de la Florența, în marea operă greco-latină a lui Harduin. Un exemplar din ea se află în Biblioteca Seminarului de la București, unde am conspectat-o.
A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Hardouin.

Despre acest mitropolit grec Damian, istoricul Sinodului de la Florența, Siropulos, care a fost prezent la acest sinod, ne spune următoarele:

„Cu doi ani înainte de sinodul florentin (adică pe la anul 1436) împăratul Ioan Paleologul i-a poruncit lui Damian, care venise în Constantinopol, ca atunci când se va întoarce în Biserica sa să depună toată sârguința pentru a lucra pentru cauza sinodului din Italia, ba încă i-a trimis și epistole pentru acest lucru, lui și principelul Moldovei.

În anul următor, Damian iarăși a venit la Constantinopol, însoțit de protopopul Neagu: Damianus rediit Constantinopolim, habens in commitatu Neagogum protopapam"[100].

Din mărturia lui Siropulos se vede treaba, că Damian a venit în Moldova ca mitropolit, s-a reîntors la Constantinopol de mai multe ori, în anul 1437 însoțit de către un protopop moldovean, Neagu, și că rolul său în Moldova era acela de a îndemna și de a pregăti Moldova pentru Sinodul de la Florența.

În alt loc, tot la Siropulos, aflăm că Damian fusese făcut mitropolit de către patriarhul Iosif. Iar spre finalul sinodului florentin, patriarhul Iosif îi dojenește pe ierarhii care purtau numele Moldovlahiei, Amasiei și Târnovului, pentru că sunt printre primii care arată că nu sunt de acord cu *unirea bisericească*:

„Pentru ce nu mă ascultați? Nu din chilia mea ați ieșit voi? Nu eu v-am ridicat la treapta episcopală? Acum, pentru ce mă faceți de rușine? Pentru ce nu urmați sfatul meu?".

Însă, totodată, vedem din ezitarea lui Damian de a subscrie unirii de la Florența faptul, că se temea pentru demnitatea sa de mitropolit al Moldovei, care nu era sigură, și pe care o spera mai curând sau mai târziu, lucru evident și din faptul, că el a dat mărturie, că *moldovenii nu doreau unirea cu Roma*.

Dar pentru că întreaga sa nădejde era la împărat și patriarh, care îl sprijineau, a subscris și el deciziilor sinodului.

Unirea florentină nu numai că nu a adus *unire* și *pace* între Răsăritul ortodox și Apusul romano-catolic, ci a aprins ura ortodocșilor față de romano-catolici,

---

[100] Siropulos, *Istoria conciliului florentin*, secțiunea a 3-a, cap. 18.

datorită greutăților și nedreptăților pe care romano-catolicii le-au făcut față de ortodocși.

Rezultatul a fost acela, că în toate țările ortodoxe, începând cu imperiul bizantin, în Rusia, Gruzia, Moldova și în alte țări ortodoxe[101], s-au adunat sinoade locale, care au respins și anatematizat toate deciziile florentine, cât și pe cei care le-au subscris.

Iar Damian a fost unul dintre cei anatematizați pentru că au semnat *unirea*. El s-a reîntors de la Florența în Constantinopol, unde e amintit la un sinod din 1450 împotriva unirii florentine.

Și anume, Macarie al Nicomidiei, subscriind decizia sinodală, zice că a fost însărcinat, în mod verbal, ca să subscrie și pentru Damian al Moldovlahiei: „ἔχον καὶ τον λόγον τοῦ Δαμιανου Μολδοβλαχίας”[102].

Așadar, Damian a purtat titlul de *Moldovlahias* încă mulți ani după sinodul de la Florența, și s-a lepădat de unire, în mod fățiș, la sinodul din 1450.

Și aceste noțiuni istorice despre Damian le punem în legătură cu situația din Moldova, pentru ca să putem trage o concluzie.

După moartea lui Alexandru cel Bun, în 1432, în Moldova, a urmat anarhie și lupte crâncene pentru succesiune între cei 2 urmași ai domnitorului: Iliaș și Ștefan.

Iliaș era succesorul legal. Însă Ștefan a apelat la ajutorul lui Vlad al III-lea, domnul muntean și, cu ajutor armat de la acela, l-a detronat pe Iliaș și a devenit domn.

Iliaș a cerut ajutor de la poloni, cu care era înrudit prin căsătorie, și a încercat, de mai multe ori, prin lupte sângeroase, să își recapete tronul.

Luptele între cei doi au continuat până în anul 1437, când, sub călăuzirea Poloniei, Moldova a fost împărțită în două: Iliaș avea Moldova de nord, cu cetățile Suceava și Hotin, pe când Ștefan avea Moldova de sud, cu cetățile de la Dunăre: Cetatea Albă și Chilia.

Pacea aceasta însă era făcută cu sila și era ipocrită.

---

[101] A se vedea *** *Cronica Romanului*, partea I, p. 84, 85.

[102] Allatius, *De perpetua consensione*, p. 1387. A se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Leo_Allatius.

Peste 7 ani, Ștefan își prinde fratele coregent, printr-un vicleșug și îi scoate ochii iar prin această faptă criminală devine *singurul domn* al Moldovei.

După alți 4 ani, unul dintre fiii lui Iliaș își răzbună tatăl, tăindu-i capul unchiului său și devine domn al Moldovei.

Însă acesta, după un an de domnie, a fost alungat de vărul său Petru, care a devenit domn cu ajutorul ungurilor, cărora le-a cedat Chilia drept *mulțumire*. Și acesta a domnit doar un an[103].

Din cauza acestor domnii zbuciumate din Moldova, se înțelege că Damian nu a dobândit nimic și nici nu a putut să convingă în favoarea unirii.

Singurul lucru pe care l-a făcut a fost să aducă cu sine, la Constantinopol, un preot moldovean, căruia el i-a spus: *protopopul Neagu*, dar care nici el nu l-a urmat la Florența, pentru că numele lui nu figurează între semnatari.

La 24 noiembrie 1437, Damian, împreună cu patriarhul, cu clerul grec și cu împăratul Ioan Paleologul, au plecat din Constantinopol spre sinodul din Italia, unde au stat vreo 2 ani, până în vara lui 1439[104].

Patriarhul Iosif, protectorul lui Damian, a murit în Florența. Întorcându-se la Constantinopol, el a fost de partea partidei unioniștilor în fruntea căreia era împăratul Ioan Peleologul.

Dar antiunioniștii, în anul 1443, avându-i în frunte pe patriarhii Alexandriei, Antiohiei și ai Ierusalimului, au publicat o carte sinodală, prin care au condamnat sinodul de la Florența, pe care l-au numit un „sinod tâlhăresc”, iar pe Mitrofan, pe care împăratul îl făcuse patriarh în locul lui Iosif, l-au numit „ucigător de mamă” și „eretic”[105].

Damian, numai după moartea împăratului, petrecută în 1449, a renunțat la *unire*, adică la sinodul ce s-a ținut la Constantinopol, în anul 1450, contra *unirii*.

Acolo, după cum am văzut, mitropolitul Nicomidiei a declarat că are autorizare de la Damian

---

[103] *** *Letopisețul Moldovei*, tomul I, ediția veche, p. 108-111.
[104] Pichler, *Geschicht. der kirchl. Trennung.*, tomul I, p. 390-397.
[105] Idem, p. 397.

ἔχον τον λόγον pentru ca să subscrie sinodului contra *unirii*.

Izvoarele istorice slave ne spun că, în Moldova, în acea vreme, s-a făcut un sinod contra celui florentin și împotriva celor care au participat la el.

Ca urmare, Damian, ca *unionist* și *partizan al romano-catolicismului*, nu avea ce să caute în Moldova, și de aceea credem că el a rămas toată viața la Constantinopol și că mitropolit, de facto, a fost Grigorie Țamblac.

Însă, trebuie să precizăm faptul, că Grigorie, în această vreme, nu se semnează ca *mitropolit* în scrierile sale, ci ori: „monah și prezbiter al marii Biserici a Moldovlahiei", ca în *Viața Sfântului Ioan cel Nou*, pe care a scris-o după moartea lui Alexandru cel Bun, pe când el era mitropolit, ori: „monah și egumen al Mănăstirii Pantocrator (Neamț)", precum în *Cuvintele* rostite în acea vreme.

Însă aceste titluri trebuie înțelese ca o dovadă a marii lui smerenii și a râvnei ascetice, lucruri care se observă în toate scrierile vieții sale.

Tot acestea au fost motivele pentru care el a renunțat la titlul de: „mitropolit al Kievului și al Rusiei", pe care nu l-a mai folosit în nicio scriere ulterioară.

Poate că la acest lucru l-au condus și certurile și discordiile care se provoacă în Biserică pentru aceste demnități.

Ne mai rămâne acum să explicăm doar titlul său de *egumen al Mănăstirii Pantocrator*, pe care Grigorie și-l asumă.

În pomelnicul mănăstirii Neamț, Grigorie Țamblac este al 3-lea între egumenii ei, după Pimen și Siluan. Din istoria mănăstirii, scrisă de ieromonahul Andronic, pe baza documentelor mănăstirești, reiese faptul că Grigorie Țamblac a fost egumen între 1440-1450.

Din aceste date, nu putem decât să concluzionăm faptul, că Grigorie și-a luat asuma sa și egumenatul Neamțului, deși el era mitropolit al Sucevei.

Poate că aici dorea să își pregătească *un loc de retragere* la sfârșitul vieții.

Mănăstirea Neamț se fondase pe la sfârșitul secolului al XIV-lea, de către trei părinți asceți, veniți

aici, împreună cu ucenicii lor, de peste Dunăre, pentru că Bulgaria fusese cucerită de turci.

Ei au pus bazele unei sihăstrii în Moldova, la poalele munților Carpați. Au fost bine primiți și stimați în Moldova și se numeau: Sofronie, Pimen și Siluan.

Ștefan Vodă, supranumit *cel Bătrân* (старый), care a domnit între 1390-1398, le-a zidit o Biserică mică din piatră, cu hramul *Înălțarea Domnului*, și le-a dăruit și un clopot, cu data de: 6901, 12 septembrie (1392) și le-a dat pentru hrană 3 moșii din dreptul domnesc: Dvorenscii, Buzații și Fântânelele.

Alexandru cel Bun le-a mai dat și el o moșie, numită: *Oncea*, în anul 1422.

Cum că această mănăstire poartă numele *Pantocratorul* (Atotțiitorul), încă din vechime, e ușor de cunoscut, dacă cităm o inscripție slavonă, dintr-o carte, dăruită de Grigorie Țamblac mănăstirii în 1567.

El spunea aici:

„Cu voința Tatălui și cu conlucrarea Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, din dragoste dumnezeiască aprinsă cu duhul, smeritul Grigorie, mitropolitul Sucevei, dorind a se adăpa din această dumnezeiască carte, numită *pravilă*, și a rodi însutit cele zise a se dărui de către Preamilostivul Domn Iisus Hristos.

De aceea, cu sârguință a aflat-o, a scris-o și a înfrumusețat-o și apoi a dat-o după moartea sa, întru rugă pentru sine și pomenire a părinților săi, în Biserica închinată Înălțării Domnului nostru Iisus Hristos, în Mănăstirea *Pantocrator*”, ș. c. l.

Și astfel nu putem să nu admitem faptul, că pe la anul 1440, Grigorie Țamblac a primit și egumenia Mănăstirii Pantocrator. Însă admitem acest lucru, nu ca și când ar fi demisionat din treapta de mitropolit al Sucevei, ci a primit egumenia ca *loc de retragere* și *liniștire* a bătrâneților sale.

Pe atunci avea 73 de ani.

Ceea ce ne întărește în convingerea că Țamblac a fost mitropolit al Moldovei și după ce a devenit stareț la Neamț e aceea, că nu se cunoaște un alt mitropolit în locul său.

Alături de el, cunoaștem și alți mitropoliți care au fost și *egumeni* la Neamț. Un exemplu concret: Teoctist al II-lea între anii 1476-1517.

Într-o inscripția a acestuia dintr-un tetraevanghel păstrat la Neamț, spune că la anul 1496 era și egumen al Neamțului, adică atunci când s-a sfințit Biserica cea mare, care durează până azi, cu cheltuiala Marelui Ștefan, și la a cărei zidire s-a ostenit și el împreună cu frații, fiind egumen al mănăstirii[106].

De asemenea, istoria mănăstirii Neamț tocmai la anul 1503 vorbește de un alt egumen, succesorul lui Teoctist: Macarie.

Conform documentelor istorice, se pare că mitropoliții Sucevei, în veacul al XV-lea, trăiau prin mănăstiri și sihăstrii, unde duceau o viață strict ascetică.

Așa se face că într-un uric [document] din anul 1446 al lui Ștefan Vodă se vorbește despre o mănăstire la Boiște (lângă târgul Neamțului), *unde a fost chilia vlădicăi Iosif*, adică a mitropolitului Iosif (*cf.* unui document din Mănăstirea Neamț).

Viața lui Țamblac credem că a durat până pe la anul 1450, căci în istoria mănăstirii Neamțului, la anul 1452, era egumen ieromonahul Simeon.

Din acest motiv conchidem, că Țamblac, la moartea lui, ar fi avut 83 sau 84 de ani. Iar moartea lui s-a petrecut în timpul domniei lui Alexandru, fiul lui Iliaș (1451-1456).

În *Letopisețul Moldovei* citim, că acest domn i s-a adresat arhiepiscopului sârb Nicodim, de la Ohrida, în zilele binecredinciosului cneaz sârb: despotul Gheorghe[107].

Și, într-adevăr, dacă ne uităm în istoria Serbiei, găsim că patriarh al Serbiei și arhiepiscop al Ohridei era Nicodim (1446-1451) iar despot era Iurie Brancovici, cneazul Serbiei (1427-1457)[108].

Trebuie să spunem aici și câteva cuvinte despre mitropolitul Teoctist, succesorul la mitropolia Moldovei al lui Țamblac. Pentru că au fost doi mitropoliți, unul după altul, care au purtat numele de *Teoctist*.

Primul mitropolit Teoctist e numit *cel Bătrân* (старый) în istorie iar noi îl vom numi: *Teoctist I* iar pe cel de al doilea: *Teoctist al II-lea*.

---

[106] A se vedea: *Catalogul cărților slavone de la Neamț*, nr. 91.
[107] Idem: *Letopisețul Moldovei*, tomul I, n. de la p. 113.
[108] Idem: Golubinski, op. cit., p. 477, 441 și 133.

Despre Teoctist I, *Letopisețul Moldovei* mai amintește încă de trei ori și anume: la ungerea ca domn al lui Ștefan cel Mare (p. 118), cu ocazia sfințirii Mănăstirii Putna (p. 123) și când se amintește de mormântul lui, în anul 1476 (p. 132).

Principele Dimitrie Cantemir ne dă încă câteva amănunte despre mitropolitul Teoctist I, care, pe de o parte, se pot baza pe documente pe care el le-a consultat dar, pe de altă parte, există și *pure invenții* ale lui Cantemir.

Astfel, în *Descrierea Moldovei* (ed. București, 1875), la p. 158, Cantemir spune: „Marcu, arhiepiscopul Efesului, a trimis mitropolit în Moldova pe arhidiaconul său, bulgar de origine, dar foarte lăudat pentru evlavia și ortodoxia lui”.

Iar, la pagina 168, vorbind despre *literele moldovenilor*, spune: „Mai înainte de conciliul florentin, moldovenii au scris cu litere latine, ca toate popoarele a căror limbă se derivă din limba veche română.

Însă, după ce mitropolitul Moldovei...a mers la acel conciliu, și acolo s-a dat de partea romano-catolicilor, succesorul său, Teoctist, diaconul lui Marcu al Efesului, bulgar de origine, ca să stârpească tot aluatul romano-catolicilor din Biserica Moldovei, l-a îndemnat pe domnul Alexandru cel Bun, nu numai să exileze din țară pe cei eterodocși, dar și să scoată literele latine din toate scrierile și cărțile, și să introducă în locul lor pe cele slavone” etc.

Mai tot cuprinsul acestor aserțiuni sunt pure invenții, fără nicio bază istorică, după cum s-a înțeles în cele din urmă.

Cantemir, fiind lipsit de documente istorice, le suplinește cu fantezia lui, bazându-se, poate, pe niște tradiții vagi și degenerate ale contempornailor săi și care nu au nicio legătură logică cu adevărul evenimentelor istorice, antecedente și consecvente evenimentelor la care el face referire.

Astfel, Cantemir nu știa că Alexandru cel Bun nu a fost contemporan cu Teoctist I; că limba slavonă era introdusă în Biserică și în cancelariile românești cu mult timp înainte de Alexandru cel Bun; că Marcu al Efesului nu putea să trimită mitropolit în Moldova; că Teoctist I nu a fost succesorul mitropolitului, care purta titlul de

Moldovlahias la Sinodul de la Florența și s-a unit cu romano-catolicii etc.

Câteva însă din aserțiunile lui Dimitrie Cantemir pot fi acceptate ca *adevăruri istorice*, dar cu unele lămuriri și acelea. Astfel, faptul că Teoctist I ar fi fost bulgar, că a fost diaconul lui Marcu al Efesului și că a fost lăudat pentru evlavia și ortodoxia lui.

Despre [Sfântul] Marcu, mitropolitul Efesului, supranumit *Evghenicul*/*Eugenicul*, știm că el a fost unul dintre cei mai puternici apărători ai Ortodoxiei la Sinodul de la Florența, datorită științei sale teologice, a elocinței sale, și prin credința cea tare și convingerile nestrămutate în dreptatea Bisericii căreia îi aparținea.

El nu a dorit să subscrie deciziilor acestui sinod, cu toate străduințele împăratului, ale patriarhului și ale colegilor săi, încât papa Eugeniu, când a fost informat de neclintirea lui Marcu, a exclamat: *Atunci nimic n-am făcut!*

După ce s-a întors la Constantinopol, Marcu a fost cel mai aprig luptător împotriva unioniștilor. A luptat activ împotriva lor și la Sinodul de la Constantinopol, din anul 1450[109].

Teoctist ar fi putut fi diaconul lui Marcu al Efesului. Se prea poate să fi fost un om învățat și evlavios. Ar fi putut să fie din Bulgaria. Însă noi credem că el a fost român și că a știut româna, pentru că altfel nu ar fi putut să fie mitropolit al Moldovei.

Nu credem însă nici că el a fost diaconul lui Marcu al Efesului, pentru că acesta nu a avut nicio relație cu Biserica Moldovei.

Mai degrabă putem crede, că el a fost chemat în Moldova de Grigorie Țamblac, care îl cunoștea sau căruia îi era rudă, căci, după cum știm, și Țamblac era bulgar.

Sau poate că Teoctist a emigrat de peste Dunăre în Muntenia sau Moldova, fiindcă exista un curent de emigrație despre care vom vorbi mai departe. Teoctist I însă a fost bine apreciat în Moldova, și pentru meritele sale a devenit mitropolit, după moartea lui Țamblac.

Mitropolitul Grigorie Țamblac, conform istoriei Mănăstirii Neamț, e înmormântat în Biserica mare a mănăstirii.

---

[109] Meletie, *Istoria Bisericii*, tomul al III-lea, parte a II-a, p. 40.

Părintele Andronic încheie astfel detaliile despre egumenia lui Țamblac: „Iar mormântul lui este alături de cel al părintelui Siluan, în pridvorul din mijloc, unde sunt două pietre alăturea, în partea dreaptă, înaintea icoanei Sfintei Înălțări [a Domnului]”[110].

Tot aici, părintele Andronic spune, că de la mitropolitul Grigorie Țamblac a rămas în Mănăstirea Neamț o Liturghie slavonă scrisă de către el și semnată încă de când era mitropolit al Kievului și că acea liturghie se păstrează în Biblioteca slavonă a mănăstirii.

În această vară, eu am vizitat mănăstirea Neamț și am revăzut toată biblioteca slavonă a mănăstirii, însă nu am găsit această liturghie.

Pentru a găsi un răspuns, m-am adresat autorului istoriei mănăstirii, care acum trăiește în Basarabia, în mănăstirea moldovenească de acolo, care e numită *Noul Neamț*, și i-am cerut explicații despre această Litughie și despre inscripția de pe ea.

Și apropo de *părintele Andronic*. El e originar din Moldova, a intrat în mănăstirea Neamțului în 1831, unde s-a călugărit și unde a devenit unul dintre cei mai cuvioși monahi ai mănăstirii.

Și el, cu o râvnă extraordinară, împins de un nobil instinct, acela de a cunoaște trecutul mănăstirii, s-a ocupat de studierea documentelor ei, care erau foarte numeroase, și pentru cele slavone a fost ajutat de un alt părinte, de duhovnicul Chiriac, care cunoștea limba slavonă și care a tradus multe cărți din limba slavonă, unele fiind tipărite iar altele rămânând manuscriptice[111].

Rezultatul ostenelilor lui Andronic a fost *istoria Mănăstirilor Neamț și Secu*, scrisă și sub o formă scurtă și sub una prelungită.

---

110 În urma reparațiilor făcute în Biserica mare a mănăstirii Neamț, acum nu mai există acele două pietre. Ele au fost îndepărtate sau au fost incluse în podeaua Bisericii, pentru că aceasta a fost pardosită, în mod integral, cu lespezi de marmură.

111 Chiriac era un român originar din Șistovul Bulgariei. El venise în Moldova, încă din copilărie, împreună cu tatăl său, cu ocazia unui război între Rusia și Turcia. Tatăl său a fost primit în Moldova și a fost preot în Bârlad. Chiriac, de timpuriu, a fost dat la mănăstire, unde s-a făcut monah și s-a distins prin râvna sa pentru literatură.
El a tradus mai multe cărți în limba română, printre care: *Praștia* și *Cronograful* Sfântului Dimitrie al Rostovului, care s-au tipărit la Mănăstirea Neamț. A tradus și cronica lui Baroniu, o carte voluminoasă, în mai multe tomuri, in folio, pe care am văzut-o în mănăstire și care era scrisă de mâna lui.
A trăit în mănăstirea Secu și eu l-am întâlnit în anul 1872 pentru ultima dată, când era obosit de bătrânețe. A murit cu 5-6 ani în urmă.

Cea pe scurt are titlul: „Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu, adunată în scurt”.

Această lucrare e sub forma unei broșuri, in folio, de numai 9 file, și a fost tipărită la Mănăstirea Neamț în 1857. Ea a fost adăugată *Ceaslovului* tipărit tot aici.

Într-o altă lucrare însă, Andronic a expus mult mai pe larg istoria mănăstirilor și a dat date despre starețul Paisie[112], care a reunit cele două mănăstiri sub aceeași administrație duhovnicească și economică.

Aceasta se păstrează, în manuscris, în biblioteca mănăstirii Neamț, de unde mi-am tras și eu o copie.

Spre deosebire de numele care i se dă, noi vom numi această variantă: *cea mijlocie*.

În anul 1858, părintele Andronic a făcut o călătorie la locurile sfinte din Athos și Ierusalim. Când s-a întors însă în 1859 a găsit multe transformări în Moldova: averile mănăstirii erau secularizate, administrația mănăstirii era făcută de un comitet, și acest comitet a refuzat să îl includă pe Andronic între viețuitorii mănăstirii, spunându-i că pentru aceasta trebuie să ceară *autorizarea ministerului*.

Acest lucru l-a mâhnit foarte mult pe părintele Andronic și el, cât și alți părinți nemulțumiți de reformele făcute în mănăstire, au trecut în Basarabia, unde guvernul rus le-a dat loc de petrecere pe o moșie a mănăstirii Neamț, numită *Chițcani* și unde a format mănăstirea de acum: *Noul Neamț*.

Aici, Andronic și-a continuat istoria Mănăstirilor Neamț și Secu, compunând o lucrare voluminoasă, formată din mai multe tomuri in folio, și în care sunt reproduse urice [documente] și hrisoave ale mănăstirii, pe care el le copiase încă de pe când trăia în Mănăstirea Neamț.

La cererea mea, ca să îmi lămurească mai multe date despre Țamblac, între care și cele referitoare la Liturghia rămasă de la el, și despre care părintele Andronic vorbise în istoria *de mijloc*, acesta a fost de o rară abnegație și cu un viu interes pentru știință, mi-a comunicat tot ce știa despre Țamblac, atât de prin cărțile bibliotecii mănăstirii Neamț, cât și de la autori ruși.

---

112 A se vedea: http://ro.orthodoxwiki.org/Paisie_de_la_Neam%C5%A3.

Mi-a trimis astfel 6 coli de hârtie, scrise cu mâna lui. Despre *Liturghia* lui Țamblac, pe care nu am mai găsit-o, iată ce mi-a spus:

„La începutul anului 1857, când eu am copiat inscripția din *Liturghia* lui Țamblac, cartea aceasta era în biblioteca mănăstirii, care era sub clopotniță (adică *cea slavonă*) și care cuprindea multe cărți scrise de mână”.

Și mi-a trimis și copia acelei inscripții, spunându-mi totodată ce cuprindea Liturghia lui Țamblac:

„el [Țamblac] a scris-o cu mâna, foarte frumos, în limba slavonă și ea cuprindea:

Rânduiala sfințirii Bisericii; Rânduiala facerii și sfințirii Sfântului Mir; Rânduiala hirotoniei arhiereilor, a preoților, ierodiaconilor și a hirotesiilor; Desființarea hirotoniei preotului celui nevrednic; Blestemele ce s-au obișnuit a se săvârși de sfânta, soborniceasca și pravoslavnica noastră Biserică asupra tuturor ereticilor, în fiecare an, în duminica Ortodoxiei și altele[113].

Pe dosul filei 340 (TM) a acestei cărți există o însemnare a sa [a lui Țamblac]: <Cie wсвшеиїе цркви писаχ азъ р8кою мwею смерениыи Григорїи Цамблака митрополитъ Кїевскїи и Галицкїи и всеа Рwсїи>, adică: <Această sfințire de Biserică am scris-o eu, cu mâna mea, smeritul Grigorie Țamblac, Mitropolitul Kievului, al Galiției și al întregii Rusii>.

La inscripția aceasta a lui Țamblac mai sunt adăugate alte câteva rânduri dar, în mod învederat, ele sunt o adăugare ulterioară și foarte proastă, pentru că ea contrazice și gramatica și istoria. De aceea nu vom pune aici [aceste rânduri], ci vom vorbi despre ele în alt loc[114].

---

[113] După cum se observă avem de-a face cu un *Arhieraticon*.

[114] Despre posibilitatea *pierderii* acestei cărți valoroase, părintele Andronic ne-a comunicat următoarele:

„În anul 1865, pe un lipovean și anume pe *Cornei de la Vilcov*, care ne aducea pește la mănăstirile noastre, când eram și noi acolo, l-am văzut vânzând o carte mare, dintre cele vechi, în limba slavonă, scrisă de mână, cu învățăturile pustnicești către monahi ale Sfântului Vasile [cel Mare], pe care am cunoscut-o ca fiind din biblioteca mănăstirii și am făcut tot ce mi-a stat în putere ca să o cumpăr.

El spunea că a cumpărat-o de la *un mezat* [o licitație publică] făcut în târgul Neamțului, arătându-mi și adeverința nr. 884, din 10 aprilie 1865, de la comisia târgului din Neamț, cu pecete, în care comisia adeverea că a primit 15 galbeni pentru 120 de cărți, și era iscălită de „Lazăr Teodoru” și un altul, al cărui nume nu l-am putut desluși.

De aceea, de la Țamblac trebuie să fi rămas multe cărți slavone în mănăstirea Neamț. Poate că unele cărți ale sale se aflau alături de manuscrisele slavone, care se păstrează până astăzi în biblioteca mănăstirii Neamț.

Însă nu putem să afirmăm acest lucru cu tot sufletul, pentru că manuscrisele slavone de aici, mai toate aproape, nu au nici început și nici sfârșit.

Ceea ce putem să afirmăm e faptul, că unele dintre ele păstrează numele scriitorului lor și anume pe cel al lui *Gavriil*, care era contemporan cu Țamblac.

Vom aminti aici, spre exemplu, sbornicul slavon, în care se află și *Viața Sfântului Ioan cel Nou*, care e scrisă de Țamblac.

Sbornicul acesta însă a fost scris de către Gavriil în luna septembrie a anului 1438 (6947 de la facerea lumii), adică în timp ce Țamblac era mitropolitul Moldovei. În catalogul nostru, sbornicul la care ne-am referit acum are numărul 106.

Rezumând acum, după tot ceea ce am găsit despre viața lui Grigorie Țamblac în izvoare românești, slavone, rusești etc., spunem următoarele:

Însă n-am putut să cumpăr cartea [de la lipovean], pentru că cerea 30 de ruble pe ea și eu nu aveam acești bani.
De atunci nu l-am mai văzut pe aici. Dar am găsit, la alții, vândute încă 18 cărți de către acest lipovean, între care și una de psaltire, scrisă de către mâna mea, și dăruită de către mine Bisericii celei mari a Neamțului, încă din anul 1844.
Încă și o Evanghelie tipărită în anul 1693 de către mitropolia Ungrovlahiei, în limba greacă și română, dăruită Mănăstirii Bogdana de către Constantin Duca Vodă, precum se scrie în ea, am făcut tot posibilul să o răscumpăr, și am înzestrat cu ele biblioteca acestei Sfinte Mănăstiri *Noul-Neamț*".
Observăm de aici, că lipovenii fiind fanatici pentru cărțile slavone, au acaparat cele mai prețioase cărți slavone de prin mănăstirile noastre. Căci ei numai pe cele vechi, anterioare veacului al XVII-lea, le credeau *adevărate cărți bisericești ortodoxe*, crezând că cele mai noi sunt *eretice* și *corupte*.
Monahii noștri însă fiind necărturari [fără școală], necunoscând valoarea cărților vechi, indiferent de limba în care erau scrise, fiind ademeniți de banii lipovenilor, au înstrăinat din mănăstirile noastre acele cărți, pe care le considerau *netrebuitoare* pentru ei.
Multe dintre cărțile acestea au fost luate de la noi și de către călători străini, cu precădere ruși.
În anul 1858, un librar rus din Kiev a cutreierat toate mănăstirile Moldovei adunând manuscrisele vechi slavone scrise pe pergament.
Mi s-a spus că de la o mănăstire a dobândit un tetraevanghel slavon, scris foarte frumos, numai pentru că i-a promis egumenului mănăstirii că are să-i mijlocească o decorație rusească.
Cu toate aceste *prădări* ale bibliotecii mănăstirii Neamț, s-au păstrat aici o însemnată colecție de manuscrise vechi slavone, pe care noi le-am descris într-un catalog, în toamna anului 1883.

El a fost român de neam și s-a născut în Târnovo, în Bulgaria. Și-a făcut educația la Constantinopol, unde a fost și călugărit.

În calitate de *ieromonah* a fost trimis de către patriarhul Matei al Constantinopolului, la începutul veacului al XV-lea, în Moldova, ca împuternicit al patriarhiei, pentru a stabili *pacea bisericească* între *Biserica Moldovei* și *Patriarhia de la Constantinopol*.

După ce a împlinit această misiune, Țamblac a rămas în Moldova ca *prezbiter* al marii Biserici a Moldovei și ca *profesor* la *școala domnească* din Suceava.

În anul 1407 s-a dus în Litva și a devenit mitropolitul Kievului, cu jurisdicție asupra Rusiei apusene și a Galiției.

Pe la anul 1420, retrăgându-se din scaunul mitropolitan, a plecat în Serbia și a devenit egumen al lavrei *Deciana*.

Pe la anii 1431-1432 a revenit în Moldova, unde a fost atașat Bisericii celei mari a mitropoliei din Suceava, și apoi, în curând, a fost ales mitropolit al Moldovei.

Cea dintâi măsură bisericească pe care a luat-o în această calitate a fost aceea de a rupe relațiile mitropoliei Moldovei cu patriarhia de la Constantinopol și să reînnoade vechile relații cu Arhiepiscopia autocefală a Ohridei.

Pe la anul 1440 și-a luat și egumenatul mănăstirii Neamț și de acolo a continuat să conducă mitropolia Sucevei, până la moartea sa, care s-a petrecut în anul 1450.

Acum ne mai rămâne datoria să vorbim despre mai multe scrieri, pe care Țamblac le-a lăsat posterității.

Însă, mai înainte de a face acest lucru, trebuie să vorbim despre starea culturală și literară de la acea vreme din Moldova și din întreaga Românie și despre cei care o produceau.

Se știe faptul, că deși românii aveau limbă proprie, nu aveau parte de carte [în limba lor], și încă din vechime au preluat limba slavonă, de la cei din sud, cu care au avut relații politice și bisericești.

Și, se vede treaba, că au trăit mult timp împreună, încât românii se considerau ca făcând parte din familia popoarelor slave.

Această deprindere cu limba slavonă a dus la faptul, ca și după înființarea domniilor românești, în secolele XIII și XIV, cartea slavonă să fie folosită și în Muntenia și în Moldova, precum ne dă mărturie uricele domnești și inscripțiile din acele veacuri, care au ajuns până la noi.

Se naște acum întrebarea: pentru ce românii, după formarea statelor românești, au purtat jugul moral al unei limbi străine și neînțelese de către popor și cunoscută doar de aceea care o învățau asiduu, pentru a ajunge cărturari, scriitori, dascăli și preoți?

Pentru ce a trebuit să mai treacă ceva timp, până în veacurile XVII și XVIII, pentru ca românii să scrie cărți în limba lor, și pentru Biserica lor, și pentru trebuințele sociale și pentru cultura lor intelectuală?

Această deprindere a românilor cu limba slavonă s-a bazat pe *o tradiție tenace* și *fără nicio rațiune*, care a luptat împotriva *necesității organice* a românilor de a avea cărți în limba lor?

Pentru ce niște bărbați luminați ca Țamblac și ca Teoctist, care știau că toate celelalte popoare, printre care ei au trăit și pe care le cunoșteau și anume: grecii, bulgarii, rușii, sârbii au carte în limba lor, au ezitat să pună pentru români *fundamentele cărții în limba română* și să lase posterității *primele încercări de carte românească*, când ei *au vorbit* și *au predicat în limba română*?

Dar ca să răspundem la aceste întrebări trebuie să ne aducem aminte următoarele:

1) că la acea vreme *egoismul național* [*conștiința națională*, după cum se spune astăzi] nu se deșteptase încă la români.

Noi ne conduceam după fraternitatea evanghelică, care îl făcea pe om să iubească toate națiunile, mai ales pe cele care au o credință cu noi.

Cartea era pe atunci *un lucru sfânt*. Și ea avea relație stânsă cu Biserica și cu credința, încât limba în care se scriau cărțile era aceea a Bisericii căreia îi aparținea poporul.

Iar pentru că românii țineau de o Biserică, care era comună și slavilor, cu care trăiseră împreună multe

veacuri, de aceea considerau că limba Bisericii lor trebuie să fie tot slava, chiar dacă puțini o înțelegeau.

Dascălii lor, slavi de origine, în mod negreșit că îi întărea în această idee.

2) Pe la finele veacului al XIV-lea, turcii ocupaseră pe rând provinciile creștine din răsăritul Europei, Tracia, Macedonia, Tesalia, Bulgaria, Serbia.

Iar dominația asupra lor a început prin acte barbare, pentru că turcii i-au ars pe creștini, i-au ucis, i-au prădat de averi, le-au dărâmat Bisericile și Mănăstirile.

Groaza în fața acestor bestialități i-a determinat pe mulți oameni cărturari, preoți și monahi, de naționalitatea română cât și de cea slavă, să caute scăpare în țările române de dincoace de Dunăre, și de a se împrieteni cu diverse persoane și de a funcționa pe la Biserici, ca dascăli de copii și ca slujitori bisericești.

Mulți dintre aceștia, monahi, și-au găsit scăparea în munți, unde au înființat schituri și apoi mănăstiri, atât în Muntenia cât și în Moldova[115].

Și vom da câteva exemple:

Pe la finele secolului al XIV-lea, Sfântul Nicodim [cel Sfințit, de la Tismana][116], originar din Serbia, a venit de la Sfântul Munte [Athos] și s-a stabilit în

---

[115] Domnul Constantin Ios. Jireček, în *Istoria Bulgariei* (*cf.* ed. ru., de la Odesa, 1878, p. 450-454), descriind ultima catastrofă a regatului Bulgariei și a orașului Târnovo spune, că în anul 1393, Baiazid, luând capitala Bulgariei cu asalat, a transformat Bisericile, o parte în geamii, iar o parte în băi și grajduri, Sfintele Moaște au fost aruncate și arse, preoții izgoniți, palatul regal a fost ars, patriarhul Eutimie/ Eftimie a fost alungat din casa sa, amenințat cu moartea și apoi exilat.
Boierii, în număr de 110, au fost uciși într-o Biserică, unde au fost chemați la consultări cu noul comandant turc.
Toți locuitorii de frunte din Târnovo au fost strămutați în provinciile Orientului și, în locul lor, au fost aduși coloniști turci.
Cu această ocazie, toți ucenicii patriarhului Eutimie/Eftimie s-au răspândit în Rusia și Serbia (noi adăugăm: *și în România*) și au dus cu ei cărți bulgărești, după cum învățații greci au îmbogățit Apusul cu clasicii antici după căderea Constantinopolului.
Descriind bătălia de la Vidin și modul cum a cucerit Baiazid acea cetate, în anul 1398, autorul nostru spune că turcii au transformat în pustietăți provincii întregi și pretutindeni au ars Biserici și Mănăstiri.
Locuitorii de la șes au fugit în munți și acolo au înființat noi orașe. Mulțime de popor însă, împreună cu boierii și cu clerul, au emigrat în Valahia, în Ungaria și în Serbia.
Foarte mulți bulgari, mai ales cei care erau bogomili, au primit islamul (Idem, p. 461).
[116] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicodim_de_la_Tismana.

pustietățile Olteniei, ridicând aici două mănăstiri: *Vodița*[117] și *Tismana*[118].

Mănăstirea Neamțului [119], după cum am spus anterior, a fost fundată la finele veacului al XIV-lea de către 3 monahi veniți din Răsărit.

Mănăstirea Bistrița [120], din Moldova, a fost înființată pe la începutul veacului al XV-lea de către Alexandru cel Bun, tot la îndemnul monahilor emigrați de peste Dunăre, precum deducem din pomelnicul slavon ce s-a făcut la întemeierea mănăstirii, și care a fost purtat de către acei monahi prin toate țările slave de la sud și nord, pentru a strânge milostenie, după exemplul monahilor din Orient.

Tot atunci, alți monahi veniți din Orient au fundat sihăstrii prin munți, la Bisericani, iar apoi o mănăstire. Și de aceea s-a numit *Bisericani*[121], pentru că aici s-a instituit modul de viață al *neadormiților*, adică slujeau zi și noapte.

De asemenea s-a înființat și sihăstria și mănăstirea Pângărați, numită astfel de la *sihastrul Pangratie*, care se nevoia în muntele, care, până astăzi, poartă numele său.

Pobrata/Probota[122]e cea mai veche mănăstire din Moldova, numită, la început: *Mănăstirea de la Poiană*, și a fost zidită tot pe la finele secolului al XIV-lea.

Pe la începutul veacului al XV-lea, Alexandru cel Bun a zidit mănăstirea Moldovița[123] în Bucovina.

Munții în care s-au nevoit mulți sihaștri veniți din Orient și care poartă până astăzi numele lor se numesc: Simeon, Gherman, Pangratie, Pahomie, Chiriac etc.

---

[117] Idem:
http://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Vodi%C8%9Ba.

[118] *Cf.* Viața Sfântului Nicodim, București, 1883.
A se vedea și:
http://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Tismana.

[119] A se vedea: http://neamt.mmb.ro/.

[120] Idem:
http://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Bistri%C8%9Ba_%28jude%C8%9Bul_Neam%C8%9B%29.

[121] Idem:
http://www.neamt.ro/Info_utile/Manastiri/M-rea_Bisericani.htm.

[122] Idem:
http://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Probota.

[123] Idem:
http://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Moldovi%C8%9Ba.

Mănăstirea Agapia[124] poartă numele primului sihastru de aici, *Agapie*, care s-a nevoit pe locul unde era schitul Agapia din deal.

Toate mănăstirile noastre vechi au și ele întemeierea minunată a mănăstirilor vechi din Orient.

Unuia i-a arătat Dumnezeu, în vedenie, unde să zidească mănăstirea, precum Sfântului Nicodim. Și Tismana a fost zidită în locul indicat în vedenie, adică la *Pișetori*, adică acolo unde curge un izvor dintr-o peșteră și cade jos, de pe stânci.

Altora li s-a arătat Maica Domnului și le-a arătat locul unde a dorit să fie Mănăstirea și Biserica sa, precum sihaștrilor de la Bisericani.

Altora li s-a arătat un Înger, care cânta noaptea într-un arbore, și el le-a arătat locul și le-a spus numele patronului viitoarei mănăstiri.

Minunile care au stat la baza altor mănăstiri au legătură cu Icoanele făcătoare de minuni, după cum s-a petrecut, adesea, în Muntele Athos.

Toate aceste mănăstiri și cele înființate de domni și de boieri au slujit drept azil pentru călugării emigrați din Orient, care au transplantat în România ascetismul monahismului oriental și au fost focare de cultură religioasă și de carte slavonă.

Monahii emigrați din țările orientale, atât români cât și slavi, care erau educați și învățați din copilărie în limba slavonă, au adus-o cu ei și au întărit-o în mănăstiri.

Mănăstirile erau pe atunci școlile unde se formau slujitorii bisericești români. Aici erau educați viitorii episcopi și mitropoliți, care știau limba slavonă, și pe care, mai apoi, o propagau prin școlile de la episcopii și mitropolii, în orașe, ba chiar și la sate, în școlile înființate de boieri pe moșiile lor.

Din aceste *școli mici* ieșeau pe atunci *micii cărturari*, adică *diecii* [copiștii/secretarii] de cancelarie, *țârcovnicii* și *popii*.

Cultura care se putea învăța în școlile slavone din mănăstiri consta în:

a) citirea cărților slavone după care se slujea în Biserică, adică a Ceaslovului, a Psaltirii și a altor cărți bisericești;

---

[124] Idem: http://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Agapia.

b) învățarea cântărilor bisericești din niște cărticele care conțineau colecții de imne, numite *Osmoglasnice* sau *Catavasiere*.

c) noțiuni de gramatică slavonă, pe baza citirii din Sfânta Scriptură și din Sfinții Părinți, pentru ca elevii să ajungă să înțeleagă perfect limba slavonă și să o scrie.

Și se observă acest fapt în cazul multor episcopi și mitropoliți, care înțelegeau bine limba slavonă, deși unii scriau destul de stricat în limba slavonă.

Limba slavonă s-a învățat în Moldova până în timpul principelui Dimitrie Cantemir, care spune următoarele:

„De aceea, nici fiii boierilor nu învățau altă limbă decât cea slavonă, în care, după ce se deprindeu să citească, pentru că nu aveau de unde învăța alte științe, trebuiau să învețe, pe de rost, *Orologiul* Bisericii Ortodoxe, Octoihul și Psaltirea.

După aceea li se explica Evanghelia, Faptele Apostolilor, *Pentateuhul* sau cele cinci cărți ale lui Moise, și celelalte cărți din Vechiul Testament, dar acestea foarte rar.

Totul era numai ca să priceapă ceva din Biblie...și rar învăța cineva gramatica limbii slavone”[125].

Monahii cărturari din mănăstiri, mitropoliții și episcopii, precum și dascălii mireni prin orașe și sate, se ocupau cu copierea cărților slavone necesare în cult și a *sbornicelor*, adică *a colecțiilor de predici* ale Sfinților Părinți.

Aceasta era și o ocupație profitabilă, pentru că, pe atunci, cărțile erau rare și scumpe. O mulțime de astfel de copiști trăiau din această meserie. Biblioteca bisericească, care avea nevoie de astfel de copiști, era numeroasă.

Și vom enumera aici lista cărților slavone scrise pe atunci, și ale căror resturi se păstrează în unele biblioteci mănăstirești din România.

Astfel: *Ceaslovul*, *Psaltirea*, *Tetraevanghelul*, *Praxa* sau *Apostolul*, *Angherestul* sau *Octoihul*, *Triodul*, *Trifologhiul* sau *Trifoloiul*, numit, mai apoi, *Antologhionul*, care cuprinde slujbele anuale ale sărbătorilor, *Penticostarul* sau *Triodul florilor*, 12 Minee lunare, *Osmoglasnicul* sau *Prescurtarea din Octoih*

---

[125] *Descrierea Moldovei*, București, 1875, p. 170.

pentru cântăreți [Catavasierul], *Pravila cea mare* sau *Nomocanonul*, adică legile împărătești bizantine și canoanele sinoadelor sau precum, fără logică, au tradus vechii traducători români: „îndreptarea legii”, *Tipicul, Sbornicele* și *Viețile și învățăturile Sfinților Părinți* etc.

Și, mai toate, sunt cărți voluminoase. De aceea, pe unii dintre copiști îi vedem că s-au ocupat de acest lucru toată viața.

Astfel, spre exemplu, pe monahul Gavriil, de care am pomenit mai înainte, care a fost contemporan cu Țamblac, îl găsim copiind cărți de pe la anul 1429, când a copiat un *Tetraevanghel* pentru domnul Alexandru cel Bun, manuscrins care astăzi se află în biblioteca de la Oxford[126], și până pe la anul 1450.

Și numele acestui copist apare pe mai multe manuscrise în limba slavonă existente în bibliotecile mănăstirești de la noi.

3. Un alt motiv pentru care curentul slavon a persistat la noi a fost frica de romano-catolicism.

Principele Dimitrie Cantemir, când spune că după sinodul de la Florența, mitropolitul Teoctist și cu Alexandru cel Bun s-au sârguit să stârpească tot aluatul romano-catolic din Biserica Română, și să scoată din ecuație orice posibilitate ca tinerii să citească sofismele latine, deși greșește la *nivel de detalii*, are însă dreptate în *teza fundamentală*.

Pentru că, în țară, mai ales după sinodul de la Florența, s-a întărit frica de propaganda romano-catolică, și asta s-a petrecut nu numai *la noi*, ci *în toate țările ortodoxe*.

Papii romani, deși nu au putut *să unească* Bisericile, deși deciziile de la Florența au fost *combătute* și *anatematizate* de către ortodocși în toate țările, deși dezbinarea între Ortodoxie și romano-catolicism a devenit mult *mai mare*, *aprigă* și *decisivă*, totuși papii romani au luat *de bune* și drept *valabile* deciziile florentine și, în aparență, făcându-se că *nu dau importanță* deciziilor ulterioare luate în Ortodoxie, au început cu toate mijloacele morale, materiale și politice să propage unirea florentină și să formeze *biserici unite*

[126] Pumnu, *Privire repede [succintă] asupra proprietăților mănăstirilor din Bucovina*, p. 26.

cu Roma printre greci, printre popoarele slave, care erau dominate de națiuni romano-catolice precum italienii, germanii sau polonezii.

Acolo unde nu biruiau *cu amenințări*, se impuneau *prin forță*, închizând Biserici ortodoxe și persecutând clerul ortodox.

Iar, în atare situație, limba slavonă i-a legat și mai mult pe ortodocși. De aceea, orice mică abatere de la slujba veche a Bisericii era privită ca *o înclinare* spre romano-catolicism.

Și, într-o asemenea situație, cine se mai putea gândi să schimbe limba de cult a românilor, când slava era limba tuturor popoarelor ortodoxe din regiune?

Iar slava fusese cizelată timp de 600 de ani, ea având o literatură bisericească destul de bogată, modelată și acomodată chiar prin sforțări uneori cu limba greacă bisericească.

Termenii slavoni bisericești și dogmatici aveau o mare precizie filologică și dogmatică după exemplul celor grecești.

Iar în slavonă erau traduse, deși cu unele locuri neclare, toate cărțile serviciului bisericesc anual, toate acestea formând o bibliotecă însemnată.

Cărților bisericești de slujbă li se adăugau operele celor mai mari Sfinți Părinți, în greacă și slavonă, precum Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Grigorie al Nyssei, Hrisostom, Damaschin, asceții Efrem și Isaac Sirul, Ioan Scărarul și mulți alții.

Apoi li se adăugau acestora numeroase *Sbornice* sau *Cuvinte* ale Părinților Bisericii, care se citeau la slujbă, *Nomocanoane* sau *Pravile bisericești* și *Letopisețe bizantine*, care cuprindeau date despre istoria Bisericii și despre cea a imperiului creștin al Răsăritului.

Ideea de a traduce toată această bogăție literară într-o limbă vulgară, necultă și săracă, ca cea a poporului român, dascălilor slavoni li se părea a fi un lucru *imposibil* și chiar *primejdios* pentru Ortodoxie.

Această îngrijire față de Ortodoxie și de prezervarea limbii slavone, care era văzută ca făcând parte din elementul nostru ortodox, a durat în Moldova și Muntenia câteva secole.

Cartea în limba română, din acest motiv, a apărut în scrieri particulare de nivel social, pe la sfârșitul

secolului al XVI-lea, iar în Biserică pe la mijlocul secolului al XVII-lea, și aceasta numai sub forma *cărților de predici*.

Fiindcă poporul român credincios avea nevoie să audă predica în limba română și cu predica în limba română era deprins de mult.

Și în Muntenia, cât și în Moldova, primele cărți în limba română sunt câte o *Carte de predici* sau o *Cazanie*, una fiind tipărită la Iași, sub domnia lui Vasile Vodă, iar cealaltă în Muntenia, sub domnia lui Matei Basarab.

Toate celelalte cărți bisericești au continuat, pentru ceva timp, să fie în slavonă.

Când mitropolitul Dosoftei[127] a publicat, pe la sfârșitul secolului al XVII-lea, întâia oară Liturghia [în limba română], iar Șerban Cantacuzino, în Muntenia, tot pe atunci, a publicat prima oară Sfânta Scriptură în limba română, au cerut amândoi, în prealabil, binecuvântare patriarhală.

[Sfântul] Dosoftei a cerut binecuvântare de la patriarhul Partenie al Alexandriei, care se afla la Iași, iar Șerban Cantacuzino a cerut binecuvântarea patriarhului Dositei al Ierusalimului, pentru ca, la o adică, să se poată justifica contra celor care huleau *noutatea* aceasta, adică faptul de a traduce sfintele și dumnezeieștile rugăciuni și cuvântul lui Dumnezeu în limba comună a poporului.

Pentru că doreau să îi convingă pe toți, că prin această traducere a cărților sfinte în limba română nu se strică legea creștină. Și tocmai de aceea au avut nevoie de binecuvântare patriarhală.

4. Cu timpul, creștinii din imperiul otoman s-au învățat cu stăpânirea turcilor și au văzut că pot trăi și alături de ei. De aceea și-au rezidit Bisericile și Mănăstirile, și au încetat să mai emigreze, din sud, peste Dunăre, în România.

Astfel cultura limbii slave în România a început să se diminueze, limba slavonă a degenerat, pentru că a fost coruptă de limba română.

Pentru că dorința românilor de a avea carte în limba lor începe să se manifeste spre sfârșitul secolului

[127] A se vedea: http://ro.wikipedia.org/wiki/Dosoftei.

al XV-lea sau pe la începutul secolului al XVI-lea, cu precădere în cadrul românilor emigrați în Moldova din țările slave din sud.

Și am tras această concluzie din resturile unei cărți românești descoperită de curând. E vorba de manuscrisul publicat de *Academia Română* sub numele de *Codicele voronețean*.

Codicele acesta este *o praxă*, după cum se numea în vechime cartea bisericească pe care, acum, o numim: *Apostol*, pentru că ea începe cu cuvintele: πράξεις τῶν Αποστόλων / *Faptele Apostolilor*.

Multiplele rotacisme ale codicelui, cuvintele și forme slave, articolul *lu* în loc de *lui*, ortografia foarte veche, de asemenea forma literei

și întrebuințarea ei, precum și litera ρ nevocalizată și care are o formă diferită, pe care scriitorii de la sfârșitul secolului al XVI-lea o puneau deasupra rândului, toate acestea așadar arată *vechimea cărții* iar scriitorul ei poate fi un român din țările balcanice, pentru că nu e nici muntean și nici moldovean.

Pe multe dintre rotacismele codicelui noi le considerăm *sforțări ortografice* pentru a exprima sunetul macedo-românesc *ni* (*gni* în franceză), ca spre exemplu în cuvintele:

тиꙶре (tigne) мъꙶрѕнче (măgnânce) їнраинте (gnainte), спѹнри (spugni) etc.

Însă această încercare de a scrie în limba română nu a reușit ci a rămas numai ca *un experiment izolat*. Și codicele nu a fost luat în seamă, ci a fost uitat, și s-a păstrat, în mod minunat, pentru a ajunge până la noi.

5. Curentul slavon în România a prins din nou putere, la sfârșitul secolului al XVI-lea și, în parte, în secolul al XVII-lea, printr-o nouă emigrare în Moldova a cărturarilor și monahilor slavi dar, de această dată, nu *din sud*, ci *din nord*.

Ajungându-se la *uniație* în Galiția și Rusia apuseană, care era promovată de către iezuiți și susținută de guvernul polon din motive politice, aceasta a produs multe dureri ortodocșilor.

Și anume: li s-au închis Bisericile, li s-au luat averile bisericești și li s-au dat iezuiților; Bisericile ortodoxe, în unele locuri, erau arendate evreilor; ortodocșii au fost lipsiți de drepturi politice; s-a semănat și nutrit vrajbă între mitropoliții și episcopii ortodocși, până ce, în cele din rumă, *uniația* a copleșit Ortodoxia și i-a luat locul.

Bisericile ortodoxe, în integralitatea lor, au fost luate de către uniați, Mănăstirile ortodoxe au fost transformate în mănăstiri uniate, numite de către romano-catolici: *vasiliene*.

Domnii și boierii, precum și mitropoliții Moldovei au făcut tot posibilul ca să-i ajute pe ortodocșii din Galiția, pentru a rezista în lupta cu romano-catolicii.

Și i-au ajutat și la nivel politic și la nivel material.

Societatea ortodoxă înființată în Liov, sub numele de *Bratstvo*/*Frăție*, pentru ca să apere Ortodoxia, a fost foarte mult ajutată de către moldoveni.

Domnii și boierii erau membrii ai societății, le trimiteau bani, îi ajutau ca să tipărească cărți bisericești ortodoxe, le-au zidit în Liov Mănăstirea *Adormirea Maicii Domnului*, numită și *Voloșskaia*, adică *Moldovenească*.

Mitropoliții Moldovei aveau între titlurile lor și pe acela de „exarhi ai plaiurilor”, adică *ai țărilor limitrofe*, fapt pentru care au primit de la Constantinopol autoritatea duhovnicească de a priveghea și Ortodoxia din Rusia apuseană, mai ales din Galiția, unde mitropoliții noștri, nu odată, au hirotonit și trimis preoți.

Și aceasta, pentru că în Galiția ortodocșii nu mai aveau episcopi, fiindcă toți trecuseră la uniație.

Însă toate aceste eforturi ale ortodocșilor au rămas fără roade.

Ortodoxia, în Galiția, a fost înlocuită de uniație.

Societatea din Liov a fost desființată prin intermediul intrigilor iezuite, pentru că i-au făcut pe societari să nu se mai împace cu episcopul lor Balaban, și, în cele din urmă, au trecut și ei la uniație.

Iar Biserica moldovenească construită în Liov a devenit a uniaților și, mai apoi, a fost transformată în mănăstire romano-catolică, după cum e până astăzi.

Toți ortodocșii, care n-au consimțit unirii cu Roma, au emigrat în România ortodoxă, mai ales oamenii cărturari și monahii, fapt pentru care s-a întărit iarăși curentul slavon la noi, pentru că cei veniți la noi au devenit dascăli ai școlilor mănăstirești și episcopale și copiști de cărți slavone, care se întrebuințau în Bisericile din România, de asemenea secretari ai cancelariilor statului.

Limba slavonă a documentelor moldovene din acea epocă poartă urmele limbii rutene din Galiția, care e plină de cuvinte poloneze.

Însă, când cei din Galiția s-au obișnuit cu uniația, au încetat să mai emigreze în România, fapt pentru care limba slavonă a decăzut la noi și s-au împuținat și dacălii, care puteau să o predea în mod temeinic.

De aceea, pe la jumătatea secolului al XVII-lea, mitropolitul Varlaam al Moldovei[128], ca să dovedească cât de necesar e să creăm carte în limba română, spunea:

„Cu anevoie este a înțelege cartea altei limbi, atât pentru lipsa dacălilor ei, cât și a învățăturii. Căci pe cât erau oameni învățați mai de mult, pe atât nu mai învață nimeni acum”[129].

Și auzim și ce spunea mitropolitul Teodosie, al Țării Românești, și cum deplângea el lipsa cărților în limba română la anul 1680:

„Pentru noi este lucru de plâns și de jeluire, pentru că atât de mult a fost umilit și călcat în picioare poporul nostru românesc, care, odată, era între neamurile cele puternice, și între oamenii cei tari se număra, încât umilirea și ocărârea lui merge până acolo, că nu avem nici învățătură și nici știință, nici armată, nici legi și niciun obicei.

Și când spunem *români*, îi cuprindem aici și pe moldoveni, că toți dintr-o singur izvor suntem.

---

128 Idem: http://sfintiromani.mmb.ro/?sf=14.

129 Din *prefața* la cartea de predici a lui [Sfântului] Varlaam.

Căci ca niște nemernici și ca niște orbi ne învârtim și ne înveșmântăm de la străini și de la barbari, adică de la vrăjmașii neamului nostru, și cerem de la alții și împrumutăm și cărți, și limbă, și învățătură.

O, grea și dureroasă stare!”[130].

Însă, în această stare de decădere a învățării limbii slavone și în lipsa cărților în limba română, ce făceau oare românii și oamenii Bisericii, mai ales cei *de prin sate* sau *de la țară*, cum se spune acum?

La această întrebare ne răspund anecdotele păstrate până astăzi, despre *blasgoniile*, *becistniciile*, *bazaconiile* și *năstărâmbele* țăranilor bisericoși.

Pentru că găsim modul în care erau parodiate cântările și rugăciunile bisericești în limba slavonă, tot felul de substituiri de cuvinte ciudate, inventate și purtând o oarecare analogie cu cele slave, așa cum le percepea omul simplu.

Spre exemplu: „Oce nașca țașca, da bună-i budașca”.

Sau: „O ce nașe ije ese și ne b...Da prinde țarca, dă-i buliarcă și chliban”. O parodiere a rugăciunii *Tatăl nostru* în limba slavonă: „Otce nașu” etc.

Sau: „Ije, ije (seu mije, mije) panimatca. Koțobeica, cuțitele domnului, sabia curcanului, limbirici, custurici, cioc, boc, treci la loc”.

Tot cuvinte fără niciun înțeles, precum era atunci limba slavonă pentru poporul român, sunt repetate până astăzi în jocul numit *Mijorca*.

Eu cred că cuvintele repetate aici reprezintă o parodiere a Heruvicului, pe care dascălii de limbă slavonă îl începeau cu: Ije, ije.

Preoții de la țară inventau cuvinte pentru cântări și rugăciuni, amestecate cu slavona și româna, ajungând la înțelesuri chiar *imorale*.

Astfel, tradiția ne vorbește de un anume preot, care umblând cu icoana [Nașterii Domnului] în zi de ajun, împreună cu dascălul său, Filip, cânta: „Christos rajdaetse slavite. Șterge dalta Filipe”.

Iar dascălul îi răspundea tot prin cântare: „O ștersei, și în traistă o pusei, dar însă mă și fripsei”.

Iar preotul încheia prin a spune: „iaco proslavise”.

---

[130] A se vedea *prefața* la *Liturghia* pe care a publicat-o la București, în anul 7188 de la facerea lumii, adică în anul 1680 d. Hr.

Prosomia slavonă a Sfântului [Mare Mucenic] Gheorghe, care începe cu cuvintele:

ꙗко добла въ мѹченицѣхъ Страсто терпче Геѡргїе

pentru că nu era înțeleasă de către dascălii români a fost parodiată în următorii termeni, cântând-o ca pe o cântare religioasă:

„iacă Dobra cu papuci galbeni, strânge-o în brațe, Gheorghe, ș-o sărută și îi dă drumul să se ducă!”.

Un alt preot cânta, adresându-se către dascălul Pascal: „Dascăle Pascale, l-ai adus pe *behehe*?”. Dascălul răspundea: „Ba, naiba să te ia, că mi l-au luat și pe *mihoho*, și mi-au dat pe *bububo*”.

Tot tradiția ne spune, că erau preoți, care luau în mâini câte o carte slavonă și întrebau pe popor: „Oameni buni! Știți voi ce este în cartea asta?”.

Dacă ei răspundeau: „Nu știm!”, le răspundea că nici el nu știe. Iar dacă ei răspundeau că știu, preotul le spunea: „apoi, atunci, ce să vă mai spun eu?”. Și conversa cu ei despre alte lucruri și îi binecuvânta.

Alt preot, neștiind să citească slujba de prohodire a mortului, se închidea el singur, în Biserică, împreună cu cel adormit și lăsa poporul la ușa Bisericii. După ceva timp, deschidea ușa și îi invita pe credincioși să ducă mortul la groapă.

Preoții mai evlavioși își compuneau singuri rugăciuni, în care introduceau cuvinte și fraze slavone trunchiate, după cum le memoraseră, dar care nu aveau niciun înțeles și nicio legătură cu celelalte lucruri spuse în rugăciuni, asemănându-se rugăciunile lor cu descântecele bătrânelor vrăjitoare.

Exemplu de o astfel de rugăciune avem în cartea preotului Toader din Bodeșci, sub titlul: *Molitva, când naște femeia prunc*[131].

Țăranul român, care nu înțelegea nimic din aceste *blasgonii* [132] preoțești, avea rugăciuni românești tradiționale, și care aminteau de încreștinarea veche a românilor și de Dacia.

Unele dintre ele se păstrează în popor până astăzi.

[131] A se vedea *Cronica Hușilor. Apendice*, p. 96-97.

[132] *Prostii*, după cum numea poporul incult rugăciunile bisericești citite în limba slavonă.

Ca spre exemplu:

„Cruce-n casă,
cruce-n masă,
cruce-n tus[133] patru unghiuri
de casă.
Și nu-i *casă*,
ci-i *cetate*,
cu ușile ferecate,
cu ferestrele-n zăoate.
Șede în mijlocul casei
Sfântul Nichita[134],
care ține dracii de păr.
Cu straie scurte,
cu sabia scoasă,
și ne veghează,
ne priveghează de cu seară
până la cinioară,
de la cinioară
pân' la cântători,
de la cântători[135]
pân' la revărsat de zori" etc.

Sau:

„Cruce bună,
adoarme-mă!
Înger sfânt,
păzește-mă,
din greu somn
trezește-mă,
de duh rău
ferește-mă!".

Sau o alta către Îngerul păzitor:

„Înger,
Îngerașul meu,

---

[133] Toate.

[134] E vorba de Sfântul Sfințit Mucenic Nichita, episcopul Daciei, care a fost martirizat în timpul dominației goților păgâni asupra Daciei.
Alții însă, în loc de Nichita, îl pomenesc aici pe Sfântul Ioan Botezătorul: „Sfântul Ioan, nașul Domnului Dumnezeu".

[135] Se referă la cântările Utreniei, a slujbei de dimineață, care se făcea dimineața devreme, înainte de ivirea zorilor.

crucița lui Dumnezeu,
apără sufletul meu,
zi și noapte,
pân' la ceas de moarte!
Înger
păzitor de casă,
Dumnezeu cu noi la masă" etc.

Și se observă din acestea toate, pe de o parte, greaua neștiință a preoților, care erau cu totul neînvățați în ultima perioadă a slavismului în România, pentru că nu știau nici limbă slavonă și nici cărți în limba română nu aveau iar, pe de altă parte, se observă și frica față de calvinism a românilor, care pătrunsese în Transilvania și de acolo începuse să tipărească cărți eretice pentru români.

Însă toate aceste pericole i-au îndemnat atât pe cei din Muntenia, cât și pe cei din Moldova să tipărească cărți ortodoxe în limba română.

Lupta însă cu calvinismul, înrădăcinat adânc în Biserica noastră, a mai durat încă un secol, până ce cartea românească s-a format și a fost introdusă, în mod deplin, în Biserica Română, spre mulțumirea tuturora, în secolul al XVIII-lea.

Dacă din vremea lui Țamblac până înspre noi a mai trebuit să treacă încă 400 de ani pentru ca să ne dezbărăm de limba slavonă, atunci se înțelege faptul de ce nu îi cerem lui Țamblac, trăitor în secolul al XV-lea, să fi scris în limba română.

Și acum ne vom ocupa de scrierile lui Țamblac, pe care acesta le-a lăsat posterității.

7. *Scrierile lui Grigorie Țamblac*

De la Grigorie Țamblac ne-au rămas predici și panegiricile unor persoane, pe care el le-a iubit și stimat, toate scrise în limba slavonă.

Pe lângă *Cuvintele* de care am vorbit anterior, pe care el le-a rostit în Mitropolia Sucevei, în prima sa venire în Moldova, între sbornicele slavone ale Mănăstirii Neamț se mai găsesc următoarele:

a) În sbornicul nr. 20:

1. *Un cuvânt* – foarte lung – *spre lauda Sfântului Mare Mucenic Gheorghe*, intitulat: „al lui Grigorie monahul și prezbiterul și egumenul Sfântului locaș al Pantocratorului”.

Din titlul său se înțelege faptul, că a fost scris în Moldova și, fără doar și poate, a fost rostit de ziua hramului Mitropoliei din Suceava, care este închinată acestui Sfânt Mucenic, care, din vechime, e ocrotitorul armatei române.

2. *Cuvânt la luminata sărbătoare a purtării florilor (stâlpărilor) și despre aceea că între Evangheliști nu există nicio neconglăsuire și despre evrei*.

Și acest *Cuvânt* a fost semnat cu titlul: „Al lui Grigorie monahul și prezbiterul și egumenul locașului Pantocratorului”.

După titlu și acest cuvânt a fost scris în Moldova, ori la Suceava ori la Mănăstirea Namț.

b) În sbornicul slavon nr. 106, găsim:

3. *Martiriul sau muncirea Sfântului și Slăvitului Mucenic Ioan cel Nou, care a fost martirizat în Cetatea Albă* (Belgrad). S-a semnat: „A fost scrisă de Grigorie monahul și prezbiterul în Marea Biserică a Moldovlahiei”.

În lista lui Șevyrev apare, pe lângă titlul de mai sus și aceea, că este *egumen al mănăstirii Pantocrator*.

Însă o întreagă colecție de scrieri ale lui Țamblac s-au păstrat în sbornicele sârbești și rusești, care se află în mai multe biblioteci din Rusia.

Profesorul Șevyrev, care a studiat în detaliu opera lui Țamblac din sbornicele rusești ne spune:

„Lucrările lui Țamblac eu le-am studiat după două manuscrise aflate în *Biblioteca Sinodală*, sub nr. 384 (52) și 386 (308), amândouă în 4^0, de asemenea, în mare parte după marele *Ceti-minei* ale mitropolitului Macarie, unde, în afară de o carte, care cuprindea toate cuvintele lui Grigorie în tomul lui iulie, cu întreg titlul lor, [altele] sunt împrăștiate, cu precădere la sărbătorile în legătură cu care s-au făcut.

De asemenea, pe altele le-am citit după manuscrisele aflate în biblioteca lui I. N. Țarski, când ele aparțineau încă răposatului lor colector și el se afla în Moscova".

Și iată care sunt titlurile *Cuvintelor* extrase din manuscrise, după cum le dă Șevyrev:

„Ale lui Grigorie, smeritul monah și prezbiter".

Pe aceste cuvinte noi le-am prezentat deja și le-am raportat la timpul primelui lui veniri în Moldova. Aceste *Cuvinte* sunt în număr de 8, și nu le mai numim aici.

Ca arhiepiscop al Litvei, el a scris:

1. Cuvântul rostit la mormântul mitropolitului Ciprian, la Moscova, unde se semnează: *egumen al Plinairului*.
2. *Cuvânt la slăvita Înălțare a Domnului nostru Iisus Hristos*. Semnat: *Grigorie, episcopul Rusiei*.
3. *Cuvânt în duminica stâlpărilor*. Se semnează: *Grigorie, arhiepiscop al Rusiei*.
4. *Cuvânt la dumnezeiasca Schimbare la față a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*. Se semnează: *Arhiepiscop al Rusiei*.
5. *Cuvânt la preacinstita adormire a Preaslăvitei Stăpânei noastre, Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria*.
6. *Cuvânt la tăierea capului cinstitului și slăvitului Proroc și Înaintemergător și Botezător Ioan*.
7. *Cuvânt la înălțarea cinstitei Cruci a Domnului*.
8. *Panegiricul Sfântului, slăvitului, Marelui Mucenic și Izvorâtor de mir Dimitrie*. Cuvintele 5, 6, 7 și 8 sunt semnate: „ale lui Grigorie, Arhiepiscopul Rusiei".

9. *Cuvânt de laudă Sfântului și marelui între Mucenici și Purtătorului de biruință Gheorghe*. Șevyrev spune că acest *Cuvânt* nu e semnat de către Grigorie.

Însă noi am reprodus din el după sbornicul aflat la Neamț, care, conform semnăturii, era din vremea egumenatului său la Neamț.

10. Un stih la adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. El a fost descoperit de către V. M. Undolski, sub titlul: „la adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu cântăm acest stih, la sărutare, care e facere a lui Kir Grigorie al Rusiei, Țamblac”.

S-a tipărit pe lângă articolul: Замъчанія для исторіи Церковнаго пънія въ Россіи, în revista istorică: Чтен. Моск. истор. общ., 1846, nr. 3.

În Serbia a scris:

1. *Panegiricul celui între Sfinți, Părintelui nostru Eutimie, Patriarhul Târnovului*;

2. *Povestire despre Sfânta Parascheva, despre cum a fost adusă în slăvita țară sârbească, scrisă de Grigorie Țamblac*;

3. *Povestire despre țarul sârb Ștefan Decianul, scrisă de Grigorie, egumenul Decianei*.

Cele pe care le-a scris în timpul egumenatului la Neamț, alături de cele enumerate de Șevyrev și semnate: *egumen al Pantocratorului*, avem:

1. *Panegiricul Sfinților 40 de Mucenici*;

2. *În Sfânta și Marea Joi, la Ceasuri, despre trădarea Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, și despre Iuda, și despre cei ce aduc azime la Taine, și despre iubirea de argint*;

3. *În Sfânta și Marea Vineri, la Ceasuri, despre: „veți vedea Viața voastră spânzurată înaintea ochilor voștri” și împotriva ereticilor, și despre cuvintele pe care le-a zis la răstignire Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos: „Femeie, iată fiul tău!”, iară ucenicului: „Iată mama ta!”*;

4. *Panegiricul Sfântului Proroc și Văzătorului de Dumnezeu Ilie*. E semnată: „egumenul Mănăstirii Pantocrator”[136].

Domnul Șevyrev ne dă și o analiză asupra cuprinsului operelor lui Țamblac și face asupra lor și o apreciere critică[137].

Întinderea prea mare [138] a lucrării noastre ne împiedică să reproducem aici și analiza sa, însă, cei care doresc, o pot citi la el.

Însă reproducem aprecierea sa critică:

„După analiza pe care am făcut-o *Cuvintelor* lui Grigorie[139], fiind ademeniți de adâncimea ideilor sale, mai că nu ne-am uitat la retorica bizantină și la florile retoricii scolastice, din care am citat în anumite locuri.

Aceasta, în mod negreșit, este cea mai slabă latură a cuvântului lui. Predicatorul a plătit cu ea tributul pe care trebuia să îl dea veacului și școlilor grecești în care a învățat.

Însă înălțimea adevărului mărturisit de către el, îl ridică mai presus de carențele timpului și ale școlii. Ele se desprind și cad precum o coajă la pământ iar adevărul păstrat în adâncimea cuvintelor sale rămâne același, de sine stătător și neschimbat, ca piatra care are propria ei culoare.

Acest adevăr străbate prin toate veacurile, mai vechi și mai noi, și leagă la un loc toate cuvintele predicatorilor noștri cu o legătură nevăzută, într-un întreg armonios și logic”.

„Numai așa se poate explica faptul, cum predicatorii ulteriori ai Rusiei se întâlnesc cu cei din vechime, cu Grigorie, cu Fotie etc. Fiindcă *adevărul cel veșnic* nu e diferit în veacul al IX-lea de veacul al XV-lea. Se schimbă numai formele în care îl exprimăm, pentru că el rămâne același”.

„Pe aceeași treaptă a conștiinței se arată la noi adevărul dumnezeiesc al minților reprezentanților Bisericii, indiferent dacă s-au născut în Grecia, Bulgaria, Rusia, și în formele oricărui veac s-ar exprima.

---

[136] Șevyrev, Исторія русск. кловек., partea a III-a, Moscova, 1858, p. 383-388,

[137] Idem, p. 348-375.

[138] Ca să observăm diferența dintre ce însemna *carte mare* în secolul al XIX-lea și ce înseamnă astăzi, în secolul al XXI-lea, *carte mare*.

[139] Șevyrev, Исторія русск. кловек., partea a III-a, Moscova, 1858, p. 375.

Ca soarele, el, adevărul, luminează deopotrivă tot cuvântul nostru predicatorial din toate veacurile și îl străbate cu o egală profunzime.

La începutul secolului al XV-lea, în alte țări ale Europei veți vedea diverse producții ale minții omenești, însă cu greu veți găsi altundeva, în afară de Bizanț, care era surghiunit, adevărurile credinței creștine atât de adânc conștientizate, ca în cuvintele acestor doi predicatori ai Rusiei: Fotie grecul, mitropolitul Moscovei și Grigorie Țamblac".

Dintre toate scrierile lui Țamblac, noi am ales pentru sfârșitul cărții de față panegiricul lui despre martiriul Sfântului Ioan cel Nou de la Suceva, pentru că găsim în el noțiuni istorice despre Moldova.

Pe acesta l-am tradus după sbornicul slavon amintit mai sus și care se păstrează la Mănăstirea Neamț.

În sbornicul slavon această lucrare a lui Țamblac are numele:

Мч҃еніе ст҃го и сла́внаго мч҃ника Іѡа́нна но́ваго иже въ Бе́лъгра́дѣ мжчившагося. съпи́сано Грїгѡрїемъ мнихомъ и презви́теромь въ вели́кои Ц҃ркви молдовлахїиской.

Adică: „Martiriul Sfântului, slăvitului Martir Ioan cel Nou, care a fost martirizat în Cetatea Albă. A fost scris de către Grigorie monahul și prezbiter în Marea Biserică a Moldovlahiei".

Pe margine, în sbornicul slavon, în dreapta numelui autorului, este scris și numele de Țamblac (Цамвлак), tot de atunci[140].

Citind viața Sfântului Ioan, scrisă de Țamblac, după sbornicul nemțean, mi-am dat seama că ea a fost tradusă de mult în română și, mai întâi, a fost introdusă în *Cazaniile* mitropolitului Varlaam, care au fost publicate la Iași în anul 1643[141]. Însă Varlaam nu numește acolo și numele autorului.

---

[140] Faptul că am găsit acest sbornic slavon în biblioteca Mănăstirii Neamț și apoi faptul că am citit în el panegiricului dedicat Sfântului Ioan, m-a determinat să scriu această carte, pentru a împrospăta, cu ajutorul ei, amintirea lui Grigorie Țamblac printre români.

[141] În partea a doua, f. 79.

Ea se mai găsește și în *Viețile Sfinților*, traduse din rusește și tipărite la Mănăstirea Neamț în anul 1813.

Aici, în manuscrisul slavon, viața Sfântului Ioan e pusă la data de 2 iunie și e cuprinsă între foile 17 și 25.

În ediția din anul 1813 a *Vieților Sfinților* se specifică faptul că Viața Sfântului Ioan e „scrisă de Grigorie ieromonahul, egumen al Mănăstirii Pantocrator și preot al Bisericii celei Mari a Moldovei".

Conținutul celor două ediții tipărite e același, cu diferențe de limbaj.

Însă ediția de la Neamț se doesebește de cea a lui Varlaam și a lui Țamblac, pentru că adaugă la cele scrise de el și istoria Sfintelor Moaște, de la strămutarea capitalei în Iași, și anume ducerea lor în Polonia, în timpul lui Sobiețki, de către mitropolitul Dosoftei și readucerea lor la Suceava, în timpul împăratului Iosif al Austriei, după ce Bucovina a fost înstrăinată de Moldova.

Comparând de aproape traducerea din *Cazaniile* lui Varlaam cu originalul aflat în sbornic, mi-am dat seama că traducerea din *Cazanii* e prea liberă și că cititorul nu își poate face din ea *o idee exactă* despre *stilul* lui Țamblac.

În al doilea rând, la Varlaam există un mare anacronism: el prezintă cum arăta Cetatea Albă, dar nu aceea din vremea Sfântului Ioan, ci pe aceea din timpul său, din anul 1643, când ea era condusă de turci și mahomedanismul era religia principală.

Însă Țamblac ne spune, că în timpul martirizării Sfântului Ioan, pe la începutul veacului al XIV-lea, Cetatea Albă era sub stăpânirea persanilor, adică a acelora care adorau focul, soarele și stelele.

În afară de acest lucru, originalul lui Țamblac ne dă și unele noțiuni istorice prețioase despre Moldova.

Tocmai de aceea am transcris viața Sfântului Ioan, și am pus pe o coloană originalul lui Țamblac și pe cealaltă coloană traducerea noastră.

Și iată ce ne spune Țamblac:

нѡ́ѕи оу҆чи́телства и҆́же добрѣ, и҆ ꙗ҆́коже бг҃олюбе́зно пожи́вшїихъ ѡ҆́бразѝ. ѿ нихже оу҆́бо є҆ди́нь є҆́стъ и҆ пръ́вын настоѧ́щїи, а҆́ще и҆ врѣме́ннымь многопрѣше́ствїемь послѣ́днїи пока́засѧ не бꙑ҆ пръ́ваго врѣ́мене тъчїѧ страда́лца вѣнцы҆ почьте вл҃дка нж҆ и҆ нинѣ напослѣ́докь две́ръ ѿтвръ́заеть произволѣвающим, и҆ тѣ́мижде тѣ́хь въздѣ́ваѧ чьстїиже и҆, дарова́нїи. Сло́ва оу҆́бо ѿ здѣ̑ начнѫ по́вѣсть їѡа́нноу добле́стъвномоу во́инноу, хв҃оу и҆ и҆сплъненомоу блгдте́и дх҃а. кто́же бѣ и҆ ѿ кѫ́доу и҆ кото́рымь ѡбразомь страдле́чьства ли́коу же и҆ вѣнцоу҃ сподобис̀ѧ. Трапезу́нта се́го и҆зне́се мѫ́жа. гра́дь сла́вень и҆ вели́кь. въ́сточнѣ оу҆̀бо нале́жѫщь и҆ къ а҆сѵрїѡмь бли́жьши. вели́кыѧ же а҆рменїа ка́сающїсѧ прѣ́дѣлѡм҃. не тъ́кможе, нѫ҆ и҆въсѣ́хь мо́рскыихь плава́телныихь сѫсѫ́дъ при́ста́телень. ради многѡ сло́вимаго и҆ гобзова́телнаго въ всѐмь. є҆́лма при́ мори сѫ́ще мѣ́сто и҆ жи́телїе гра́да коу҆́плъствомь плаванїа жи́телствѡваахѫ коу-

Fost-aŭ multe persóne, carĭ aŭ viețuitŭ dupre învĕțătură bine și precum place luĭ Dumneḑeŭ. Unulŭ dintre dînsele și primulŭ este și acestŭ presentŭ, măcarŭ că s'a arĕtatŭ în urmă, după multă trecere de timpŭ. Căcĭ stăpânulŭ nu numaĭ pe pătimitoriĭ ceĭ din timpulŭ d'întâiŭ ĭ-a cinstitŭ cu cununĭ, dară și acum pe urmă deschide ușa celorŭ ce voescŭ, și le dă aceeașĭ cinste și dăruirĭ. Cuvîntulŭ decĭ de aicĭ începe povestea luĭ Iónŭ vitézuluĭ ostașŭ alŭ luĭ Christosŭ, și plinuluĭ de charurile Duchuluĭ. Dar cine a fost elŭ, și de unde? Și în ce chipŭ s'a învrednicitŭ elŭ de céta pătimitorilorŭ și de cunună?

Trapezonta a produsŭ pre acestŭ bărbatŭ: cetate slăvită și mare, situată la rĕsăritŭ și maĭ aprópe de Asirienĭ, și se atinge de hotarele Armenieĭ ceĭ marĭ. Nu numaĭ atâta, ci ea este și limanŭ tuturorŭ vaselorŭ ce plutescŭ pe mare, pentru că este multŭ grăită (renumită) și îmbelșugată întru tóte, fiindŭ unŭ locŭ chiar la mare, și locuitoriĭ cetățiĭ trăiaŭ cu negoțulŭ navigațieĭ. Decĭ Ioanŭ,

пла доволнѫ въѯемь іѡаннъ пѫчинѫ плаваше. нѫ добродѣтѣль мѫжа невъѯможно бѣ ѹдобь прѣнести врагоу.

Зрѧ того часто молѧщасѧ постѧщѧ. къ въсѣкомоу благонравна и блгопристѫпна. милоужирѧ же и иже въ корабли лишенїа ради стражджщихъ. ѻчїю бо слъзъ исплънивь и рѫкѫ простираѧ стражджщихъ оутѣшааше, сїа къ себѣ вѣщаа. ꙗко помилоуеши, помилованъ бѫдеши. и ꙗко оутѣшиши, оутѣшенъ бѫдеши. тѣмже въздвиже нань началника корабля, латинскыѧ ереси сѫща и многосоурова же и безьчлвчна. вражди же вина на мнѡѕѣ въсполѣвшисѧ, ꙗко въ бѣлыи градъ сице нарицаемыи прѣсташа, иже къ воспороу, къ иже тогда ѵпархоу града, шедь оклеветоуеть мчника персоу оубо томоу сѫщоу, и отчепрѣданнои прѣлести топлоу хранителю. и оболъганїе сицево. Есть рече ѡ игемѡне мѫжь иже съ мнѡ здѣ прїиде, ѿтчьскаго оубо хотѧ ѿстѫпити прѣданїа, и хрїстїанскыѧ ѿтоуждитисѧ вѣры, твоей же вѣрѣ приступити хотѧ и прѣданїемь вашимь

cumpărătură multă luândŭ, naviga noianulŭ. Dar vrăjmașulŭ n'a pututŭ lesne suporta fapta cea bună a bărbatuluĭ.

Ilŭ vedea adesea rugându-se, postindŭ; către toțĭ cu bună purtare și bine apropiabilŭ, și miluindŭ pre ceĭ ce suferiaŭ în corabie din causa lipseĭ; cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ și cu mâna întinsă, mângăia pre ceĭ suferindĭ dicêndŭ întru sine acestea: precum veĭ miluĭ, așa veĭ fi miluitŭ, și precum veĭ mângăia, așa veĭ fi mângăiatŭ. Prin acésta rĕdică asupra luĭ pre căpitanulŭ corabieĭ, carele era de eresulŭ latinescŭ și fórte furiosŭ și neomenosŭ. Pricina vrăjmășieĭ multŭ învăpăindu-se, dacă s'a opritŭ în așa numita Cetatea-albă carea este la Vospor, ducêndu-se clevetesce pre muceniculŭ la celŭ de atuncĭ iparchŭ alŭ cetățiĭ carele era Persŭ și caldŭ păzitorŭ alŭ amăgiriĭ predate de la părințiĭ luĭ, și a mințitŭ astfelŭ: «Este, o igemóne, dise elŭ, unŭ bărbatŭ, carele venĭ aicĭ cu mine și voindŭ a se depărta de la tradițiune, și a se înstrăina de credința creștinéscă, voesce a trece la credința ta și a fi părtașŭ tradițiunilorŭ vóstre, carĭ sunt

съобещникь быти извѣстнѣиши. многыими бо мнѣ сїе клѧтвами въ морскомь плаванїи извести. тѣмже еже о немь наскорѣ твори промышленїе. немалож бо сїмь себе 'бложи хвалож, есть бо многословимь же и многоимовитень, и ничїмже вторыи, въ прѣвыихь велмѫжеи трапезѡнтел града.

Сїа слышавь нечьстиваа она доуша, и доволно глемыимь въ немь, ѡбрадовавнѣ нѣкако въставь и на ѡбычномь мѣстѣ сѫдища прѣдсѣдь, повелѣ съ чьстїѫ къ немоу призвати мчнка и ѩко прѣдьста, гла къ немоу ѵпархъ. ѩже оубо о тебѣ доволно слышахь ѡ въ мѫжехь изрѧдныи. и како благочьстивоѫ нашеѫ и въсемогѫщеѫ вѣроѫ оуловлень бысть. и немало сеѫ любовїѫ оуѩзвиса. такова бо есть наша вѣра. чистымь мыслїѫ касаетсѧ, и сїхь срдца къ своеи въспалѣеть любьи. благотеченїе же подаеть житїю. и дльготѫ лѣтѡмь. не късни прочее дроугѡвь изъщныи. нѫ хрстїанскаа смѣхоу достоиннаа далече ѡтложивь, прѣданїа же и закѡны тѣхь свѣтломь гласомь похоули. прѣдь въсе нарѡдныимь симь

maĭ renumite. Mĭ-a declaratŭ acésta prin multe jurăminte, plutindŭ pe mare. De aceea curênd să facĭ cu elŭ cele de cuviinţă; căcĭ elŭ nu cu puţină laudă s'a încărcatŭ pre sine: că este renumitŭ și cu multă avere, și întru nimica alŭ doilea între ceĭ d'întâiŭ nobilĭ aĭ cetăţeĭ Trapezunteĭ.

Acestea audindŭ necucerniculŭ acela sufletŭ, și mulţumitŭ întru sine de cele grăite, óre-cum cu bucurie sculându-se și președêndŭ obicĭnuitulŭ locŭ de judecată, a poruncitŭ să chieme la sine cu cinste pre muceniculŭ. Și când ĭ-a statŭ înainte a disŭ iparchulŭ către dînsulŭ: Cele despre tine cu mulţumire le-am auditŭ, o alesule bărbatŭ, și că te-aĭ vênatŭ de cucernica și totŭ puternica nóstră credintă, și nu cu puţină dragoste te-aĭ rănitŭ de dînsa; căcĭ așa este credinţa nóstră, se atinge de ceĭ cu gândire curată, și învăpăéză inimele lorŭ cu dragostea sa, și dă bună curgere vieţeĭ și anĭ îndelungaţĭ. Decĭ nu întârdia, alesule alŭ prietenilorŭ, ci lepădândŭ departe (credinţa) creștinéscă cea vrednică de rîsŭ, tradiţiile și legile acelora cu glasŭ luminatŭ hule-

съвиѡ рищомь. сего бѡ ради коупно всѝ женами же и дѣтмѝ снидѡшаса, слышавше тебе проповѣдателѣ нынѣ хотаща быти, свѣтлыѧ нашеѧ и благонарочитыѧ вѣры. ради прочее ѡ чюдесне, стани съ нами и чл҃кы, и свѣтлѣишимь гласомь, свѣтозарное прослави слнце. и чьсть въздаи и иже томоу прѣдвъсїавающои звѣздѣ, и тъкмо свѣтомь тѣмь въсїавающимь жрътвы принеси. и тако ѿ црѣ чьстемь и саномь сподобишиса съ нами же ıако братъ присны и сладчаишїи въсѣмь чл҃кѡмь насладишиса живот.

Въ неликоже сїа пъстрыи онъ злобож и кѡварныи гл҃аше, Іѡаннъ мыслъныıа ѡчи възведе напомощь призываше рекшаго вл҃кѫ. «Єгда ведени «бѫдете прѣдь цр҃и и кнази имени «моего ради, не прѣжде поучаитеса «что възглете или что ѡтвѣщаете «въ онъ час. дастьбоса вамь гл҃ъ емо-«уже невъзмѡгѫтъ противѫстати «прѡтивлѣѫщенса вамь.» таже и чювествъныма ѡчима възрѣвь на мчтлѣ, рѫкѫже простерь. благодрьзновенно ѡв-

88

sce-le înaintea acesteĭ adunărĭ a totŭ poporuluĭ; căcĭ de aceea toţĭ împreună cu muierĭ şi cu copiĭ s'aŭ adunatŭ, ca să te asculte pre tine celŭ ce voescĭ să fiĭ propoveduitorŭ alŭ luminateĭ şi renumiteĭ nóstre credinţe.

Decĭ vino, o minunatule, stăĭ cu noĭ şi cu ómeniĭ, şi cu prea luminatŭ glasŭ proslăvesce sórele celŭ strălucitorŭ şi dă cinste şi steleĭ, carea strălucesce înaintea luĭ, şi numaĭ acestorŭ luminĭ strălucitóre adă jertfă. Şi aşa te veĭ învrednici de cinste şi diregătorie de la împěratulŭ, şi cu noĭ ca unŭ frate de aprópe te veĭ îndulci de traiulŭ celŭ prea dulce tuturorŭ ómenilorŭ.»

Pe când acelŭ pestriţŭ de rěutate şi viclénŭ grăia acestea, Ioanŭ, rědicândŭ ochiĭ ceĭ intelectualĭ, chiema în ajutorŭ pre stăpânulŭ celŭ ce a ḑisŭ: «când veţĭ fi duşĭ înaintea împěraţilorŭ şi a domnilorŭ pentru numele meŭ să nu vě învěţaţĭ maĭ înainte ce să grăiţĭ şi ce să rěspundeţĭ într'acelŭ ciasŭ; căcĭ se va da vóuě cuvîntŭ, căruia nu-ĭ vorŭ puté sta împotrivă protivniciĭ voştri. Apoĭ şi cu ochiĭ ceĭ simţualĭ căutândŭ la muncitorulŭ, îşĭ redica mâna şi cu

89

ѣщѧ̀. Мни́шимисѧ рѐче лъ́гати иге́-
мѡне ꙗ́вѣ́ствено. не бѡ̀ мо́и сѫтъ гл҃ы
ѥ҆́же ѡ҆ ѿвръже́нии х҃а моѥ҆го. да не бѫ-
деть. нѫ҃ нижѐ да да́сть г҃ь мо́и і҆с҃ х҃с
на оу҆мь сїѐ когда̀ прїи́ти ми. оу҆мыш-
ленїа же сѫ́т̑ сїа̀ вра́га и҆́стинѣ сатанѫ
о҆ца твоѥ҆го̀. въше́дь бо въ тѧ̀ ꙗ҆ко сво-
ѥ҆го безчьстїа досто́инь съсѫдъ. и҆ то-
бо́ѫ мнѣ бесѣ́доуѧ, къ па́гоубѣ прив-
лѣ́щи надѣ́етсѧ. и҆ б҃а нѫдить ѿстѫ-
пити и҆́стинна. съ и҆́ными вьсѣ́ми ви-
димыми же и҆ неви́димыми твармѝ и҆
само̀моу томоу̑ с҃лнцоу създа́телѣ.
ѥ҆гоже ты прѣ́льсти тьмо́ѫ и҆дръ́жимь.
чьте́ши ꙗ҆ко б҃а. бж҃їѫ чьсть безоу́мнѣ
прино́сѧ тва́ри. па́че же са́мъ ѿ ме́не
и҆́стины таи́нство оу҆вѣ́дѣвь, ѿложѝ
мо́лѧ тѧ налѣ́жащѫѧ твоеи̇ д҃ши мъгл҃ѫ
нечь́стїа, и҆ свѣ́та с҃нъ быти сподоби́сѧ.
па́че с҃лнца сїаѧ бж҃ественаго кр҃щенїа
зарѣми. а҆ не б҃а сїѐ не́пщоуи свѣтило
сѫщїе, и҆ ч҃лкимь на слоу́жбѫ оу҆ста́влено
ѿ създа́вшаго. ѻ҆гньнагоже сѫщьства
сѫщїе. и҆ въ четвръ́тыи д҃нь създа́нно
ка́ко оубо б҃ъ създа́нїе. Н҆ кѹпно са́ми
словесы̀, въздѣ́авь рѫцѣ на не҃бо. и҆
ѻ҆чи съпротѧ́гъ, възъ́пи ꙗ҆ко ѿ вьсѣхь

bună îndrăsnélă rĕspunse: Mi se pare, ḑise, că vĕditŭ minţescĭ, igemóne! Căcĭ nu sunt ale mele graiurile cele despre lepădarea de Christosulŭ meŭ. Să nu fie! Dar nicĭ să dea Domnulŭ meŭ Isusŭ Christosŭ, ca să-mĭ vie vre-odată acésta în minte. Născocirĭ sunt acestea ale vrăjmaşuluĭ adevĕruluĭ, ale Sataneĭ tatăluĭ tĕŭ. Căcĭ intrândŭ elŭ întru tine, ca într'unŭ vasŭ vrednicŭ de necinste, şi prin tine vorbindŭ mie, nădăjduesce a mĕ trage la peire, şi a mĕ sili să mĕ depărtezŭ de adevĕratulŭ Dumneḑeŭ, creatorulŭ, împreună cu tóte făpturile cele vĕḑute şi nevĕḑute, şi alŭ însuşĭ aceluĭ sóre pre care tu, fiindŭ cuprinsŭ de negura înşelăciuniĭ, îlŭ cinstescĭ ca pre Dumneḑeŭ, aducêndŭ ca unŭ fără de minte cinstea cea dumneḑeeascā fāptureĭ. Maĭ vêrtosŭ tu însuţĭ cunoscêndŭ de la mine taina adevĕruluĭ, lépădă, rogute, negura necucernicieĭ, carea a înfăşuratŭ sufletulŭ tĕŭ, şi învrednicesce-te a fi fiiŭ alŭ lumineĭ, strălucindŭ maĭ multŭ de câtŭ sórele prin aurorele Dumneḑeescululĭ botezŭ; iară să nu socotescĭ că este Dumneḑeŭ acestŭ luminătorŭ, carele este

12

слышатися. да не будет ми ѡтврещися тебе Хе. съ безначалнымти ѿцемь и пресвятымь духомь. непоклонюся слнцоу. непослужу ѿгню. непожрѫ звезде тезоименитои блуда страсти.

Сиа мчнкоу дрьзновленнымь словомь глащу и лица ѡ'брадованіемь, лице часто изменяаше мчтль, иже въ нутрь гнева распалаемь ѿгнемь. и немогы намнѡже мужа трьпети сьпротивленіе. бга егоже онъ хулеаше посреде тьмочисленнаго нарѡда. бга истинна Іѡанномь проповедоуема, тогоже веру паче же прелесть истиннейше рещи. до конца низлагаему, повеле воинѡмь ѡт ѡдежда съвлещи мчнка и семоу нежè слова скоре бывшоу, нагъ посреде стояше, иже въ Ха ѡблеченный, таже и жезлы мнѡжьство престависти повеле. и въздревь мчнкоу

90

pusŭ spre servirea ómenilorŭ de către Creatorulŭ, fiindŭ o fiinţă de focŭ, şi creată în ḑiua a patra. Cum decĭ este Dumneḑeŭ o creatură? Şi împreună cu aceste cuvinte, redicândŭ mânile la cerŭ, a strigatŭ, ca să fie auḑitŭ de toţĭ: «Să nu fie mie să mĕ lépădŭ de tine Christóse, de părintele tĕŭ celŭ fără de începutŭ şi de prea santulŭ Duchŭ. Nu mĕ voiŭ închina sórelui, nu voiŭ sluji focului, nu voiŭ jertfi steleĭ ceĭ numite cu numele patimeĭ curvieĭ.»

Acestea grăindu-le muceniculŭ cu cuvêntŭ îndrăzneţŭ şi cu faţă îmbucurătóre, muncitorulŭ adesea îşĭ schimba faţa, aprinsŭ de foculŭ celŭ din lăuntru alŭ mânieĭ, şi neputêndŭ maĭ multŭ suferi împotrivirea bărbatuluĭ, pre al căruia Dumneḑeŭ elŭ îlŭ hulise în mijloculŭ unuĭ poporŭ fórte numerosŭ, (vĕḑêndŭ) pe adevĕratulŭ Dumneḑeŭ propoveduitŭ de Ioanŭ, iară pre credinţa luĭ numită prea dreptŭ amăgire, şi rĕsturnată până la sfîrşitŭ, porunci ostaşilorŭ a desbrăca de haine pre muceniculŭ, şi acésta făcêndu-se maĭ degrabă de câtŭ cuvîntulŭ, golŭ stătŭ în mijlocŭ celŭ îmbrăcatŭ întru Christosŭ, apoĭ a po-

рече. Басноказа́тель бы́ти нам̃ не́ѡбѣща́сѧ, н҃ѫ неполе́зныѧ своеѧ вѣ́ры ѿтме́тникь. къ нашéи же свѣтлѣи оу́сръдно прїи́ти вѣ́рѣ, и҆ на́шими оу҆кра́ситисѧ за́кѡны ѡ҆бѣ́щасѧ. про́чее длъ́гаа сїѧ̀ лихоглаⷡ҇чїа ѡ҆ста́вль, и҆ ѩ҆́же ѡ҆бѣща́сѧ и҆спльни̇̀. свѣтоза́рномꙋ слⷩ҇цꙋ покло́ни́всѧ. а҆́щели ни́, тако ми благонаро́читыѧ на́шеѧ вѣ́ры, нетъ́кмо си́ми жезлъми̇̀ твоѧ̀ съдро́блѫ пльти, нѫ̀ и҆́ными зѣлнѣ́йшими и҆ е҆стъствоу несътръпи́мыми мѫ́ками и҆скоу́шоу. и҆ коне́цъ, горча́йшои съм̃рти прѣда́мь.

Имчнкь, небаснослóвникь а҆́зъ ꙗ҆́коже ты гл҃еши ѿ въсѣ́коѧ скврънны и҆сплъ́ и ене. нѫ̀ и҆́стиннаго б҃а рабъ и҆ г҃инѣ проповѣ́дникь. и҆́же въ тро́ици сла́вимаго же и҆ покла́нѣемаго. е҆го́ же ѿт прѣрѡди́телїи же и҆ роди́телїи назы́кохь вѣрова́ти и҆ томоу̀ е҆ди́номоу покланѣ́тисѧ и томоу̀ жръ́твѫ хвале́нїа прино́сити и҆то́го въсѣ́мь създа́телѣ мѫдръствова́ти же и҆ и҆сповѣ́довати. и того́ ча́ѫ сѫдїѧ живымь и҆ мръ́твымь. и҆́же прїи́деть въздаа́ комоу́ждо по дѣ́лѡмь

runcitŭ a se aduce toege multe. Și căutândŭ la muceniculŭ ḑice: «nu te-aĭ făgăduitŭ nóuĕ a fi spuitorŭ de fabule, ci te-aĭ făgăduitŭ a te lepăda de credinţa ta cea nefolositóre, și cu osârdie a veni la credinţa nóstră cea luminată și a te înfrumuseţa cu legile nóstre; deci lasă acéstă grăire zadarnică și împlinesce ceea ce aĭ făgăduitŭ, închinându-te sórelui celuĭ strălucitorŭ. Iară dacă nu, te încredinţezŭ, pe credinţa nóstră cea renumită, că voiŭ sdrobi cărnurile tale nu numaĭ cu aceste toege, ci te voiŭ ispiti și cu alte muncĭ maĭ cumplite și fireĭ nesuportabile, și la urmă te voiŭ preda celeĭ maĭ amare morţĭ».

Și Muceniculŭ (rĕspunse): «nu sunt eŭ spuitorŭ de fabule, precum tu ḑicĭ, o plinule de tótă pângăriciunea, ci robŭ alŭ adevĕratuluĭ Dumneḑeŭ, și acum propovĕduitorŭ alŭ celuĭ în Treime slăvitŭ și închinatŭ, întru carele a crede de la strămoșĭ și de la părinţĭ m'am deprinsŭ, și luĭ unuia a mĕ închina și luĭ a-ĭ aduce jertfă de laudă, și pre dînsulŭ a-lŭ socoti și a-lŭ mărturisi creatorŭ, și pre dînsulŭ îlŭ așteptŭ judecătorŭ viilorŭ și morţilorŭ, carele va veni resplătindŭ fie-cuĭ

ѐгѡ̀. ѐгда̀ и҆ сїѐ на слꙋ́жбꙋ чл҃кѡмъ ꙋ҆ставленное сл҃нце, тогѡ̀ повелѣ́нїемъ помрькнеть. тѣ́мже про́чее что̀ таковѡ̀ слы́шати ѿ мене и҆лѝ ви́дѣти ненадѣ́иса. ѐже бѡ и҆ прьвѣ́е рѣ́хъ. сїѐ и҆ нн҃ѣ ре́кꙋ, ꙗ҆́ко никогда́же тва́рь прѣдьпочь́тꙋ ѿ зижди́телѣ. нижѐ поклона́са тва́ри па́че създавшаго, донде́же моегѡ̀ гн҃ь ѐсмъ съмысла. про́чее некъсни́ дѣла́телю непра́вды. нꙋ̀ крыꙗщїися въ тебѣ́ пе́сїи нравъ и҆ безьчл҃чныи ꙗ҆влен́ъ сътворѝ. И҆́ себе ꙋ҆бо ѿ попече́нїи мꙋ́кь свободѝ, ме́неже, каковѣ́мь ꙋ҆бо хо́щеши съмрьти ѡ҆́бразомь желаемомоꙋми влц҃ѣ и҆ бг҃ꙋ прѣд послѝ. да не на мнѡѕѣ твои́ми нечистѣ́ишими гл҃ы моꙗ̀ ѡгла́шаꙗтса ꙋ҆́ши ѡ ни́хже ре́че прр҃окъ ꙗ҆́дъ а҆спи́день по́д ꙋ҆стнами и҆́хь, и҆ въсѐ скврь́нное ти ли́це да не надлъ́го моима зри́тса ѡчи́ма. сѐ ти пль́ти прѣдлежать готѡвы и҆ ѡбна́жены. бїи жезлїемь. ѿгнемь съжи́гаи. водо́ю дави́. ме́чемь съдра́блѣи. и҆ и҆́наа а҆ще каа̀ и҆маши си́хь лютѣ́иша, нано́сити ми не ѡ҆блѣ́нися. сїа̀ бо въсѐ гото́вь ѐсмъ сла́дцѣ по́дати за любо́вь хр҃та моегѡ̀.

dupre faptele sale, când și acestŭ sóre așeḑatŭ spre slujba ómenilorŭ, prin porunca luĭ se va întuneca. De aceea să nu nădăjduescĭ a auḑi de la mine saŭ a vedé altă-ceva. Cele ce am ḑisŭ maĭ întâiŭ, aceleașĭ le ḑicŭ și acum, că nicĭ odată nu voiŭ prefera Creatoruluĭ făptura, nicĭ mĕ voiŭ închina făptureĭ maĭ multŭ de câtŭ Creatoruluĭ, până când sunt stăpânŭ pe cugetarea mea. Decĭ nu întârḑia, lucrătorule alŭ nedreptățiĭ, ci fă vĕditŭ năravulŭ tĕŭ celŭ cânescŭ și neomenosŭ, ce se ascunde întru tine, și slobodesce-te de grija muncilorŭ, iară pre mine, cu orĭ ce felŭ de mórte voescĭ, trimite-mĕ înaintea doritului meŭ stăpânŭ și Dumneḑeŭ, pentru ca nu îndelungŭ urechile mele să auḑă prea necucernicele graiurile tale, despre care ḑice proroculŭ: «otravă de aspidă sub buzele lorŭ»; și ca fața ta cea pângărită să nu se vaḑă îndelungŭ de ochiĭ meĭ. Iată îțĭ prestaŭ cărnurile gata și desgolite: bate cu toegele, arde cu focŭ, înnécă în apă, sdrobesce cu sabia, și orĭ-ce maĭ cumplite de câtŭ acestea nu te lenevi a aduce asupra mea; căcĭ tóte acestea eŭ sunt gata a le suferi cu

Мнωгыхже соуро́вствомь мѫчи́тель ю̊ко сїѧ̑ слы́ша гл҃ы, разгорѣ́вса гнѣ́вомь, повелѣ́ваеть въ скорѣ́ то́го по́земли протѧ́гнѫти, и̓ жє́злїемь сѫ ка́тымь неми́лостивно би́ти. въ толи́коже соуро́вство прои̓зыдωшѧ ка́знащеи. ю̊ко сѣ́ченным оу҆бо ωнѣ́мь плъ́темь съ дрωбитисѧ, и̓ жє́злы съ възно́сити сѧ на въ́здоухъ. кръвї́жже ὠба́гритисѧ въсе́моу ли́цоу по̄длє́жѫщаго мѣ́ста. да ю̊коже въси́хь се́бе ви́дѣ стр҃а́далецъ, на нб҃о възвед ὠу́мнѣи ѿчи. благода́рѧ тѧ ре́че влк҃о и̓ бж҃е понє́же мѧ мо̀еи сподо́биль є̓̀си кръвїѫ кр҃щьшасѧ грѣхώвныѧ скврь́ны чи́сто ωтмытисѧ.

Погыбѣлнїи же сн҃ове ωт и̓̆хже ре́че мч҃нкь ю̊рώсти на́ни и̓спль́нишесѧ си́це съдрώбишѧ ра́нами, ю̊ко и̓ гла́соу є̓го̀ прѣсѣ́щисѧ прочее. та́же поне́же вече́ри настоа́ше, двѣ́ими свѧ́завше вери́гами, въ темни́цѫ ю̊ко нѣ́кыи мрь́тьвь троу́пъ въмє́таѫть, въ оу҆трѣшнїи то́го величайшемоу хра́нѧ томлє́нїю. Въ оу҆трѣшнїи же на ὢбычномь мѣ́стѣ прѣ-

93

dulcéță pentru dragostea Christosuluĭ meŭ.»

Și multe graiurĭ ca acestea ascultândŭ muncitorulŭ cu cruḑime, aprinḑêndu-se de mânie, poruncesce de sîrgŭ sá-lŭ întindă pe pămîntŭ și fără milă să-lŭ bată cu toege noduróse. La atâta cruḑime aŭ venitŭ căsnitoriĭ, în câtŭ sântele acele cărnurĭ s'aŭ sdrobitŭ și cu toegele se ridica în aerŭ, iară fața loculuĭ unde zăcea elŭ s'a roșitŭ de sânge.

Vĕḑĕndu-se pătimitorulŭ întru acestea, redicândŭ ochiĭ ceĭ mintalĭ la cerŭ ḑise: «Mulțumescŭ ție, stăpâne alŭ ceruluĭ, pentru că m'aĭ învrednicitŭ să mĕ botezŭ cu sânge și să mĕ spălŭ curatŭ de pângăriciunea păcatelorŭ.»

Iară fiiĭ periciuniĭ împlându-se de furie pentru cele ce a ḑisŭ muceniculŭ, așa l'aŭ sdrobitŭ cu ranele, în câtŭ maĭ departe i s'a curmatŭ și glasulŭ. Apoĭ fiind-că sosise séra, legândŭ-lŭ cu dóuĕ lanțurĭ îlŭ aruncă în temniță ca pe unŭ cadavru mortŭ, păstrându-lŭ pe diminéță pentru cea maĭ mare schingiuire. Iară diminéța, preșeḑêndŭ la loculŭ

дсѣдь ѕвѣровидныи ѡнъ, томоу прѣдставити мчнка повелѣ. да ıакоже прѣдста свѣтломь лицемь и радостноѫ дшеѫ, възрѣвь нань сѫдіи въ оудивленіе полагаашє, свѣтлое же лице и ѡбрадованное. и како въ толико съдробленнѣмь и раздсѣканнѣмь тѣлеси, дша и еще обрѣтается. Н' гла къ немоу. зриши ли Iѡанне въ которое безчьстїе твоимь непокорствомь приведен быстъ, ıако сладкаго и любезнѣйшаго въсѣмь чл̃кѡмь безмала лишитися живота; обаче аще моемоу разоумоу повинешися, готово имѣи въ малыхъ днехъ съдрибленыим ти плътемь здравіе. Сѫт бѡ оу нас врачеве много хѫдѡжни, ѡт Индіѫже и Персиды пришедшеи. аще ли и еще христїанинь еси вѣждь ıако ми мѫчиша тебе ѡжидаѫть злаа. Н' мчникь. о съдрибленныихми плътехь и сѫдіи, ни мало попеченїа азъ творѫ. «поеликоу бо вънѣшнїи нашь чл̃къ растлѣвается, «потоликоу вънатрънїи обнавлѣется. великыи рече апль.» Мое же попеченїе не ино, развѣ еже прѣтрьпѣти до конца нанисимаа ми ѡт тебе, о оукрѣ-

94

obicĭnuitŭ acela cu chipulŭ de féră, porunci să i se infățișeze muceniculŭ.

Vĕḑêndu-lŭ judecătorulŭ că sta cu fața luminósă și cu sufletŭ bucurosŭ, l'a pusŭ în mirare fața cea luminósă și bucurósă, și cum într'unŭ trupŭ atâtŭ de sdrobitŭ și risipitŭ se află încă sufletŭ, și a grăitŭ către dînsulŭ: «Veḑĭ, Ioane, la ce necinste aĭ fostŭ adusŭ prin nesupunerea ta, în câtŭ puținŭ a fostŭ să te lipsescĭ de viéța cea dulce și prea iubită tuturorŭ ómenilorŭ; însă de te veĭ supune socotințeĭ mele aĭ gata în puține ḑile sănătatea sdrobitelorŭ tale cărnurĭ, căcĭ la noĭ sunt mulțĭ doftorĭ meșterĭ din India și din Persida veniţĭ; iară dacă încă escĭ creștinŭ, să scĭĭ, că încă maĭ multe rele te așteaptă.»

Și muceniculŭ (a ḑisŭ): «o judecătorule! eŭ nicĭ cât de puținŭ nu portŭ grije de cărnurile mele cele sdrobite: căcĭ cu câtŭ omulŭ nostru celŭ din afară putreḑesce, pe atâta se înnoesce celŭ din lăuntru, ḑice Marele Apostolŭ. Ingrijirea mea nu este alta, de cât, ca, prin Christosŭ celŭ ce mĕ întăresce, să rabdŭ până în sfârșitŭ (relele) aduse mie de tine;

плѣнѧщимма хѣ. Сам бѡ҃ рече. прѣтрьпѣвый же до конца тъ спасетсѧ. Аще оубо что новѣйшее оумыслилъ еси твори. прѣвыѧ бѡ҃ ти раны ни въ чтоже мнѣ вмѣнишасѧ. Сими прѣмѫдрыми гл҃ы м҃чника, безоумный мѫчитель посрамлен бывъ, и сътрѧсесѧ гнѣвомъ и ꙗко звѣр рыкнѫвъ, пакы прострѣта поземли м҃чника, лютѣйше повелѣ бити. и ѡви оубо бiахѫ прѣмѣнѣваѭще дроугъ дроуга, ꙗко иатрѡмъ съ иными въиатрънiими доволно коснѫтисѧ. Онже млтвѫ шьптанiемъ оустеиъ назнаменаваше. да ꙗко и вѡини изнемогошѧ бiѭще адамантскыѫ оны дшѫ оуды, и вьсѣкъ възрастъ позѡрствоуѭщiихъ въпiаше на скврънного сѫдiѫ, того немилостивыи оуничижаѭще и нравъ и соуровство, повелѣ привести кѡнѣ неоумѫчена и свирѣпа. и низѣ м҃чника о того ѡпашь крѣпко привѧзати. въсѣсти же нанъ единомоу ѡт вѡинъ, и постигнамъ града елика сила тещи кѡню. И семоу бывшоу, влачим бѣ с҃тый по въсемоу градоу. видѣнiе оумилено благочестивыихъ ѡчима. да ꙗкоже при-

căcĭ însulŭ a ḑisŭ : celŭ ce va răbda până în sfârşitŭ, acela se va mântui. De aĭ născocitŭ ceva maĭ noŭ, fă; căcĭ ranele tale cele d'întâiŭ eŭ nu le socotŭ întru nimică.»

De aceste prea înțelepte graiurĭ ale muceniculuĭ muncitorulŭ fiindŭ ruşinatŭ, şi tremurândŭ de mânie, şi rugindŭ ca o féră, iarăşĭ întindêndŭ pe pămêntŭ pre muceniculŭ, a poruncitŭ să-lŭ bată maĭ cumplitŭ. Decĭ uniĭ l'aŭ bătutŭ schimbându-se uniĭ cu alțiĭ, în câtŭ interiorulŭ luĭ de ajunsŭ s'aŭ atinsŭ de cele lalte măruntaie. Iară elŭ prin şoptirea buzelorŭ însemna rugăciunea. Când şi ostaşiĭ aŭ ostenitŭ bătêndŭ mădulările aceluĭ sufletŭ de diamantŭ, şi privitoriĭ de tótă vârsta strigaŭ asupra pângărituluĭ judecătorŭ, defăimândŭ năravulŭ luĭ celŭ nemilostivŭ şi sălbăticia, poruncì (acela) să se aducă unŭ calŭ neînvêțatŭ şi sirépŭ, şi să lege tare piciórele muceniculuĭ de códa aceluia, şi unulŭ din ostaşĭ să încalece pe dînsulŭ, şi în tótă puterea calaluĭ să alerge pe ulițele cetățiĭ. Făcêndu-se acésta, fu târîtŭ sântulŭ prin tótă cetatea. Vedere tristă pentru ochiĭ celorŭ cucernicĭ! Iară când

хождааше иже стго влачаи сквозѣ іоудейскаа жилища. въпіахѫ лица раз-вращаѫще іудее. и съ иже въ рѫкѫ обрѣтшіимса. метаахѫ на стго, смѣхы безчинныѧ произносаще и нелѣпы. Єдин же ѿ них въ храминѫ втекь. и меч извлѣкь постиже стго и абіе чнжа его главѫ ѿтсѣче. и тако и прочее тѣло ѿ рѣшьше, на мѣстѣ оставиша съ главоѫ лежаща небрѣгома. никомоу же ѿ благочестивыих семоу прикоснѫтиса смѣавшоу.

Въ нощи же той ламбадыми огы ꙗвишасѧ горѧще, надъ мчнчее тѣло, и трй нѣціи свѣтовидніи мѫжіе. неизреченна нѣкаа свѧщеннославствоуѫще и каждениѧ творѧще. стлъпъ огнень съ небсе над тѣлесемь стго оутвръждаашеса.

Сие оубо мнози видѣша. единже ѿ іудей емоуже и храмина близь бѣше, идеже и многострадалное лежаше тѣло, мнѣвъ ꙗко свѧщенникы христіанстіи приидоша той взѧти и обычнѣ прѣдати погребенію, възем лѫкь съ стрѣлоѫ и много приближивса, хо-

celŭ ce tîra pe sântulŭ a ajunsŭ între locuințele Jidovilorŭ, chiuiaŭ Jidoviĭ, întorcêndu-șĭ fețele și cu cele ce se aflaŭ în mâinile lorŭ aruncaŭ asupra sântuluĭ, producêndŭ chicote fără de rânduială și absurde. Iară unulŭ dintre eĭ, alergândŭ în casă și scoțêndŭ o sabie a ajunsŭ pre sântulŭ și îndată ĭ-a tăiatŭ cinstitulŭ luĭ capŭ, și așa deslegândŭ și restulŭ trupuluĭ, l'aŭ lăsatŭ la unŭ locŭ cu capulŭ, zăcêndŭ disprețuitŭ, și nicĭ unulŭ dintre cucernicĭ neîndrăsnindŭ a se atinge de dînsulŭ.

Iară în nóptea aceea s'aŭ arătatu lampe de focŭ arḑêndŭ d'asupra trupuluĭ muceniculuĭ, și óre-care treĭ bărbațĭ cu chipŭ de lumină rostindŭ nisce cuvinte sânte, și făcêndŭ cădire, și unŭ stâlpŭ de focŭ s'aŭ întăritŭ din cerŭ d'asupra trupuluĭ santuluĭ.

Decĭ acestea mulțĭ le-aŭ vĕḑutŭ. Iară unulŭ dintre Iudeĭ a căruia casă era maĭ aprópe (de loculŭ) unde zăcea multŭ pătimitoriulŭ trupŭ, socotindŭ că preoțiĭ creștinĭ aŭ venitŭ să-lŭ iea și dupre obiceiŭ să-lŭ predea îngropăriĭ, luândŭ unŭ arcŭ cu săgétă și multŭ apropiindu-se, voia

та оустрѣлити единого ѿ мнимыхъ ѡнѣхъ сщенникъ. да ıако оубѡ протаже елика емꙋ сила бѣше, прѣ бысть стрѣла оубо съ тѣтивою прилѧпши къ деснымъ его рѫкы прьстомь, лѫкже въ лѣвои. ниже бѡ на намѣренїе поустити можаше стрѣлѫ, ниже пакы своѧ рѫцѣ ѡт сихъ имѣти свобѡдны. и сице лютое оно томленїе прѣзь всю нощь прѣтрьпѣ. иже ехидиам изчадїе евреинь, дневи же свитаѭщоу и чюдни ѡни мѫжїе невидими бы ша и свѣтѡве ѡни подобно, и просто всѣкь възрасть стѣкаѭщеса зрѣхѫ ѡкаанного оного стрѣлца. Онже потенкоу все сказоваше. тажеовь оубѡ свободѫ казни приемлеть, мѫчител же ѕѣлѡ оубоавса прѣславнѣмь бывшїихъ, хрїстїанѡмь повелѣваеть погребсти тѣло. еже въземше и достоино лѣпно почьтше, въ чтнѣм полѡжиша мѣстѣ. Днемже не мнѡгым мимошедшимь Фрѫгъ онъ иже стго на мчнїе прѣдасть вьсхотѣ его оукрасти и въ своѧ ѿтнести. Н въ единь ѿт нѡщей благополоучно врѣма обрѣть, и съ своими пришедь вьскопаваше хота изяти мѡщи. въ тъже

a săgeta pre unulŭ dintre aceĭ preoțĭ păruțĭ. Dar când a trasŭ pe câtŭ ĭ-a fostŭ puterea, a rĕmasŭ săgéta cu córda lipite de degetele mâneĭ drepte a luĭ, iară arculŭ, de mâna stângă, în câtŭ nu putea nicĭ săgéta să o slobódă dupre scopŭ, nicĭ mânele a și le slobodi dintr'însele. Și așa acea cumplită chinuire o a suferitŭ tótă nóptea acelŭ evreŭ puiŭ alŭ viperelorŭ. Iară după ce s'a luminatŭ de ḑiuă și s'aŭ făcutŭ nevĕḑuțĭ aceĭ bărbațĭ minunațĭ și asemenea lumineĭ, fără osebire (ómeniĭ de) tótă vârsta adunându-se priviaŭ pre acelŭ ticălosŭ săgetătorŭ; iară elŭ cu amăruntulŭ a spusŭ tóte. Apoĭ dobândesce și elŭ slobodire de pedépsă. Iară muncitoriulŭ fórte temêndu-se de prea slăvitele (fapte) cele întâmplate, poruncì creștinilorŭ să îngrópe trupulŭ, cariĭ luându-lŭ și dupre cuviință cinstindu-lŭ l'aŭ pusŭ într'unŭ locŭ cinstitŭ.

Trecêndŭ nu multe ḑile, Frângulŭ acela, carele predase pre sântulŭ la muncire, a voitŭ să-lŭ fure și să-lŭ ducă la aĭ sĕĭ. Și întru o nópte, aflândŭ timpŭ bine potrivitŭ și venindŭ cu aĭ sĕĭ, a săpatŭ voindŭ să iea móș-

13

час ꙗ҆влѣетсѧ хв҃ъ воинь презвѵ́терꙋ црк҃ве оноѧ̀ спѧ́щꙋ, въстáвь гл҃а въ скóрѣ тецѝ къ црк҃ви сéбѡ ꙋ҆кра́сти мѧ хѡ́тѣть. О҆́нже є҆лико томꙋ̀ скорóсть въстáви и҆ на мѣ́стѣ бы́вь ѡ҆брѣ́те грóбь раскопань и҆ тѣ́ло безмáла неѡтнéсено. съзвáвь ꙋ҆̀бо благочьсти́выѧ лю́ди и҆ бывшее сказавь, прославиша ба҃ ст҃ыѧ своѧ̀ прославлѣющаго. ч҃тныѧже и҆̀ны мцщи и҆зéмше, въ ст҃омь жрътвеницѣ полѡ́жишѧ близь ст҃ыѧ трапезы и҆ тако прѣбы́стъ о҃ и мнѡ́жае нѣ́где лѣ́ть

Ѿт тóли не прѣстáшѧ же бж҃твнаа нѣкаа ꙗ҆вле́нїа чáсто ꙗ҆ влѣтисѧ въ различныи҆хь нѡщéхь ѻ҆вогдà ꙋ҆̀бо стлъпъ ѡ҆́гнень съхóдѧщь и стóѧщь нáд грóбомь мч҃нка. ѻ҆вогдажè си́лы нѣ́кыѧ бж҃твнѣ́йшѧ съхѡ́дѧщѧ. О҆́вогдà свѣ́ты нѣ́кыѧ, и҆ бл҃гоꙋха́нїа нѣ́каа ѿт тꙋ́дꙋ и҆схóдѧщѧ. ꙗ҆́же и҆ въ слꙋ́ха прїи҆дѡшѧ и҆́же тогдà бл҃гочьсти́ваго господьствꙋ́ющꙋмꙋ всеѧ̀ молдовлахїѧ и҆ помóрїѧ, хв҃и любезнѣ́йшомꙋ и҆ велико́мꙋ воевóдѣ і҆ѡ҃ а҆лезáндрꙋ. мꙋ́жꙋ и҆́ными ꙋ҆̀бо ꙋ҆крашающꙋсѧ благыми

tele. Întru același ciasŭ se arată ostașulŭ luĭ Christosŭ presbiteruluĭ Bisericeĭ aceleia în somnŭ ḑicêndu-ĭ: «Sculându-te alérgă de grabă la Biserică, că voescŭ să mĕ fure.» Iară elŭ cu mare grabă sculându-se și venindŭ la locŭ, aflà mormîntulŭ săpatŭ, și puținŭ lipsise de a nu fi fostŭ trupulŭ luatŭ. Deci chiămândŭ ómenĭ cucernicĭ și spuindu-le cele întîmplate, aŭ proslăvitŭ pre Dumneḑeŭ, carele proslăvesce pre sântulŭ. Și luândŭ acele cinstite móște, le-aŭ pusŭ în sântulŭ altarŭ aprópe de sânta trapeză, și așa aŭ remasŭ șépte-ḑecĭ de anĭ și ceva maĭ multŭ.

De atuncĭ n'aŭ încetatŭ a se arăta adese óre-care arătărĭ dumneḑeescĭ în deosebite nopțĭ: uneorĭ unŭ stâlpŭ de focŭ pogorându-se și stândŭ d'asupra mormîntuluĭ muceniculuĭ, alte orĭ óre-care puterĭ prea dumneḑeescĭ pogorându-se și óre-carea bună mirésmă eșindŭ de acolo. Acestea aŭ venitŭ la auḑulŭ celuĭ ce atuncea cu cucernicie domnia preste tótă Moldo-Vlachia și pe țĕrmulŭ măriĭ, iubitoriulŭ de Christosŭ și marele Voevodŭ Ioanŭ Alexandru, carele era bărbatŭ înfrumusețatŭ și cu alte bunătățĭ,

нѫ и мчнколюбноу сѫщоу. Єлма онъ о мчнчьскыихъ оувѣдѣ мощеи, и сихъ желанїемь обьѧть быв, и съ съвѣтомь иже тогда цркювнаа правѧщаго сщеннѣишаго архїепкпа іюсифа, посилает велмѫжа съ довюлными вюинствомь, съ великоѫ чьстїѫ прѣнести къ немоу достоинославное мчнка тѣло. Єже прием въ скорѣ, съ достоиноѫ чьстїѫ и подобаѫщїимь оусрьдїемь срѣтаеть съ въсѣми славными своими, и мнюжа ишимь народомь людїи бжїихъ еще же и архїереюмь и въсѣмь цркювным причьтомь, съ свѣщами и кадїлы, и мv́ры бговюнными. припадаеть къ рацѣ стго. обьемлеть многострадалное но тѣло. прилагаеть свои ѡчи и оустнѣ къ тог рѫкамь. слъзы изливаеть ѿ радости довюлны. того прѣдлагаеть хранителѣ своеѧ дръжавы и тако въ стѣишои митрюполїи полагаеть чтно, въ свѣтлѣмь своемь градѣ сючавѣ, своемь стлѣ. Обывшїихже тогда исцѣленїи, съдръжимымьимь ѿ различныихь недѫгь; оставлѧ тѣмь самѣмь проповѣдовати облгдетелствюванныимь. Обаче сицевь имѣ лчнїа конецъ

dar și iubitoriŭ de mucenicĭ.

Când elŭ s'a însciințatŭ de móștele mucenicului, și cuprinsŭ fiindŭ de dorința lorŭ, și cu sfatulŭ celuĭ ce atuncĭ cârmuia cele bisericescĭ, a prea sfințituluĭ archiepiscopŭ Iosifŭ, trimite unŭ boiarŭ cu destulă óste, să aducă la dînsulŭ cu mare cinste vredniculŭ de slavă trupŭ alŭ mucenicului, pe carele în grabă primindu-lŭ cu cinstea cea vrednică și cu osârdia cea cuvenită, îlŭ întîmpină cu toțĭ ceĭ slăvițĭ aĭ sĕĭ și cu fórte multŭ poporŭ din ómeniĭ luĭ Dumnedeŭ, încă și cu archiereĭ și cu totŭ clerulŭ bisericescŭ, cu făcliĭ și cu tămîe și cu mirurĭ bine mirositóre. Se proșterne la raclă, cuprinde multŭ pătimitoriulŭ acela trupŭ, atinge ochiĭ și buzele sale de mânele aceluia, varsă lacrămĭ de bucurie destule, îlŭ propune păzitorŭ alŭ statuluĭ sĕŭ, și așa îlŭ pune cu cinste în prea sânta mitropolie în luminata sa cetate Sucéva, (unde era) scaunulŭ sĕŭ.

Despre vindecările fóste atuncĭ celorŭ coprinșĭ de felurite neputînțe, lasŭ să propoveduéscă înșiĭ ceĭ ce aŭ primitŭ bine-facerile.

Decĭ astfeliŭ de sfârșitŭ alŭ

100

ιѡ҆аннъ. сице нечьстиваго посрами ѵ҆̈парха. сицевꙋ̀ борѣнїа въ подвизѣ по-каза. сицевыми и҆ вѣнцы вѣнчаса ѿ подвигоположника рꙋкы. сице до-брокꙋпльство іѡанново. мало дасть, многоже приобрѣте. навѣтникꙋ тѣло ꙗкоже брѣма ѡ҆ставль, нектомꙋ въ трапезꙋнтꙋ, нꙋ къ вышнемꙋ і҆ерлмꙋ ꙋстрьмиса. въ мчьскый ли къ ꙗко мчнкъ. въ а҆враамово нѣдро въ селенїа стхъ. въ пристанища блгаа. въ чрь-тигы нетлѣнны. неходатаиствьнѣ трї-стѣи и҆ прѣбжтвнѣишои прѣстола троици, ѥ҆иже слава. дрьжава чьсть. великолѣпїе, же и покланѣнїе. нинѣже и҆ въ безконечныа вѣкѡм вѣкы, а҆минь.

100

mucenicieĭ a avutŭ Ioanŭ; așa a rușinatŭ elŭ pre necucernicululŭ iparchŭ; astfeliŭ de luptă a arătatŭ elŭ întru nevoință; cu astfeliŭ de cununĭ a's încununatŭ elŭ de către mâna puitoruluĭ de nevoințĭ.

Astfeliŭ este negutătoria cea bună a luĭ Ioanŭ. Puținŭ dă și multŭ a câștigatŭ. Rebeluluĭ a lăsatŭ trupulŭ ca pre o sarcină și a năzuitŭ la Ierusalimulŭ celŭ de susŭ, în céta mucenicilorŭ ca unŭ mucenicŭ, în sînulŭ luĭ Avraamŭ, în locașurile sânților ŭ, în limanulŭ celŭ bunŭ, în palaturile cele neputreditóre, prestândŭ fără mijlocitorŭ prea sânteĭ și prea dumnedeesciĭ Treimĭ, căreia este slava, stăpânirea, cinstea, marea-cuviință și închinăciunea, acum și întru nesfârșitele vécurĭ ale vécurilor. Aminŭ.

„Au fost multe persoane [de-a lungul timpului], care au viețuit după buna învățătură și după cum Îi place lui Dumnezeu.

Una dintre ele este și [bărbatul] acesta, despre care dorim să vorbim, chiar dacă a trăit în zilele din urmă.

Fiindcă Stăpânul nostru nu numai pe Pătimitorii dintâi i-a cinstit cu cununi [mucenicești], ci El deschide și celor din urmă ușa [Împărăției Sale], dacă doresc acest lucru, și le dă și lor cinste și daruri [dumnezeiești].

Iar cuvântul nostru de față este despre Ioan, viteazul ostaș al lui Hristos și cel plin de darurile Duhului Sfânt.

Însă cine a fost și de unde a fost acesta? Și în ce chip s-a învrednicit el de ceata Pătimitorilor și de cununa [mucenicească]?

Acest bărbat s-a născut în Trapezonta, o cetate slăvită și mare, situată la răsărit și în apropierea asirienilor și care este la hotarele Armeniei celei mari.

Cetatea aceasta este un port pentru toate vasele care plutesc pe mare, fapt pentru care este renumită și îmbelșugată cu de toate, locuitorii ei ocupându-se cu comerțul pe mare.

Iar Ioan, cumpărând multe lucruri, naviga pe mare. Însă vrăjmașul [diavol] nu suporta cu ușurință faptele cele bune ale bărbatului.

Pentru că îl vedea adesea rugându-se și postind și cum se comporta față de toți cu bună purtare și chibzuință. Pentru că el dădea milostenie celor care sufereau pe corabie de diverse lipsuri, având ochii în lacrimi și mângâind pe cei în suferință.

Iar întru sine își spunea Ioan: „Precum vei milui, așa vei fi miluit și precum vei mângâia, așa vei fi mângâiat".

Faptele lui însă l-au făcut pe căpitanul corabiei, care era romano-catolic și foarte furios și neomenos, să se pornească împotriva lui.

Și căpitanul a început să îl dușmănească într-atât de mult, încât atunci când a acostat corabia în Cetatea Albă, care este la Vospor, s-a dus să îl vorbească de rău pe Mucenic la eparhul cetății.

Acesta era persan și păzea cu râvnă amăgirile primite de la părinții lui. Tocmai de aceea și căpitanul l-a mințit pe persan și i-a spus:

„Este, o, ighemonule, un bărbat aici, care a venit împreună cu mine și care dorind să se depărteze de tradiția lui, adică de credința creștinească, vrea să treacă la credința ta și să fie părtaș tradițiilor voastre [persane], care sunt *mai renumite*.

Și mi-a declarat acest lucru prin multe jurăminte, în timp ce călătoream cu el pe mare. De aceea, să faci cu el, foarte repede, cele de cuviință, căci nu e unul fără de cinste. Căci mi-a spus că este *renumit* și că are *multă avere*, și că este *al doilea* între nobilii Trapezuntei".

Și auzind acel necucernic suflet aceste [minciuni], fiind mulțumit întru sine de cele pe care le aflase, s-a sculat cu bucurie și a stat pe scaunul său de judecată și l-a chemat la sine pe Mucenic.

Și când i-a stat înainte, eparhul i-a spus:

„Am auzit cele despre tine cu mulțumire, o, bărbatule ales, cum că ai fost vânat de cucernica noastră credință și nu cu puțină dragoste ai fost rănit de către ea.

Căci așa este credința noastră: se atinge de cei cu gândire curată și învăpăiază inimile lor cu dragostea de sine și dă bună curgere vieții și ani îndelungați.

Deci nu întârzia, alesule al prietenilor, ci leapădă departe credința creștinească cea vrednică de râs, tradițiile și legile acelora și, în mod luminat, hulește-le pe ele înaintea acestei adunări și a tot poporul.

Căci de aceea, cu toții, împreună cu femei și copii s-au adunat acum, ca să te asculte pe tine, pe cel care care voiești să fii propovăduitor al luminatei și renumitei noastre credințe.

Deci vino, o, minunatule și stai cu noi și cu oamenii, și cu prealuminat glas proslăvește soarele cel strălucitor și dă cinste și stelei care strălucește înaintea noastră, și numai acestor lumini strălucitoare le adu jertfă.

Și așa te vei învrednici de cinste și de dregătorie de la împărat și, împreună cu noi, ca un frate de aproape, te vei îndulci de traiul cel prea dulce al tuturor oamenilor”.

Pe când acela, plin de răutate și de viclenie grăia acestea, Ioan și-a ridicat ochii înțelegători [la Dumnezeu] și a chemat în ajutorul său pe Stăpânul, Cel care a spus: „Când veți fi duși înaintea împăraților și a domnilor pentru numele meu, [atunci] să nu învățați, mai dinainte, ce să grăiți și ce să răspundeți în acel ceas, pentru că vi se va da vouă cuvânt, căruia nu-i vor putea sta împotrivă dușmanii voștri”.

Și apoi și cu ochii trupului a căutat la muncitorul său, a ridicat mâna și cu bună îndrăzneală a răspuns:

„Mi se pare că spui *lucruri mincinoase*, ighemoane! Pentru că nu sunt ale mele cuvintele cele despre lepădarea de Hristosul meu.

Să nu-mi fie mie aceasta! Însă nici să dea Domnul meu Iisus Hristos, ca să-mi vină vreodată în minte acest lucru.

Ci acestea sunt invenții ale vrăjmașului adevărului, adică ale Satanei, ale tatălui tău. Căci intrând [Satana] întru tine, ca într-un vas de necinste, și vorbind prin tine, nădăjduiește să mă tragă la pieire și să mă

silească să mă îndepărtez de adevăratul Dumnezeu, de Creatorul nostru, și al tuturor făpturilor văzute și nevăzute, și al soarelui, pe care tu, fiind cuprins de negura înșelării [demonice], îl cinstești ca pe Dumnezeu, aducând, ca unul fără minte, cinstire dumnezeiască acestei creații a Sa.

Ci, mai degrabă, tu învățând de la mine taina adevărului, leapădă, rogu-te, această negură a necucerniciei [de la tine], care a înfășurat sufletul tău, și învrednicește-te a fi fiu al luminii, strălucind mai mult decât soarele prin aurorele Dumnezeiescului Botez.

Însă nu socoti că este Dumnezeu acest luminător [ceresc, soarele], fiindcă el a fost creat de către Creatorul [nostru] spre slujirea oamenilor, fiind o creație de foc, care a fost creată în ziua a patra.

Cum deci este *Dumnezeu* o creatură?".

Și după ce Ioan a spus acestea, și-a ridicat mâinile spre cer și a strigat, pentru ca să fie auzit de către toți:

„Să nu-mi fie mie a mă lepăda de Tine, Hrisoase, de Părintele Tău fără de început și de Prea Sfântul [Tău] Duh.

Nu mă voi închina soarelui, nu voi sluji focului, nu voi jertfi stelei, care e numită cu numele patimei curviei".

Și grăind aceste cuvinte pline de îndrăzneală cu față bucuroasă, muncitorul s-a schimbat de mai multe ori la față, aprinzându-se de focul interior al mâniei.

Și nemaiputând să suporte împotrivirea bărbatului, care îi hulise dumnezeul în mijlocul unui popor foarte numeros, și auzind propovăduirea adevăratului Dumnezeu, făcută de Ioan, în timp ce credința lui era numită, pe drept, *amăgire*, și răsturnată până la sfârșit, acesta porunci ostașilor să îl dezbrace de haine pe Mucenic.

Și lăsându-l gol, acesta stătea în mijlocul celor îmbrăcați întru Hristos.

Iar ighemonul a poruncit să fie aduse multe toiege. Și privind către Mucenic i-a spus:

„Nu te-ai făgăduit nouă să fii grăitor de fabule, ci te-ai făgăduit să te lepezi de credința ta cea nefolositoare și să vii cu osârdie la credința noastră cea luminată și înfrumusețată cu legile noastre.

Deci lasă această vorbire zadarnică și împlinește ceea ce ai făgăduit, închinându-te soarelui celui strălucitor.

Iar dacă nu, te încredințez de faptul, că în numele credinței noastre celei renumite, voi zdrobi carnea ta nu numai cu toiege, ci te voi chinui și cu alte munci, mult mai cumplite și cu fiare insuportabile și, în cele din urmă, te voi lăsa să mori de o moarte amară".

Însă Mucenicul i-a răspuns: „Nu eu sunt *un grăitor de fabule*, precum spui tu, o, cel plin de toată pângărirea, ci sunt rob al adevăratului Dumnezeu și acum sunt un propovăduitor al Celui în Treime slăvit și închinat, întru Care m-am deprins să cred de la strămoși și de la părinți și numai Lui să mă închin și Lui să-I aduc jertfă de laudă și pe El să Îl socotesc și să Îl mărturisesc drept *Creator*, și pe El Îl aștept ca Judecător al viilor și al morților, Care va răsplăti fiecăruia după faptele sale, când soarele acesta, așezat spre slujirea oamenilor, din porunca Lui, se va întuneca.

De aceea să nu nădăjduiești să auzi de la mine sau să vezi că fac altceva.

Cele pe care le-am spus prima oară, le spun și acum, faptul că niciodată nu voi prefera *făptura* în locul *Creatorului*, atât timp cât voi fi stăpân pe propria mea cugetare.

Deci nu întârzia, lucrătorule al nedreptății, ci vădește tuturor năravul tău cel câinesc și plin de neomenie, care se ascunde întru tine, și termină cu grija muncilor, și pe mine, cu orice fel de moarte dorești, trimite-mă înaintea doritului meu Stăpân și Dumnezeu, pentru că nu doresc să aud mult timp vorbele tale cele necucernice, despre care Prorocul spune: „otravă de aspidă [au] sub buzele lor" și nici fața ta cea pângărită să nu o vadă îndelung ochii mei.

Iată stau înaintea ta cu trupul gol. Bate-mă cu toiege, arde-mă cu foc, înneacă-mă în apă, zdrobește-mă cu sabia, și munci mai cumplite decât astea nu te lenevi să faci asupra mea.

Căci sunt gata să sufăr toate aceste lucruri cu dulceață pentru dragostea Hristosului meu".

Și multe cuvinte asemenea acestora ascultând muncitorul cu cruzime, aprinzându-se de mânie, a

poruncit să fie întins la pământ și să fie bătut, fără milă, cu toiege noduroase.

Și atât de cruzi au fost, încât i-au zdrobit carnea Sfântului și când loveau împrăștiau bucăți de carne peste tot, de s-a umplut de sânge pământul unde era lovit.

Și văzând Pătimitorul nostru acestea petrecându-se cu el, ridicându-și ochii mintali la cer, a zis:

„Mulțumesc Ție, Stăpâne al cerului, pentru că m-ai învrednicit să mă botez cu sânge și să mă spăl și să mă curățesc de pângărirea păcatelor".

Iar fiii pieirii, umplându-se de furie pentru cele pe care le spusese Mucenicul, într-atât de mult i-au zdrobit rănile, încât n-a mai putut vorbi.

Apoi, fiindcă se făcuse seară, l-au legat cu două lanțuri și l-au aruncat în temniță ca pe un mort, pentru ca dimineața să îl schingiuiască și mai mult.

Iar dimineața, șezând la locul obișnuit cel cu chip de fiară, a poruncit să fie adus Mucenicul în fața lui.

Și văzându-l judecătorul că stă cu față luminoasă și cu sufletul bucuros, acest lucru l-a făcut să se mire de fața lui luminoasă și bucuroasă și cum de într-un trup atât de zdrobit și sfâșiat mai se află încă suflet, și a grăit către el:

„Vezi, Ioane, la ce necinste ai fost adus pentru nesupunerea ta, și cât de ușor te-ai dezlipit de viața cea dulce și prea iubită de toți oamenii?

Însă, dacă te vei supune sfatului meu, în puține zile vei avea, din nou, sănătatea cărnurilor tale zdrobite, căci la noi sunt mulți doctori experimentați, veniți aici din India și Persia.

Dar, dacă *încă* ești *creștin*, să știi că mai multe rele te așteaptă".

Iar Mucenicul a zis: „O, judecătorule! Eu nu mă îngrijesc mai deloc de cărnurile mele cele zdrobite.

Fiindcă, cu cât omul nostru, cel din afară, putrezește, cu atât se înnoiește cel din lăuntru, cum zice Marele Apostol [Pavel].

Iar grija mea [de acum] nu e alta, decât aceea, ca prin Hristos, Care mă întărește [pe mine], să rabd până la sfârșit (relele) aduse mie de către tine.

Căci El a zis: *Cel ce va răbda până în sfârșit, acela se va mântui*.

[Astfel], dacă ai născocit ceva nou, atunci fă-l! Căci rănile tale cele dinâti eu le socotesc ca fiind *nimica*".

De aceste cuvinte ale Mucenicului s-a rușinat muncitorul, și tremurând de mânie și răgind ca o fiară, iarăși l-a întins pe pământ pe Mucenic și a poruncit să îl bată și mai cumplit.

Și l-au bătut în schimburi, încât măruntaiele lui au ieșit afară. Iar șoaptele buzelor lui arătau că se roagă. Iar când soldații au obosit să tot bată mădulare acestui suflet de diamant și privitorii de toate vârstele strigau împotriva pângăritului judecător, defăimând năravul lui cel nemilostiv și sălbăticia, acela a poruncit să fie adus un cal neînvățat și sirep [sălbatic] și să lege, cu putere, picioarele Mucenicului de coada acestuia și unul dintre soldați să încalece pe cal și, cu toată puterea calului, să alerge pe ulițele cetății.

Și făcându-se aceasta, a fost târât Sfântul prin toată cetatea...O vedere tristă pentru ochii celor cucernici!...

Iar când cel care îl târa pe Sfânt a ajuns între locuințele evreilor, aceștia au început să chiuie, și întorcându-și fețele, aruncau cu tot ce aveau în mâini asupra Sfântului, scoțând chiote fără de rânduială și absurde.

Iar unul dintre ei, alergând în casă, a adus o sabie și ajungându-l pe Sfânt i-a tăiat, îndată, cinstitul său cap.

Și astfel, i-au dezlegat și restul trupului și l-au lăsat la un loc cu capul, ca să zacă sub disprețul lor, și niciunul dintre cei cucernici nu au îndrăznit a se atinge de el.

Însă, în noaptea aceea, s-au arătat lămpi de foc arzând deasupra trupului Mucenicului, și trei bărbați, cu chip luminos, rosteau cuvinte sfinte și făceau cădire și un stâlp de foc s-a întărit, din cer, deasupra trupului Sfântului.

Și mulți au văzut [această vedenie]. Însă unul dintre evrei, a cărui casă era mai aproape (de locul) unde zăcea mult pătimitorul său trup, socotind că preoții creștini au venit să-l ia și, după obicei, să îl predea îngropării, luând un arc cu săgeată, și apropiindu-se mult [de locul acela], dorea să săgeteze pe unul dintre preoții pe care îi vedea [în mod minunat].

Însă când a tras cu arcul, cu putere, i-a rămas săgeata și coarda arcului lipite de degetele mâinii drepte iar arcul în mâna stângă, încât nu putea să tragă și nici să își dezlipească mâinile de arc.

Și acest cumplit chin a suferit acest evreu, acest pui de viperă, toată noaptea.

Iar după ce s-a luminat de ziuă și s-au făcut nevăzuți acei bărbați minunați și toți îl vedeau pe cel cu arcul cum arată, el le-a spus, cu de-amănuntul, ce s-a petrecut noaptea.

Și după ce a povestit tuturor, acesta a scăpat de pedeapsa lipirii mâinilor de arc.

Muncitorul însă, temându-se de preaslăvitele (fapte) care s-au petrecut, a poruncit creștinilor ca să îngroape trupul. Și aceștia l-au luat și, după cuviință, l-au cinstit și l-au pus într-un loc de cinste.

Netrecând multe zile, Frângul acela, care îl dăduse pe Sfânt spre muncire, a dorit să fure trupul și să-l ducă la ai săi.

Și, într-o noapte, aflând timp potrivit și venind cu ai săi, a săpat groapa și a dorit să ia Moaștele.

Însă, în ceasul acela, s-a arătat ostașul lui Hristos prezbiterului Bisericii aceleia în somn și i-a spus:

„Scoală-te și te du degrabă în Biserică, că vor să mă fure!”. Iar el, cu mare grabă s-a sculat și a venit la locul unde era pus și a aflat mormântul desfăcut, căci puțin lipsise ca să fie furat trupul Mucenicului.

Și el, chemând oameni cucernici și spunându-le cele petrecute, au preaslăvit pe Dumnezeu, Care Îl preaslăvise pe Sfânt.

Și luând acele Cinstite Moaște le-au pus în sfântul altar, aproape de Sfânta Masă și așa au rămas timp de 70 și ceva de ani.

Și nu au încetat vedeniile de atunci, pentru că în anumite nopți, cobora ba stâlp de foc și sta deasupra mormântului Mucenicului, ba o Putere dumnezeiască se pogora și ieșea bună mireasmă de acolo.

Aceste lucruri au ajuns la auzul aceluia, care cu cucernicie domnea peste toată Moldovlahia și peste țărmul mării [Marea Neagră], iubitorul de Hristos și marele Voievod, cu mila lui Dumnezeu, Alexandru, care era bărbat înfrumusețat și cu alte bunătăți și iubitor de Mucenici.

Și când el a luat știință de Moaștele Mucenicului, atunci a fost cuprins de dorirea lor, și la sfatul celui ce atuncea cârmuia cele bisericești, al Preasfințitului Arhiepiscop Iosif, a trimis un boier cu destulă oaste, ca să aducă la dânsul, cu mare cinste, vrednicul de slăvire trup al Mucenicului, pe care, în grabă, l-a primit cu cinstea cea vrednică și cu osârdia cea cuvenită l-a întâmpinat cu toți cei slăviți ai săi și cu foarte mult popor dintre oamenii lui Dumnezeu, încă și cu arhierei și cu tot clerul bisericesc, cu făclii și cu tămâie și cu miruri binemirositoare.

Și a venit și s-a prosternat la racla [Sfântului] și a cuprins acel trup mult pătimitor, și-a atins ochii și buzele sale de mâinile aceluia, a vărsat destule lacrimi de bucurie, și l-a propus păzitor al statului său, și astfel l-a pus cu cinste în Preasfânta Mitropolie, în luminata sa cetate Suceava, (unde era) scaunul său [de domnie].

Iar despre vindecările ce s-au petrecut atunci celor cuprinși de felurite neputințe, îi las să propovăduiască pe cei care au primit acele binefaceri.

Deci astfel de sfârșit al muceniciei a avut Ioan și astfel l-a rușinat el pe necucernicul eparh, astfel de luptă a arătat el întru nevoință, cu astfel de cununi s-a încununat de către mâna Puitorului de nevoințe.

Și aceasta a fost neguțătoria [comerțul] cea bună a lui Ioan. A dat puțin și mult a câștigat. Pentru că a lăsat trupul ca pe o sarcină și a năzuit la Ierusalimul cel de sus, la ceata Mucenicilor ca un Mucenic, în sânul lui Avraam, în locașurile Sfinților, la limanul cel bun, în palatele cele neputrezitoare, slujind, fără mijlocitori, Prea Sfintei și Dumnezeieștii Treimi, Căreia Îi este slava, stăpânirea, cinstea, marea cuviință și închinăciunea, acum și în nesfârșitele veacuri ale veacurilor. Amin!**”**.

Când au fost aduse Moaștele Sfântului Ioan cel Nou în Suceava, de la Cetatea Albă, pe la începutul domniei lui Alexandru cel Bun[142], noi știm că Țamblac era în Moldova și, fără doar și poate, la acea mare solemnitate el a ținut predica în limba română.

Iar noțiunile fundamentale despre martiriul Sfântului Ioan cel Nou, credem că Țamblac le-a cules

---

[142] *Cf. Letopisețul Moldovei*, tomul I, p. 103.

chiar din Cetatea Albă, din tradiția păstrată acolo printre cei bătrâni sau dintr-o carte a Bisericii, de acolo de unde au stat Moaștele Sfântului până la transportarea lor la Suceava.

Iar detalierile, probabil, au fost opera lui Țamblac, după stilul și tiparul tuturor relatărilor bisericești despre Mucenici.

Însă acest martiriu, Țamblac l-a scris după moartea lui Alexandru cel Bun, în limba slavonă, pentru a-l face cunoscut pe Sfânt și popoarelor slave.

Acum însă vom releva câteva locuri din panegiricul lui Țamblac, care ne dau detalii particulare despre istoria țării noastre.

1. Mai întâi să stabilim anul când a fost martirizat Sfântul Ioan în Cetatea Albă. Țamblac ne spune, că Moaștele Sfântului Ioan, după dezgroparea lor, au fost depuse în Biserica din Cetatea Albă, iar de atunci până la strămutarea lor în Moldova a trecut peste 70 de ani.

Presupunând faptul, că primul mormânt, de unde denunțătorul și calomniatorul său, Frângul, dorea să îl fure, au ținut Moaștele Sfântului cel puțin 10 ani de zile (căci nu îndată după moarte se preaslăvesc Sfinții și Moaștele lor, ci după un timp oarecare), admitem faptul că de la moartea Sfântului până la aducerea Moaștelor sale la Suceva au trecut cel puțin 80 de ani.

Iar pentru că știm faptul, că în letopisețul țării, se spune că Alexandru cel Bun a adus Moaștele Sfântului Ioan în Suceava, de la Cetatea Albă, în al doilea an al domniei sale, adică în anul 1402, conchidem că martiriul Sfântului Ioan s-a petrecut pe la anul 1320 sau, mai larg, pe la începutul veacului al XIV-lea.

2. Țamblac ne spune, că în timpul martirizării Sfântului nostru, Cetatea Albă era supusă unui eparh de religie persană, care se închina focului, soarelui și Luceafărului/Venerei, și că dorea să îl convertească și pe Ioan la această religie, mai întâi cu momeli iar, mai apoi, cu schingiuiri.

Pe guvernatorul cetății îl numesc *eparh*, ceea ce înseamnă că acela era supus unui domnitor mai mare. Se vede treaba de aici că el avea legături cu Persia și cu

India, căci i se lăuda Sfântului că are doctori veniți din Persia și din India.

Dacă consultăm însă istoria emigrării popoarelor asiatice în Europa, găsim că locurile de la Marea Neagră au fost ocupate de către cumani până la jumătatea secolului al XIII-lea.

După aceea stepele ponto-caspice au căzut sub stăpânirea tătarilor. Cumanii, o parte trecuseră în Ungaria, pe când o parte rămăseseră în Moldova, unde au fost botezați 200.000 dintre ei în râul Siretului.

Rösler, de la care împrumutăm aceste informații, citează chiar pe un călător, Vilhelm de Rubruc, care a călătorit în anul 1253 prin țările tătarilor, care stăpâneau țărmurile Mării Negre și ale Mării Caspice[143].

Tătarii, care în veacurile XIV-XV stăpâneau țărmurile Mării Negre și Azov, între Don și Nistru, sunt cunoscuți în istorie sub numele de *nogai*[144].

După mărturia lui Țamblac, înseamnă că acei tătari, pe la începutul secolului al XIV-lea, nu primiseră încă islamul, ci se țineau de religia lui Confucius, care domnea în Persia, de sub a cărei dominație ei emigraseră în Europa.

Așadar, Cetatea Albă, pe la începutul secolului al XIV-lea, era stăpânită de către tătari de religie persană. Și aici locuiau, deopotrivă, tătari, creștini și evrei.

Creștinii aveau acolo preoți și o Biserică. Evreii locuiau într-un cartier aparte, acolo unde a fost tăiat capul Sfântului Ioan. Numai religia creștină era tolerată, pe când tătarii o propovăduiau pe a lor, apelând și la silnicii și omoruri.

Evreii, ca întotdeauna, aveau aceeași ură și dușmănie față de creștini.

Nu putem însă hotărî cât de mult va fi durat dominația tătară asupra Cetății Albe. Însă putem afirma faptul, că tot în secolul al XIV-lea ea a trecut sub stăpânirea Moldovei. Nu putem spune însă în timpul cărui domnitor.

Este lucru sigur însă, că în anul 1392, Roman Vodă se numește: „domn al țării Moldovei, de la Munți și până la Mare”[145].

---

[143] *Rumänische Studien*, Leipzig, 1871, p. 334.

[144] Bouillet, *Dictionnaire universal d'histoire et de géographie*, la secțiunea: *Kaptchak*.

Țamblac ne spune, că Alexandru cel Bun domnea peste toată Moldova și peste latura limitrofă a mării (и номорїю).

Așadar Cetatea Albă, pe timpul lui Alexandru cel Bun, era sub stăpânirea Moldovei. Acest lucru îl deducem și din spusele lui Țamblac despre aducerea Moaștelor Sfântului Ioan, unde el vorbește ca de *o simplă strămutare* a lor dintr-un oraș al Moldovei într-altul, fapt pentru care nu a fost nevoie de nimic altceva, decât de un detașament de oaste pentru paradă și pentru buna orânduială a convoiului religios.

Cetatea aceasta, sub Marele Ștefan, a fost fortificată și apărată cu energie contra pretențiilor străine, polone și ungare, apoi turcești.

Însă, în cele din urmă, la anul 1484, după o luptă crâncenă a lui Ștefan pentru apărarea ei, împotriva sultanului Baiazid, cetatea a căzut sub stăpânire turcească, împreună cu teritoriul din împrejurimile sale.

Cetatea Albă, în toate monumentele vechi ale literaturii slave, precum și în panegiricul slavon al lui Țamblac se numește *Belgrad*, adică *Cetatea Albă*.

Această numire au preluat-o și turcii, pentru că au numit-o: *Akerman*.

Situată la vărsarea Nistrului în Marea Neagră, la hotarul răsăritean al vechii Moldove, Cetatea Albă, încă din vechime, a fost un loc unde s-a făcut comerț cu popoarele și orașele orientale, între care erau și *Trapezonta*.

În veacurile XIII și XIV, navigația comercială pe mări și-o disputau două republici italiene: *Veneția* și *Genova*. Corăbiile lor făceau comerțul pe mare.

Țamblac nu spune anume cărei cetăți comerciale aparținea căpitanul vasului, pe care Sfântul Ioan și-a transportat mărfurile de la Trapezonta la Cetatea Albă, ci se mărginește numai la a-l numi „frâng" și a spune că era romano-catolic și că îl ura pe ortodoxul Ioan.

Popoarele ortodoxe din Orient, precum din vechime și până astăzi, îi numește pe creștinii romano-catolici, fie după naționalitatea lor, fie cu epitetul *franci*, pronunțat în greacă: *franghi*.

---

[145] *Cronica Romanului*, partea I, p. 5.

3. Țamblac numește Moldova: *Moldovlahia*. Și așa au început să numească bizantinii Moldova începând cu secolul al XV-lea, spre a o deosebi de *Muntenia* sau *Ungrovlahia*.

Bizantinii, pe la sfârșitul secolului al XIV-lea numeau Moldova: *Rusovlahia*, adică *România dinspre Rusia*, spre deosebire de *Ungrovlahia*, adică de *România dinspre Ungaria*.

4. Țamblac, fiind contemporan cu Alexandru cel Bun, menționează în mod lapidar despre sine și îl numește: „Marele Voievid, robul lui Dumnezeu, Alexandru” și spune, că pe lângă religiozitate, el era „un bărbat înfrumusețat și cu alte bunătăți”.

5. Țamblac spune, că pentru aducerea Moaștelor de la Cetatea Albă, [Alexandru cel Bun] a trimis „pe un boier cu destulă oaste”.

De aici deducem faptul, că în acea vreme boierii erau comandanți de oști și că țara avea mulți ostași.

8. *Tradiția păstrată în Moldova despre Țamblac*

După cum am văzut până acum, Țamblac a fost o persoană importantă în secolul al XV-lea, atât pentru Biserica slavă cât și pentru cea română.

Din nefericire însă, despre el s-au păstrat puține date istorice, pentru că nu exista carte românească și nici scriitori români în acea vreme.

Datele istorice despre sine noi le-am luat din monumente literare slavone și de la scriitori ruși moderni, care au scris despre istoria Bisericii Ortodoxe Ruse și despre vechea literatură slavo-rusă.

Însă, cu toate acestea, tradiția despre sine s-a păstrat cu tenacitate în Moldova și, cu precădere, în Mănăstirea Neamț, unde Grigorie Țamblac a fost egumen.

Iar tradiția aceasta ne-a păstrat, în diverse note despre Țamblac, următoarele detalii despre sine: că a fost contemporan cu Alexandru cel Bun și cu mitropolitul Iosif, precum și cu Sinodul de la Florența; că a fost dascăl în Moldova și apoi mitropolit al Kievului; că a fost la Moscova; că a fost egumen al Mănăstirii Neamț, care, din vechime, se numea *Pantocrator* și că a fost un mare *bogoslov/teolog*.

Însă, cu timpul, tradiția a devenit tot mai vagă, au început să se confunde persoanele, timpurile și locurile indicate în viața lui, astfel că, fără o metodă critică, nu se poate restabili, ceea ce este *adevărat* în tradiția despre sine și ce este *un adaos din neștiință*.

Și noi vom aduce aici diverse *note tradiționale* despre Țamblac, pe care le-am găsit fie în *cărți scrise de mână*, fie în *cele tipărite*.

Și începem cu nota slavonă din *Liturghia* lui Țamblac, pe care ne-a comunicat-o părintele Andronic, care este cea mai veche dintre ele:

1.

Сїе ѡсвѧщенїе цр҃кви писахъ азъ рѫкою моею смиреныи Григорїи Цамблака митрополит Кїевскїи и Галицкїи и всеа россїи.

Ea pare să fie a lui Țamblac și el scrie și vorbește despre sine la prezent, ca despre *mitropolitul Kievu*lui.

După aceasta mai este un adaos, care vorbește despre Țamblac *la trecut*, care nu îi aparține, pentru că nu avea de unde știi, în postura de mitropolit al Kievului, că va fi *egumen la Neamț* și că va fi la *sinodul de la Florența*.

Și iată și adaosul despre care vorbim, cu idei tradiționale despre Țamblac:

« Бывшагѡ прежде ѹчитела земли молдовлахискаа и игѹменъ стꙑи великїи мⷭ҇тръ пантѡкраторѡвъ еже именѹетса намацъ. и бывшагѡ на ѡсмѡмъ соборѣ на флѡренцыа »

Traducerea adaosului: „care a fost, mai întâi, dascăl în Țara Moldovlahiei și egumen al Sfintei [și] Marii Mănăstiri a Pantocratorului, care se numește *Neamț*, și a fost la sinodul al 8-lea din Florența”.

Și remarcăm, mai întâi de toate, că avem de-a face cu o limbă slavonă defectuoasă, atât la nivel sintactic cât și ortografic, fapt care arată că e vorba de un monah român, care cunoștea foarte puțin limba slavonă.

Iar faptul că acesta amintește de participarea lui Țamblac la sinodul de la Florența, ne dă să înțelegem că însemnarea lui a fost făcută târziu, în secolul al XVI-lea, când, la nivel tradițional, începuse să se confunde *sinodul de la Florența* cu *cel de la Constanz*, la care, cu adevărat, participase Țamblac, când era mitropolit al Litvei.

Însă nota aceasta, găsită chiar într-o carte a lui Țamblac, a servit ca fundament pentru altele.

2. Mitropolitul Gheorghe (1723), în istoria sa referitoare la icoana Maicii Domnului de la mănăstirea Neamț, începe cu cuvintele:

„Facem înștiințare aici despre obiceiul pământului Moldovei, că întâmplându-se aici a fi domn, Măria sa, Alexandru Voievod și mitropolit Preasfințitul Kir Iosif, care a fost și la soborul al 8-lea, și cu părintele

ieromonah Gheorghe Țamblac, fiind mare Bogoslov/Teolog (care s-a și săvârșit la Moscova)” etc.

Însă, după cum se observă, această notă cuprinde două inexactități istorice:

a) faptul că mitropolitul Iosif, împreună cu Țamblac, ar fi fost la sinodul al 8-lea, adică la cel de la Florența;

b) că Țamblac ar fi murit la Moscova; o aserțiune reieșită din aceea că Țamblac ar fi fost și mitropolitul Rusiei[146].

3. În sbornicele slavone din mănăstirea Neamț găsim două note tradiționale despre Țamblac, scrise de către Pahomie, episcopul Romanului (1707-1714):

a) În sbornicul nr. 20, Pahomie a scris:

„În această carte (este) și viața Sfântului Pavel Theveiskii (Tebeul?), și a altor mulți Sfinți, de foarte mare folos, și sunt și două *Cazanii* foarte folositoare: una la Sfântul Gheorghe, Marele Mucenic și alta la duminica Floriilor, scrise și făcute de Sviati [Sfântul] Grigorie Țamblac, care a fost egumen aici, în mănăstirea Neamț și a fost și la Soborul al 8-lea și, mai *pe urmă*, a fost mitropolit al Kievului, căruia i-am sărutat și *Sfintele Moaște în peșteră*”.

b) În sbornicul nr. 106, Pahomie scrie:

„Aici este și mucenicia Sfântului Ioan cel Nou, scrisă de Sfântul Grigorie Țamblac, care a fost, mai întâi, primul dascăl al Moldovei și egumen aici, la Neamț și, mai apoi, mitropolit în Kiev, căruia i-am sărutat și Sfintele Moaște acolo”.

Pahomie însă face multe erori:

a) amestecă perioadele vieții lui Țamblac, punând egumenatul la Neamț în paralel cu perioada sa de dascăl în Moldova, iar perioada sa ca mitropolit al Kievului o așază după sinodul de la Florența.

b) îl socotește pe Țamblac între Sfinții Bisericii Ruse, îl prezintă ca pe unul care ar fi murit în Kiev, unde a fost mitropolit și afirmă că i-a sărutat Sfintele Moaște acolo, care ar fi depuse în peșterile din Kiev, împreună cu ale altor Sfinți ruși.

---

[146] A se vedea *Minunile Maicii Domnului*, Mănăstirea Neamț, 1847, f. 148.

Însă toate aceste erori sunt rezultatele slăbirii tradiției despre Țamblac în Moldova și denotă lipsa unor noțiuni sigure și împlinirea lor prin fantezie.

Fiindcă nici măcar izvoarele rusești despre viața lui Țamblac nu spun nimic despre locul unde este înmormântat, ci susțin că a murit la Litva, pe la anul 1419, când și-a încheiat mitropolia acolo[147].

Pahomie însă, a avut o idee înaltă despre viața ascetică a lui Grigorie și despre mitropolia lui la Kiev, l-a crezut Sfânt și că Moaștele lui, în mod negreșit, se află în peșterile din Kiev.

Iar episcopul acesta, Partenie, era și el un mare Cuvios și a fost, mai întâi, stareț al mănăstirii Neamț. Ca stareț la Neamț a făcut un pelerinaj în Kiev, unde s-a închinat Sfintelor Moaște de acolo.

În acest pelerinaj, el s-a întâlnit și cu marele predicator rus de atunci, cu Sfântul Dimitrie al Rostovului, care l-a întărit în calea sa ascetică.

Pahomie, pe la anul 1714 a părăsit episcopia, s-a retras în sihăstria pe care o fundase în munții mănăstirii Neamțului, la Pocrov, apoi s-a retras în Kiev, unde a și murit pe la anul 1730[148].

Dar între Sfinții ale căror Moaște sunt în peșterele de la Lavra Pecerska, care sunt în număr de 112, doar 3 poartă numele de *Grigorie*:

a) Grigorie, Făcătorul de minuni, care a trăit pe la anul 1064;

b) Grigorie Zugravul, care nu se știe când a viețuit și

c) un alt Grigorie, Făcător de minuni, despre care, la fel, nu se știe *când* și *unde* a trăit[149].

Fără doar și poate, Pahomie, în dragostea lui pentru pomenirea lui Țamblac, a crezut că Țamblac este ascuns sub numele acestui ultim Sfânt Grigorie, Făcător de minuni de la Pecerska, a cărui biografie e neștiută.

Iar urmele acestui pelerinaj al lui Pahomie la Kiev se văd până astăzi, pentru că a dus cu sine un deget al Sfântului Arhidiacon Ștefan, de la Mănăstirea Neamț în Kiev[150].

---

147 A se vedea: Описанie Кieво-софiйскаго собора и Кieвской Iерархiи, Kiev, 1825, p. 104.
148 Cf. *Cronica Romanului*, partea I, p. 322-352.
149 A se vedea: Указатель святыни...Кieва, Kiev, 1850, p. 40-65.
150 Idem, p. 25-26.

4. Tradiția păstrată în Mănăstirea Neamț despre moartea lui Țamblac în această mănăstire și mormântul său acolo, are toată probabiblitatea de *adevăr istoric*, precum ne-o prezintă părintele Andronic.

Trebuie însă să presupunem faptul, ori că înainte de a se fi zidit actuala Bisercă de către Marele Ștefan, acolo fusese o altă Biserică, ori că actuala Biserică s-a zidit pe locul unde au fost înmormântați primii egumeni ai mănăstirii, între care Țamblac a fost al 3-lea.

Acestea sunt datele pe care le-am putut aduna despre Grigorie Țamblac, pentru a putea să împrospătez, în istoria și literatura română, memoria acestui distins bărbat român din secolul al XV-lea.

Addenda

Viața Sfântului Ioan cel Nou, scrisă de Grigorie Țamblac, a fost editată aici după un sbornic manuscriptic aflat în biblioteca mănăstirii Neamț.

Acesta a fost scris pe hârtie, în mănăstirea Neamț, de către monahul Gavriil, la anul 1438, conform însemnării din facsimil (nr. 2) și a celor câteva rânduri de la începutul manuscrisului (nr. 1).

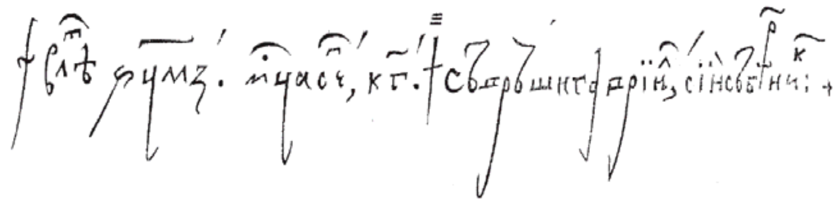
Hârtia manuscrisului are drept semn de fabrică o foarfecă deschisă (nr. 3), iar foaia primă e albă și are semn de fabrică o figură în formă de coroană (nr. 4).

*

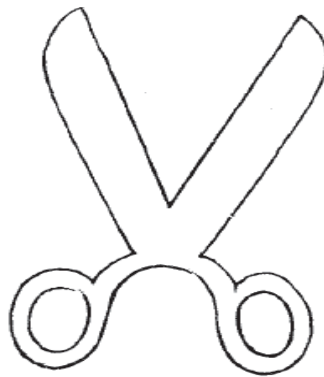
1. Începutul sbornicului scris de către monahul Gavriil în anul 1438.

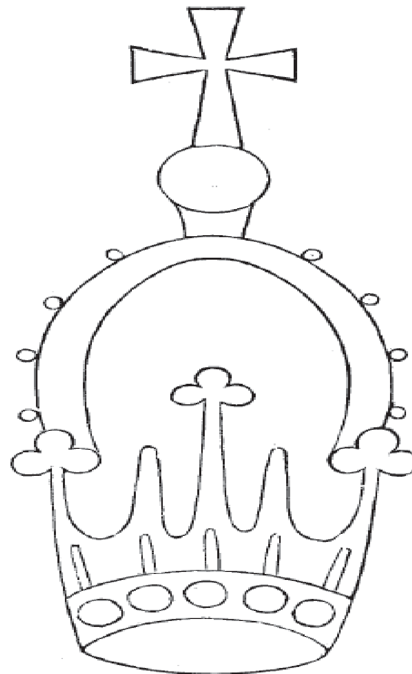
2. Nota finală a sbornicului

3. Primul semn de fabrică al hârtiei

4. Al doilea semn de fabrică al hârtiei

Cuprins

Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș